

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DEKİ KATILIM
BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL
BANKACILIĞIN SEKTÖRDEKİ YERİ
VE ÖNEMİ**

Yunus Emre KÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EYLÜL - 2020**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DEKİ KATILIM
BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL
BANKACILIĞIN SEKTÖRDEKİ YERİ
VE ÖNEMİ**

**DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Cem ENGİN
JÜRİ : Doç. Dr. İlkay YILMAZ
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Arif Selim EREN**

Yunus Emre KÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
EYLÜL - 2020**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞI VE
KONVANSİYONEL BANKACILIĞIN
SEKTÖRDEKİ YERİ VE ÖNEMİ**

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Cem ENGİN

Yıl : 2020, Sayfa: 93+VIII

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Cem ENGİN (Başkan)
: Doç. Dr. İlkay YILMAZ (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Arif Selim EREN (Üye)

Bu çalışmada, günümüzde İslami değerlere önem veren bireylerin birikimlerini değerlendirmek için tercih seçeneği olan katılım bankalarının Türkiye'deki uygulamalarından bahsedilmiştir. Katılım Bankalarının tarihi, ürünleri anlatılmaya çalışılmıştır. Katılım Bankalarının tarihi, ürünleri anlatılmaya çalışılmıştır. Katılım Bankalarının Türkiye'de bankacılık sektöründeki yeri belirli finansal tablolarla açıklanmaya çalışılarak Türkiye'de faaliyet gösteren diğer mevduat bankalarıyla karşılaştırılmıştır. İlgili karşılaştırma sonucu Katılım Bankalarının Türk Bankacılık sistemindeki yeri bulunmaya çalışılmıştır. Katılım Bankalarının mevduat bankalarıyla rekabet edebilmesi için önerilerde bulunulmuştur. Katılım Bankalarının Türkiye'de bankacılık sektöründeki yeri belirli finansal tablolarla açıklanmaya çalışılarak Türkiye'de faaliyet gösteren diğer mevduat bankalarıyla karşılaştırılmıştır. İlgili karşılaştırma sonucu Katılım Bankalarının Türk Bankacılık sistemindeki yeri bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankası, Konvansiyonel Bankacılık, Bankacılık Sektörü

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
BUSINESS ADMINISTRATION**

ABSTRAC

MASTER'S THESIS

**PARTICIPATION IN BANKING AND
CONVENTIONAL AND THE IMPORTANCE OF
BANKING SECTOR IN TURKEY in**

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Cem ENGİN

Year : 2020, Pages: 93+VIII

**Jury : Assist. Prof. Dr. Cem ENGİN (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. İlkay YILMAZ (Member)
: Assist. Prof. Dr. Arif Selim EREN (Member)**

In this study, the preferred option today have been mentioned in the application that participation banks in Turkey to assess the accumulation of individual emphasis on Islamic values. The history and products of Participation Banks are explained. The history and products of Participation Banks are explained. Participation Banks in Turkey place in the banking sector compared with other commercial banks operating in Turkey by working with certain financial statements to be explained. As a result of the relevant comparison, it has been tried to find the place of Participation Banks in the Turkish Banking system. Suggestions have been made for Participation Banks to compete with deposit banks. Participation Banks place in the banking sector in Turkey by working to explain with certain financial statements was compared with other commercial banks operating in Turkey. As a result of the relevant comparison, it has been tried to find the place of Participation Banks in the Turkish Banking system.

Keywords: Participation Bank, Conventional Banking, Banking Sector

ÖN SÖZ

Bankacılık sektörü günümüzde dünyadaki tüm finansal sistemlerin merkezine yerleşmiş olup bu sistemlerde en önemli role sahiptir. Türk bankacılık sektörü de dünyadaki gelişmeler doğrultusunda hızlı bir ilerleme kaydetmiş ve finansal sistemin lokomotifine haline gelmiştir. Kuşkusuz finansal sistem içerisinde böylesine önemli bir yere sahip olan bankaların kârlılığı da yalnızca ilgili bankaların değil tüm ekonominin sürdürülebilir gelişme gösterebilmesi açısından çok önemlidir. Bu çalışmanın amacı Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının sektördeki yeri ve önemini araştırmaktır. Bu kapsamda öncelikle bankacılık ile ilgili temel bilgiler ve banka türleri aktarılmış, daha sonra dünyada ve Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihi ve son dönem gelişmeleri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği çok büyük olan, her fırsatta bilgisine başvurduğum, özenle beni yönlendiren ve yeni fikirler aşılıyarak yolumu aydınlatan danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Cem Engin’e çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca sayın Doç. Dr. İlkey YILMAZ’a ve Dr. Öğr. Üyesi Arif Selim EREN hocama katkılarından dolayı ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca benden maddi ve manevi desteğini asla esirgemeyen babama ve anneme ayrı ayrı minnettar olduğumu belirtirim.

Yunus Emre KÖK
Kahramanmaraş - 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRAC	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
1. GİRİŞ	1
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. BANKACILIĞIN TANIMI, KAPSAMI, TÜRLERİ VE GELİŞİMİ	11
3.1. Bankacılığın Tanımı ve Kavramı	11
3.2. Bankaların Türleri	13
3.2.1. Kapsamlarına Göre Banka Türleri	13
3.2.1.1. Özel Bankacılık	13
3.2.1.2. Perakende Bankacılık	13
3.2.1.3. Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking).....	14
3.2.1.4. Uluslararası Bankacılık.....	14
3.2.1.5. Holding Bankacılığı.....	14
3.2.1.6. Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Bankalar)	14
3.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri.....	15
3.2.2.1. Merkez Bankaları	15
3.2.2.2. Ticaret Bankaları	15
3.2.2.3. Yatırım Bankaları	15
3.2.2.4. Kalkınma Bankaları.....	16
4. BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHÇESİ	17
4.1. Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi	17
4.2. Konvansiyonel Bankalarının Tarihsel Gelişimi	18
4.3. Katılım Bankalarının Tarihsel Gelişimi	20
5. TÜRKİYEDE KONVANSİYONEL BANKACILIK	22
5.1. Konvansiyonel Bankacılığın Tanımı ve Kavramı.....	22
5.2. Konvansiyonel Bankacılığın Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	22
5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sistemi	22
5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık Sistemi	24
5.2.3. Türkiye'de Konvansiyonel Bankacılık Sektörünün Son Dönem Gelişimi.....	25
5.3. Fon Kaynakları.....	26
5.3.1. Mevduat	26
5.3.1.1. Vadesiz Mevduat	27
5.3.1.2. Vadeli Mevduat	27
5.3.2. Sendikasyon Kredileri.....	28
5.3.3. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK).....	28
5.3.3.1. Kısa Vadeli Kredi	30
5.3.3.2. Finansal Kiralama.....	30
5.3.3.3. Proje Finansmanı	31
6. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI	32
6.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve Kavramı.....	32
6.2. Faiz Kavramı	33
6.3. Katılım Bankacılığını Ortaya Çıkış Nedenleri	34
6.3.1. Dini Nedenler	34

6.3.2. Ekonomik Nedenler	35
6.3.3. Sosyal Nedenler	35
6.3.4. Siyasal Sebepler	36
6.3.5. Fon Kaynakları.....	36
6.3.5.1. Mevduat	37
6.3.5.1.1. Cari Hesap.....	37
6.3.5.1.2. Katılım Hesabı	37
6.3.5.2 Murabaha Sendikasyonu.....	37
6.3.5.3. Sukuk.....	38
6.3.5.4. Fon Kullandırma Yöntemleri.....	39
6.3.5.4.1. Murabaha	39
6.3.5.4.2. Mudarebe	40
6.3.5.4.3. Müşareke.....	41
6.3.5.4.4. Selem	42
6.3.5.4.5. Karz-ı Hasen	43
6.3.5.4.6. Teverruk.....	44
6.3.6 Katılım Bankacılığında Fon Kullandırmak İçin Kullanılan Ürünler	44
6.3.6.1. Kurumsal Finansman Desteği.....	44
6.3.6.2. Kar-Zarar Ortaklığı.....	45
6.3.6.3. Finansal Kiralama.....	45
6.3.6.4. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	46
6.3.6.5. Döviz Endeksli Finansal Destekler.....	46
6.3.6.6. Referans Mektupları	46
6.3.6.7. Teminat Mektupları	46
6.3.6.8. Akredetif Ürünleri	47
6.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi	47
6.4.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları.....	48
6.4.1.1. Ziraat Katılım Bankası.....	48
6.4.1.2. Vakıf Katılım Bankası	48
6.4.1.3. Albaraka Türk Katılım Bankası.....	48
6.4.1.4. Türkiye Finans Katılım Bankası.....	48
6.4.1.5. Kuveyt Türk Katılım Bankası.....	49
6.4.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası	49
6.4.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Katkıları.....	49
6.4.2.1. Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması	49
6.4.2.2. Rekabetin Geliştirilmesi	50
6.4.2.3. İstihdamın Artırılmasını Sağlaması	50
6.4.2.4. Reel Sektörün Finanse Edilmesi.....	50
6.4.2.5. Kayıt Dışı Ekonomiye Engellemesi	51
6.4.3. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	51
7. KONVENSİYONEL BANKALAR VE KATILIM BANKALARIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	52
7.1. Konvansiyonel Bankalar Ve Katılım Bankalarının Arasındaki Temel Farklar ve Benzerlikler.....	52
7.2. Türkiye’de Bankacılık Sistemindeki Etkinlikleri.....	56
7.2.1. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların; Banka, Şube ve Personel Sayıları.....	56
7.2.2. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Kredi Mevduat Oranları.....	59

7.2.3. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Sektör Payları	60
7.2.4. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranları	61
7.2.5. Toplam Öz Kaynaklar	62
7.2.6. Toplam Aktifler	63
7.2.7. Bankalar Mevduatı	64
7.2.8. Mevduat Katılım Fonu	65
7.2.9. Dönem Net Kâr	66
7.2.10. Faiz (Kâr Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	67
7.2.11. Sabit Kıymetler	68
7.2.12. Ödenmiş Sermaye	69
7.2.13. Nakit Değer	70
7.2.14. Krediler	71
7.2.15. Bankalardan Alacaklar	72
7.2.16. Toplam Varlıklar	73
7.2.17. Ana Sermaye Toplamı	74
7.3. Bankacılıkta Basel Kriterleri	74
7.3.1. Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi..	74
7.3.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı	76
7.3.3. Basel II Kriterleri	77
7.3.4. Basel I ile Basel II Kriterleri'nin Karşılaştırılması	79
7.3.5. Basel III Kriterleri	80
7.3.5.1. Basel III Kriterlerinin Amacı	81
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	83
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ	

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 5.1. VDMK İhraç Türleri.....	29
Tablo 7.1. İslami Bankacılık ve Konvansiyonel Bankacılık Arasındaki Temel Farklılıklar.....	52
Tablo 7.2. Yıllara göre banka sayıları.....	56
Tablo 7.3. Sermaye Yeterlilik Oranı.....	61
Tablo 7.4. Toplam Öz Kaynaklar	62
Tablo 7.5. Toplam Aktifler	63
Tablo 7.6. Bankalar Mevduatı	64
Tablo 7.7. Mevduat Katılım Fonu	65
Tablo 7.8. Dönem Net Kâr.....	66
Tablo 7.9. Faiz (Kâr Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	67
Tablo 7.10. Sabit Kıymetler.....	68
Tablo 7.11. Ödenmiş Sermaye.....	69
Tablo 7.12. Nakit Değer	70
Tablo 7.13. Krediler.....	71
Tablo 7.14. Bankalardan Alacaklar	72
Tablo 7.15. Toplam Varlıklar	73
Tablo 7.16. Ana Sermaye Toplamı	74
Tablo 7.17. Basel I kriterleri ile Basel II kriterlerinin karşılaştırılması.....	79
Tablo 7.18. Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Uzlaşısı.....	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekiller</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 5.1. Finansal kiralama süreci	31
Şekil 6.1. Murabaha Mekanizması	40
Şekil 7.1. Yıllara göre banka sayıları.....	57
Şekil 7.2. Banka Sayıları.....	57
Şekil 7.3. Şube Sayıları.....	58
Şekil 7.4. Personel Sayıları	58
Şekil 7.5. Mevduat Bankaları Kredi Mevduat Oranı (%).....	59
Şekil 7.6. Katılım Bankaları Kredi Mevduat Oranı	60
Şekil 7.7. Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları (%).....	60

1. GİRİŞ

Finans piyasalarında fon fazlası olanlardan fon ihtiyacı olanlara para akışının sağlanması hem ekonomik hem de ülke kalkınması açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde banka dışı finans kuruluşlarının aracılık rolünün sayısı sınırlı olduğu için yerine getirirken, bankaların ülke ekonomisinde önemli bir konumu vardır. Bankalar aracılık rolünü yerine getirirken ticari işletmelerde olduğu gibi kârlılıklarını da en üst seviyeye çıkarmaktadırlar. Bankaların kârı, fon ihtiyacı olan müşterilerine sağladıkları kredilerden kazandıkları faiz veya kâr payı ile fon fazlası bulunan yatırımcılardan temin ettikleri mevduata ödedikleri faiz veya kâr payı arasındaki farktan oluşur. Türkiye'deki 3 temel banka türü mevcuttur. Bunlar; mevduat bankaları, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak gruplandırılmaktadır.

Dünya literatürüne İslami bankacılık adı altında, 1960'lı yıllarda giren katılım bankacılığının Türkiye'ye girişi, 1983 yılına dayanmaktadır. Bu banka türü hizmetlerini; "İslami kurallara göre uyarlayarak yeni bir bankacılık sistemi geliştirmiş olup son 20 yılda dünyada kayda değer bir büyüme gerçekleştirmiştir. Öyle ki, yapılan bazı uluslararası çalışmalar, İslami bankaların, sahip olduğu bazı ilkeler sebebiyle kriz dönemlerinde konvansiyonel bankalara göre daha dayanıklı bir şekilde ayakta durduklarını ortaya koymuştur." Son yıllarda İslami bankalar sıklıkla akademik çalışmalara konu olmaktadır. Daha önce Türkiye'de devam eden katılım bankalarının faaliyet adı altında 2005 yılında özel finans kuruluşları, Bankacılık Kanununda yapılan değişikliklerle geleneksel bankalarla aynı statüye getirilmiş, aynı şartlara tabi tutulmuş ve bankaya unvan verilmeye başlanmıştır. Bu tarihten itibaren katılım bankası adı verilmiş ve katılım bankaları da Türkiye'de hızlı bir büyüme kaydetmeye başlamıştır.

Bu çalışma, bankalar için en önemli konu olan karlılık ve verimlilik faktörlerini geleneksel bankalar ve katılım bankaları bazında karşılaştırmaktadır. Banka karlılığı konusunda pek çok çalışma var; Ancak bu çalışmaların çoğu geleneksel bankalar üzerinde yapılmıştır. Yine, verimlilik analizi birçok çalışmaya konu olmuştur; Ancak karlılık analizinde olduğu gibi bu analizler de daha çok konvansiyonel bankalar üzerinde yapılmıştır. Bu çalışma, Türkiye'deki konvansiyonel bankalar ve katılım bankalarının karlılık ve etkinlik analizleri karşılaştırıldığı için önem arz etmektedir.

Türkiye'de konvansiyonel bankacılık ve konvansiyonel bankacılığa göre daha genç olan katılım bankacılığının ilkelerini, uygulamalarını, faaliyetlerini ve yöntemlerini karşılaştırmalı olarak ele alarak bu iki farklı bankacılık sisteminin sektördeki yeri ve önemi ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde giriş kısmı hazırlanmıştır, bu kısımda konu hakkında genel bilgi verilmiş ve yapılacak çalışmalar anlatılmıştır. İkinci bölümde, konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaların literatür taraması yapılmış ve benzer çalışmalar incelenerek örnekleri ikinci bölüme eklenmiştir. Üçüncü bölümde, bankacılık sektörünün tanımı, kapsamı ve gelişimi gibi konular ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Dördüncü bölümde bankacılık sisteminin tarihçesi, dünyada bankacılık sisteminin gelişimi ile konvansiyonel ve katılım bankacılığının tarihçeleri araştırılmıştır. Beşinci bölümde Türkiye'de konvansiyonel bankacılık hakkında genel ve geniş bilgiler verilmektedir. Çalışmanın altıncı bölümde Türkiye'de katılım bankacılığı konusu araştırılacaktır. Konu hakkında tanımı, kavramı, katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri ve Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları gibi konular araştırılmıştır. Yedinci bölümde ise konvansiyonel bankacılık ile katılım bankacılığının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bölümde bankalar arasındaki temel

farklar ve benzerlikler, banka, şube ve personel sayıları, kredi mevduat oranları, sektör payları, sermaye yeterlik oranları gibi konular araştırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve değerlendirme kısmı yer almaktadır. Bu kısımda iki tür bankacılık sisteminin karşılaştırılması ile ortaya çıkan sonuçlar yazılmıştır.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Araştırmamıza konu olan kapsamda bir literatür taraması yapılmış olup söz konusu konuya ilişkin sonuçlar irdelenmiştir.

Karbhari vd., (2004)'de yaptıkları “Batıda İslami Bankacılık Sisteminin Karşılaştığı Sorunlar ve Zorluklar: İngiltere Örneği” makale çalışmasında; Birleşik Krallık'ta İslami bankacılığın karşılaştığı temel sorunları, zorlukları ve fırsatları araştırmaktadır. Çalışma, İslami bankacılık konusunda uzun yıllara dayanan deneyime sahip birkaç önemli finans kuruluşunun üst düzey yetkilileriyle yapılan görüşmelerin sonuçlarını bildirmektedir. Görüşmelerimiz, kesin tanımı gereği İslami bankaların şu anda Birleşik Krallık'ta bulunmadığını, Londra'nın İslami bankacılık ve finans için en önemli merkezlerden biri olduğunu ortaya koymuştur. Al-Baraka gibi önceden kurulmuş İslami kurumların deneyimlerinin, diğer kurumların, Birleşik Krallık'ta banka dışı düzenlemeler kapsamında İslami bankacılık hizmetleri sunmanın mümkün olduğunu fark etmelerine neden olduğu açıktır. Görüşmeler ayrıca, İslami bankacılığın Birleşik Krallık'ta karşılaştığı temel sorunun heterojen müşteriler ve potansiyel müşteriler olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası, düzenleyici engeller, geleneksel bankalardan gelen rekabet ve yeterince kalifiye ve eğitilmiş personel eksikliği durumu daha da kötüleştirilmektedir. Çalışma, Birleşik Krallık'taki İslami bankacılığın geleceği üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilecek e-bankacılık gibi fırsatları belirleyerek sonuçlandırmaktadır.

Özgür (2007)'de yapmış olduğu, “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği”, isimli doktora çalışmasıyla; Türk finansal sisteminden daha fazla pay alan bankacılık sistemi için verimlilik ölçümü konusu, gerçekliği koruyan bir olgu olduğu belirtilmektedir. Özellikle sanayi kuruluşları olarak ekonomideki liberalist eğilimin iyileştirilmesiyle, finansal kuruluşların da rasyonalizm yönündeki girişimleri ve sıçramaları artmıştır ve bu durumdan rekabet edebilirlik ve verimlilik üzerindeki etki daha yakından ve daha hassas bir şekilde takip edilebilecektir. 1980'lerden itibaren Orta Doğu'dan Türkiye'ye fon transferi yapmak için finansal hizmet tedarikçileri ile ilgili kuruluşlar kurulmasına yönelik bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunun sonucunda Türkiye'de “Özel Finansal Kuruluşlar” (12.12.2005 tarihinden bu yana “Katılım Bankaları” olarak adlandırılmaktadır) kurulmuştur. 1980'li yıllarda Türk finans sistemine giren katılım bankaları yıllar içinde iyileşme kaydetmiştir. 2005 yılı sonunda bankacılık sektöründeki payı % 2,44, toplam mevduat içindeki payı % 3,33 ve toplam kredilerdeki payı % 4,94'e yükseldiği görülmektedir. Bu faizsiz bankacılık işletmecilerinin etki ve verimliliğinin değerlendirilmesinden katılım bankaları ve faiz temelli işletmecilerin rekabetçi mevduat bankalarının belirlemesi önemli görülmektedir. Sonuç olarak, katılım bankaları ve mevduat bankaları fon transfer kuruluşları ile benzerlik göstermektedir, ancak faaliyetlerinin farkı etkilerine de yansıtılabilir. Ayrıca bu fark, ekonominin yapısındaki gelişmelerden farklı etkiler meydana getirdiği belirtilmektedir.

Arabacı (2007)'de hazırlamış olduğu; “Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi” isimli yüksek lisans çalışmasında, 50 yıl önce bir kavram olarak ortaya çıkan faizsiz bankacılık sistemi, faizsiz bankacılık sisteminin bir toplumsal gereklilik olarak önem kazanmasıyla birlikte 1970'lerde uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'de (ülkemizde) 1983 yılında kanun hükmünde kararnamenin izniyle katılan Katılım Bankaları eski Özel Finans Kurumları, özellikle son on yılda dünya genelinde önemli bir gelişme göstermiştir. Bugün, faizsiz bankacılık sistemi sadece İslam ülkelerinde değil, özellikle finans sektörlerinin son

derece gelişmiş olduğu İngiltere ve ABD’de de belirgin bir şekilde gelişmiştir. Dünyadaki önemli bankalar, faizsiz bankacılık departmanlarını kendi hisse senetlerinde açarak Orta Doğu'daki atıl petrodollarları dahil etmişlerdir. Bu çalışmada, Katılım Bankalarının dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim sürecinden bahsedilmekte, fon toplama sistemi ve bu tür bankalarda bu fonları kullanma sistemi hakkında bilgi verilmektedir. Katılım Bankaları 2001-2005 yılları arasında önemli iyileşme gösterdikleri dönem açısından değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Katılım Bankalarının ve ticari bankaların performansları genel nitelikleri karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Avcıbaşı (2008), “Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri” isimli yüksek lisans tez çalışmasında; Uluslararası piyasada birçok krizle karşılaştıktan sonra, BIS Basel Komitesi’nde yer alan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu adına piyasadaki uluslararası çeşitliliklerden kaynaklanan çeşitlilik ve boşlukları bertaraf etmek amacıyla kurulmuştur. Komitenin ilk eylemi 1988 yılında Basel Sermaye Anlaşması'nı yayınlamaktır. Anlaşmanın yayınlanması bu nedenle finans krizleri bağlamında değerlendirilmesi ya da ekonomik krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkisidir. Başta Basel Anlaşması uluslararası bankalar için tüm bankalar tarafından kabul edildiğinde yayınlanır. 1988'den sonraki dönemde, küresel finans sisteminin karşı karşıya kaldığı krizin, sorunun gelişmekte olan ülke bankalarının sermaye gereksinimi ile ilgili olduğu gözden geçirilmesi gerektiği görüşünü artırmıştır. Bu Basel Komitesine ulaşmak için, Asgari Sermaye Gereksinimi, Denetleme İncelemesi ve Piyasa Disiplininden oluşan bir çerçeve olan Basel-II adlı yeni bir sermaye anlaşması hazırlanmıştır. Basel kriterleri sadece bankaların sermaye yetersizliklerinden değil küresel ölçekli yaşamın krizlerin yarattığı etkilerin bankacılık sektörünün zayıflamasıyla sonuçlanması üzerine güçlü bir finansal alt yapıya ve entegre oluşlara standartlarda bir finans sistemi ve gereksinimi duyulduğu, için bu durum gerçekleştirilmiştir.

Kaya (2010)'da yapmış olduğu; “Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması” isimli yüksek lisans tezinde, Katılım Bankalarının (İslami Bankalar) genel durumu ve katılım bankacılığının (İslami Bankacılık) bankacılık sistemindeki verimlilik konularındaki büyümesi ele alınmıştır. Katılım Bankaları Mevduat Bankalarının faaliyet alanı içinde olduğundan, önce Mevduat Bankaları genel olarak analiz edilmiş, daha sonra Katılım Bankalarının sektördeki durumu tartışılmıştır. Daha sonra Türkiye'de Katılım Bankacılığı olarak bilinen faizsiz bankacılık sektörünün kalkınma, operasyonel fonksiyonlar ve küresel durumunun analizi tartışılmıştır. Katılım Bankacılığının sektördeki genel durumu ve gelişimi incelendikten sonra, 2003 - 2008 yılları Veri Zarflama Analizi metodolojisi ile nispeten analiz edilmiştir.

Aras ve Öztürk (2011)'de yapmış oldukları; “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, başlıklı makale çalışmalarında; Katılım Bankaları, 1985 yılından bu yana Türk Bankacılık Sistemi'nde mevduat bankaları ve kalkınma / yatırım bankalarının yanı sıra üçüncü bir banka türü olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle fon süreçlerini toplama ve kullanma konusundaki ilgilerini kullanmamaktadırlar, bunun yerine bu süreçlerde kar / zarar paylaşım modelini kullanmaktadırlar. Katılım bankaları tarafından tahsis edilen fon miktarı ve katılım bankalarının tahsis edilen fonlardaki payı özellikle 2002 yılından bu yana bankacılık sektöründe artmıştır. Bankacılık sektöründe katılım bankalarının tahsis edilen fonlar için kullandığı yöntemlerden biri olan kar / zarar yöntemi, reel ekonomiye en önemli yöntem katkısıdır. Bununla birlikte, tahsis edilen fonların kâr / zarar

yöntemine göre payı, tahsis edilen toplam fonlarda çok düşüktür. Bu durumda katılım bankalarının kuruluşundan 30 yıl geçmesine rağmen Türkiye ekonomisinin reel sektörüne henüz beklenen katkıyı sağlayamadığını göstermektedir.

Zeydan Oral (2011)'de yapmış olduğu; “Avrupa Birliği Bağlamında Türk Bankacılık Sistemi”, başlıklı yüksek lisans tezinde, bir ülkenin güçlü bir ekonomisi, güçlü bir finansal sektörün varlığıyla mümkün olabilir. Bankacılık sistemi hem Türkiye'nin ekonomik faaliyetlerinde hem de Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmak için stratejik öneme sahiptir. Türk bankacılık sistemi potansiyel bir büyümeye ve teknoloji, vasıflı işgücü, kârlılık ve AB ile rekabette verimlilik gibi birçok avantaja sahiptir. Türk bankacılık sistemi 2000'li yılların başlarında konsolide edilmiştir ve şimdi yeniden yapılandırılması ve Avrupa bankacılık sistemine entegrasyonundan yararlanarak AB'deki rakipleriyle başa çıkabilmektedir. Sistemdeki bu tür ilerlemeler ve yeniden yapılanmalar özellikle Avrupalı bankaların Türk bankalarına yatırım yapma ve ortak girişimler yapma konusundaki ilgi noktalarını bir araya getirmektedir.

Parlakkaya ve Çürük (2011)'de hazırlamış oldukları, “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği” başlıklı makale çalışmalarında, Katılım bankaları, geleneksel bankaların aksine risk paylaşımı ve faiz yasakları gibi İslami kurallara göre faaliyet göstermektedir. Öte yandan, geleneksel bankalar kârı maksimize etmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu iki banka türü arasındaki fark sadece sözde değilse, İslami ve geleneksel bankaların bilançolardan ve gelir tablolarından alınacak finansal bilgilerle de birbirinden ayırt edilebilmesi gerekir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren konvansiyonel ve katılım bankaları arasında finansal özelliklere göre ayırım yapıp yapılmadığını belirlemektir. Araştırmacılar, logit analiz modelinde 23 finansal oran kullanarak, iki tür banka arasında ayırım yapıp yapmayacağına karar vermeye çalışmaktadır.

Özkan (2012)'de yapmış olduğu; “Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları”, başlıklı yüksek lisans çalışmasında, kurumsal nedenlerle yatırım bankacılığı, kültürel neden, toplum ihtiyaçları ve dini nedenler, dinler gibi birçok faktörün bir sonucu olarak Türkiye'de de dahil olmak üzere dünya çapında ortaya çıkmıştır. Faizin kesinlikle yasak olması ve tasarruf sahiplerinin banka ile olan fonları boşa kalacak ve hem ekonomi hem de tasarruf sahipleri üzerinde olumsuz bir etkiye neden olacaktır. Faizsiz bankacılık modeli ilk olarak 1963 ile 1966 yılları arasında “Tasarruf Fonu” ndan çıkmıştır. Bu model sadece faizsiz bankacılığın öncü bir modeli değil, aynı zamanda İslami Kalkınma'nın modern bankacılığının oluşturulmasında da stratejik bir bankadır. Başlangıçta İslam devletlerinde başlayarak küreselleşmenin ardından kurumsal ve yatırım bankacılığı birçok ülkede yavaş yavaş hesaba katılmaya zorlanmıştır. Faizsiz bankacılık modeli ilk kez 1980'lerde Türk Finans sektörüne tanıtıldı ve finans sektöründe önemli bir konum elde etmek için her geçen yıl artan müşteri rakamları, personel ve şubelerle birlikte hızla artmıştır. Konvansiyonel bankacılık ile faizsiz bankacılık arasındaki diğer bir önemli fark, faiz olmadığı için anaparada sabit bir meblağ bulunmaması ve tasarruf sahiplerinin de zararı paylaşmasıdır. Bu, özellikle faizsiz anonim yatırım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasındaki farka odaklanan bankalarla ilgili bir örnek olaydır. Katılım bankalarının muhasebe uygulamaları hakkında çalışılmıştır.

Bağcı (2013)'de yapmış olduğu; “Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması” başlıklı yüksek lisans çalışmasında, İslami bankacılık ve ticari bankacılık kavramlarının açıklanmasından ve bu kavramların içeriği ve detaylarının ele alınmasından sonra, Türk bankacılık

sektörünün kârlılık performansları karşılaştırılmakta ve bu nedenle dört İslami ve dört olmak üzere toplam sekiz bankanın kârlılık performansları karşılaştırılmaktadır. Ticari bankalar ölçülmüş ve bu ölçüm 2003-2011 yıllarını kapsamaktadır. Bu ölçüm yapılırken ilk olarak İslami bankaların ve ticari bankaların bilançolarından ve gelir tablolarından veriler toplanmıştır. Bu veriler, bu analizde kullanılacak oranların ölçülmesi için gereklidir. Bu analizde kullanılan oranlar: aktif getirisi, özkaynak getirisi, özkaynak / toplam varlıklar, net faiz geliri (net temettü) / toplam varlıklar, vergi öncesi kar / toplam yükümlülükler, tahakkuk etmeyen krediler / toplam krediler, toplam krediler / toplam varlıklardır. Bu oranlar bulunduktan sonra, Topsis yöntemi ile performans puanları hesaplanmış ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Tüm yılların incelendiği analiz sonucunda en yüksek performans puanına sahip bankaların Finansbank olduğu tespit edilmiştir. En düşük performans puanına sahip banka Bank Mellat'tır. Bütün bankalar incelendiğinde; İslami bankaların daha yüksek performans puanlarına ulaştığı ve sonuç olarak ticari bankalardan daha kârlı olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıçay vd., (2013)'de yapmış olduğu; "Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması" başlıklı makalede, 1980'lerden beri finansal kurumları ve araçları çeşitlendirmek ve finansal sistemi derinleştirmek amacıyla 1980'lerden beri bankacılık sistemine dahil olan finansal kurumlardır. Katılım bankaları tarafından sunulan modern finansman modeli, kendisini sadece İslam ülkelerinde değil, birçok ABD ve AB bankasının özel birimlerinde bulunduğu işlevselliğinden kaynaklanmaktadır. Katılım bankacılığına verilen önem artmasına rağmen, bu bankalar klasik bankacılık yaklaşımını benimseyen mevduat bankaları kadar yüksek bir sektör payına ve müşteri tabanına sahip değildir. Bu çalışmada, katılım bankacılığının gelişmesinin önündeki engeller, İzmir, İstanbul, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerinde 324 katılım ve mevduat bankası çalışanı perspektifinden bir anket uygulaması ile belirlenmiştir. Sonuç olarak, katılım bankalarının gelişimindeki engellerle ilgili önerilere banka çalışanlarının katılım düzeyinin banka türü, cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi faktörlere göre değiştiği belirlenmiştir.

Khan ve Ijaz (2014)'de yapmış oldukları "Pakistan'da İslami Bankacılık: Zorluklar ve Fırsatlar, Performansa Dayalı Bir Analiz" makel çalışmalarında, Pakistan İslami Bankacılık sektörünün performans ölçümü üzerine yazılmıştır. Çalışma, Pakistan'ın İslami bankacılık sektörünün, tamamen ayrı bankacılık düzenleme çerçevesinin geleneksel olana paralel olarak getirilmesi halinde optimal düzeyde çalışabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. İkincil veri bazlı çalışma, çeşitli performansa dayalı parametreler dikkate alınarak İslami bankaların performansını ölçmek için yapılmıştır. Parametreler, İslami Bankaların üretken, operasyonel, tahsis, dağıtım ve istikrar etkinliğini içermektedir. Çalışma, performans ölçümü için sadece Pakistan'da tam teşekküllü İslami bankalar olarak çalışan İslami bankaların verilerini almıştır. Bu araştırma, Pakistan Devlet Bankası'nın (SBP) ve politika yapıcıların İslami Bankacılık önceliklerini yeniden tasarlamalarına ve ülkedeki İslami Pişirme seviyesini çekmek ve sürdürmek için gerçekten dikkatinin gerekli olduğu belirli alanları ele almak için inisiyatif almalarına yardımcı olabilecektir. İslami bankacılığın sürdürülebilirliğine ve büyümesine yol açan operasyonel sorunlarının çoğu tartışmaya açılmıştır. İslami Bankacılığın operasyonel sorunları üzerine ilk kapsamlı çalışma gerçekleştirilmiş ve gelecekteki yönün gerçek ifşasını ortaya çıkarmıştır.

Khan ve Shah (2015)'de yaptıkları "Düzenleyici ve Denetleyici İslami Bankacılığın Karşılaştırmalı Bir Analizi: Pakistan Kanıtları" makale çalışmalarında; Pakistan, Malezya, Bahreyn ve Birleşik Krallık'ın ikili bankacılık sistemlerinde İslami bankaları yöneten düzenleyici ve denetleyici çerçeveleri eleştirel bir şekilde analiz

etmektedir. Temel düzenleme işlevlerini tartışıyor ve İslam hukukçuları ile politika yapıcılar arasındaki çelişkili görüşlerin şeriatla ilgili sorunları daha da ağırlaştırdığını görülmektedir. Yıllar geçtikçe, her ülkedeki düzenleyici çerçeveye belirli bir şekilde gelişmiştir. Malezya ve Bahreyn yerel yönetim sistemleri kurmuştur. Birleşik Krallık'taki İslami bankalar hala geleneksel düzene girerken, Pakistan'da, evrimleşen İslami bankacılık düzenleme sistemi ile birlikte ortodoks bir düzenleyici çerçeve tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte, mevcut düzenleyici çerçevelerin etkinliği, henüz çok muhafazakar kalan İslami bankacılık endüstrisi tarafından hiçbir zaman tam olarak test edilmemiştir.

Zainordin vd., (2016)'da yapmış oldukları "Malezya'da İslami Bankacılık ve Finans Kurumlarının Zorlukları ve Fırsatları" makale çalışmalarında; Malezya'daki İslami bankacılık ve finans kurumlarının karşılaştığı temel zorlukları belirleyerek gelişme ve büyüme fırsatlarını incelemektedir. Malezya, İslami ve geleneksel bankalardan oluşan ikili bankacılık ve finans sistemine sahip dünyadaki ilk ülkedir. Bank Negara Malezya'nın Bankacılık ve Finans Kuruluşları Yasası 1989'da 1993'te değişiklik yapıldığında, Malezya'daki çoğu geleneksel banka tam teşekküllü İslami yan kuruluşlar kurmaya başlamıştır. Bununla birlikte, İslami bankacılık ve finans kurumları Malezya'da bazı büyük zorluklarla karşı karşıyadır çünkü geleneksel finansal sistem daha yararlıdır. Bu araştırma, birincil verileri kullanan nicel bir çalışmadır ve İslami bankacılık ve finans kurumlarının bankacılık otoriteleri arasında yayılmıştır. Anket İslami bankacılığın temellerine, Müslüman topluluğunun temel anlayışına, bilgi sistemine ve ürünler ve pazar gelişimiyle ilgili büyüme fırsatlarının yanı sıra Malezya'da İslami bankacılık ve finans kurumlarının geliştirilmesindeki zorluklara dayanmaktadır. Araştırma bulguları, Malezya'da İslami finansal bankacılığın geliştirilmesi için daha büyük fırsatlar olduğunu gösteriyor çünkü hem Müslüman toplum hem de gayrimüslim İslami finansal ürünleri almaya özlem duyuyor ve hayatlarını dinlerine göre geçirmek istemektedir. Banka yetkililerinin bilgi sistemini iyileştirmesi gerekmekte ve Malezya'daki düzenleme ve denetim sektöründe geleneksel bankacılık sistemiyle rekabet etmek ve hayatta kalmak için sıkı çalışması için İslami bankacılık kurumuna ihtiyaç bulunmaktadır.

Mbawuni ve Nimako (2016) yılında hazırlamış oldukları "Gana'da İslami Bankacılık ve Finansmana Giriş: Fırsatlar ve Zorluklar" makalelerinde; Gana'da İslami Bankacılık ve Finansmanın (IBF) tanıtılmasındaki fırsatlar ve zorlukların genel bir incelemesini sunmaktadır. Mevcut literatüre, özellikle İslami bankacılık ve finansla ve yazarların konumsal görüşlerine dayanmaktadır. Rapor, politika yapıcılar ve tüketiciler tarafından Gana'da IBF'nin başlatılması ve benimsenmesi için olasılıklar sunan Gana ekonomisindeki temel faktörleri tanımlamaktadır. Bunlar arasında istihdam fırsatı, demokratik siyasi yönetim sistemi, esnek endüstri düzenleme çerçevesi, mevcut tarım sektörleri, bankacılık ürünlerine yüksek talep, yüksek faiz oranı, Müslüman nüfus ve sağlam iş uygulamaları arayışı bulunmaktadır. Ayrıca, IBF yönetimi, tüketici davranışı ve IBF kurumunun performansı açısından Gana'da tam teşekküllü IBF ürünleri ve kurumuyla karşılaşması muhtemel potansiyel zorlukları tartışmaktadır. Son olarak, makale Gana'da IBF'nin etkili bir şekilde tanıtılmasına yönelik potansiyel zorlukların üstesinden gelmek için stratejiler önermektedir. Yönetimsel olarak, bu makale birçok açıdan IBF'nin objektif değerlendirmesinin zengin bir karışımını bir araya getirmekte ve paydaşlar, özellikle de Gana Bankası, politika yapıcılar ve IBF uygulayıcıları için Gana'daki IBF hakkında önemli bir bilgi kaynağı olarak hizmet etmektedir. Teorik olarak, bu makale Gana Bankacılık Endüstrisinde IBF araştırması ve

işletmeciliği ile ilgilenen akademisyenler ve uygulayıcılar için değerli bir literatür kaynağı sağlamaktadır.

Mallum (2016) yılında yaptığı “Nijerya'da İslami Bankacılığın Zorluklarının Operasyonel Etkisi” çalışmasında; İslami bankacılık, Nijerya'da Şeriat ilkelerine sıkı sıkıya bağlı çalışma şekli ile finansal aracılığa alternatif olarak tanıtıldı. Bununla birlikte, faaliyetleri kısmen, Ülkedeki hem adli hem de mali kurumlar tarafından kısıtlanmıştır. Bu çalışmanın ana amacı Nijerya'daki İslami bankacılığın operasyonel zorluklarını özellikle JAIZ International Bank Plc'ye atıfta bulunularak deneysel olarak incelemektir. Hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal analiz yöntemlerini kullanılmış ve olasılık dışı örnekleme tekniğini benimsenmiştir. Çünkü anketleri yanıtlayanlara doğrudan ve bireysel olarak uygulamak için daha iyi bir fırsat sağlamıştır. Bu çalışmanın başlıca bulguları şunlardır: 1) yasal çerçeve Nijerya'daki İslami bankacılığın işleyişi için çok sınırlı hükümler getirmektedir; 2) din, insan gücü ve ahlaki tehlikeler İslami bankacılık faaliyetlerini önemli ölçüde geride bıraktı; ve 3) konvansiyonel bankalarla rekabet Nijerya'daki İslami bankacılık için önemli bir engeldir. Bu temel bulgular, operasyonel zorlukların Nijerya'daki İslami bankacılığın performansında büyük bir gerileme olduğunu ve her şeyden önce geleneksel bankalarla rekabetin Jaiz Bank'ın faaliyetlerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Abdullahi (2016) yılında yapmış olduğu “Nijerya'da İslami Bankacılık: Sorunlar ve Beklentiler” çalışmasında; Nijerya bankacılık reformu, 2009 yılında ülkedeki bankacılık mekanizmasına ek bir kapı olarak İslami bankacılık ve finansın benimsenmesini hızlandırmıştır. Bununla birlikte, İslami bankacılığın veya faiz dışı bankacılığın uygulanması, özellikle temelleri İslam dinine dayandığı için çok fazla tartışma yaratmıştır. Bu makale kısaca Nijerya'daki İslami bankacılık kavramını, zorluklarını ve beklentilerini gözden geçirmektedir. Makale, konuyla ilgili çeşitli çalışmaları gözden geçirip analiz ederek ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Nüfusunun büyüklüğü ve kalkınma fırsatlarının bir yansıması, Nijerya'nın Afrika'daki İslami finansın merkez merkezi olma olasılığına sahip olduğunu gösteriyor. Yine de, ülkede İslami bankacılık sisteminin gelişmesinin önünde, sistemin yanlış tanıtılması, bağlantıların ve yatırım kurumlarının eksikliği, yeterli bilgi eksikliği, ayrıca ülkede yaygın olan örtülü iş ahlakı ve yolsuzluk gibi sayısız zorluklar vardır. Bu çalışmada, İslami bankacılık hakkında daha fazla kamu bilincine ve İslami finansal sistemin işleyişi için elverişli ortamın (yani hukuk, muhasebe ve vergi sistemleri) yaratılmasına olan ihtiyacı önermektedir.

Kelleroğlu (2017)'de hazırlamış olduğu; “Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Küresel Gelişmeler”, başlıklı makalesinde, İslam dininde faizin yasak kılınması; Müslüman ülkelerde farklı bir bankacılık sisteminin kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda faizsizlik ilkesine göre faaliyet göstererek, tasarrufları insanların elinde ekonomiye yönlendirerek, ülkenin ve diğer İslam ülkelerinin kalkınması için gereken ek kaynakları sağlamak üzere sermaye finans kurumları kurulmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin yaygınlaştığı günümüz dünyasında faizsiz finans ve katılım bankacılığında ciddi gelişmeler gözlemlenmektedir. Bu bağlamda pek çok ülkede bankacılık faaliyetlerini faizsiz olarak yürüten çok sayıda finansal kurum bulunmakta ve katılım bankacılığı uluslararası finans dünyasının en hızlı büyüyen alanlarından biridir.

Yurttadur ve Demirbaş (2017)'de hazırlamış oldukları, “Türkiye’de mevcut olan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması” başlıklı makale çalışmalarında, Katılım bankalarının çalışma yöntemleri mevduat bankalarından farklı olduğu için finansal sistemi tamamlayıcı bir unsurdur ve mevduat bankaları ile aynı rekabet ortamında faaliyet gösterdikleri bir

gerçekdir. Bu açıdan, katılım bankalarının finansal performanslarının mevduat bankalarına göre farklılık gösterip göstermediği, daha yüksek veya düşük performans sonucu gösterip göstermedikleri, bu bankaların gelecekteki büyüme performansları hakkında ipuçları verecektir. Bu çalışmada 2010-2016 yılı verileri kullanılarak Finance Turkey, Albaraka Turk Kuwait Turk'ün üç mevduat bankasında (Şeker Bank, Türkiye Ekonomi Bankası ve ING Bank) 3 katılım bankası ve benzer büyüklükte olmak üzere finansal performansı karşılaştırılmıştır. Karşılaştırıldığında, kârlılık, likidite, risk ve ödeme gücü, varlık kalitesi ve sermaye yeterliliği başlıkları altında toplam 11 oran kullanılmaktadır.

Alada (2018)'de hazırlamış olduğu; “2008 Küresel Finansal Krizinin Konvansiyonel ve Faizsiz Bankacılık Kârlılıklarına Etkisi: Körfez Ülkeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz”, başlıklı makalesinde, faizsiz bankacılığın sahip olduğu ilkeler doğrultusundaki uygulamaları kriz zamanlarında diğer bankalara göre daha olumlu sonuçlar oluşturulduğu somut verilerle ortaya koyulmaktadır. Bu düşünce ile 2008 küresel finansal krizinin, İslami finansın hızla geliştiği Körfez ülkelerindeki konvansiyonel ve faizsiz bankacılık üzerindeki etkisi, bankaların kârlılığı (net kârlılık, aktif kârlılık ve özsermaye kârlılığı) açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Kullanılan finansal veriler; Bahreyn, Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan olmak üzere beş farklı ülkeden toplamda onüç faizsiz, onüç konvansiyonel banka olmak üzere yirmialtı bankanın 2006-2012 arası yıllık raporlarından alınmıştır ve karşılaştırma yöntemi ile bulunan oran ve katsayılar üzerinden değerlendirilmiştir.

Tuncay (2018)'de hazırlamış olduğu, “Katılım Bankaları İle Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, başlıklı makale çalışmasında; Türkiye'de faizsiz bankaların işletim sistemi kapsamında statü ayarlaması ile 5411 mevduat bankası olarak kabul edilmiş ve katılım bankaları adıyla faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu gelişme, alternatif bir bankacılık sistemi sunmayı hedefleyen faizsiz bankaların rekabet gücünü artırma yönünde önemli bir adım atmıştır. Ayrıca Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası'nın sisteme dahil edilmesi katılım bankacılığı hizmetlerinin devlet tarafından yürütülmesini ve katılım bankacılığının daha da gelişmesini sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankalar ve katılım bankalarının finansal performanslarının çeşitli göstergeler açısından 2016 yılı için istatistiksel olarak karşılaştırılmasıdır. Analiz için 22 bankanın yıllık mali tablo verileri kullanılarak elde edilen sermaye yapısı, karlılık ve varlık kalitesi oranları bağımsız örneklem t-testi ve Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, mevduat bankalarının karlılık, aktif kalitesi ve özkaynak oranı, katılım bankalarının kaldıraç ve aktif büyüme oranı açısından daha yüksek performans gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca mevduat bankalarında aktif büyüklük istatistiksel olarak anlamlı ve daha yüksek bir seviyede ortaya çıkmıştır.

Uçurum (2019)'da hazırlamış olduğu; “Finansal Sistem Kapsamında Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi” isimli çalışmasında, finansal piyasalar, fonları yatırım için kullanacak olanlara doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir zamanda tasarrufları en uygun şekilde tahsis etmektedir. Ancak, finansal piyasaların rolü finansal sistemin ekonomik yapıdaki etkinliği ve yeri ile ilgilidir. Bu yapı içerisinde finansal piyasalar, riski dönüştürme, yatırımlar hakkında bilgi edinme ve yöneticileri denetleme işlevlerine sahiptir. Çünkü bankacılık sektörü varlıkları ve Türkiye'de istihdam yaratılması açısından önemli bir yere sahip olan bu çalışma, Türkiye Bankacılık Sektöründeki mevduat bankaları, yabancı sermayeli bankalar, katılım bankaları ile kalkınma ve

yatırım bankalarının istihdam kapasitelerini de içermektedir. ABD'de 2007'de başlayan ve 2008'de küreselleşen kriz, ekonomimizi ve dünyadaki birçok ülkeyi etkilemiştir. Ancak, yasal altyapısı ve denetim sistemi çok iyi kurulmuş olan Türk Bankacılık Sektörü, küresel krizin yansımaları ile en az etkilenen sektörlerden biri olmuştur. Ekonomik ve politik gelişmeler 2007 yılından bu yana dünyada ve Türkiye'de, bankacılık sektörü üzerinde büyük etki yaratmış ve yaratmaya devam etmektedir. Türkiye'de bankacılık sektörü, aktif büyüklüğü ile yaratılan ve istihdam açısından önemli bir yere sahip ekonomide en büyük ağırlığa sahiptir.

3. BANKACILIĞIN TANIMI, KAPSAMI, TÜRLERİ VE GELİŞİMİ

3.1. Bankacılığın Tanımı ve Kavramı

Banka'nın tanımına bakıldığında birçok tanım karşımıza çıkmaktadır. "Banka, nakit girişleri, çıkışları, krediler vb. ile uğraşan bir finans kuruluşudur. İhtiyaç sahiplerine borç verir, mevduatları kabul eder, borç verenler ile borç alanlar arasında aracılık yapar. Onlar sadece parayla uğraşmayacaklar, aynı zamanda paranın da üreticileri olacaklar" şeklinde açıklanmaktadır (Vetrova, 2017: 29).

Bankacılık ile yapılan bazı tanımlar şu şekilde aşağıda açıklanmıştır (Prabhavathi ve Dinesh, 2018: 745):

- Profesör Kinley, "Banka, bireylerin ihtiyaç duyulduğunda ve güvenli bir şekilde para yatırdıkları ve kendileri tarafından istenmediğinde parayı emanet ettikleri bir kuruluştur" (Vetrova, 2017: 30) olarak tanımlamıştır.
- Hindistan Şirketler Yasası, "Banka, borç verme veya talep üzerine geri ödenebilen yatırım amacıyla halktan para, çek, poliçe kabul eden emir yoluyla veya başka bir şekilde geri alınabilen bir finans kuruluşudur" şeklinde tanımlanmaktadır (Prabhavathi ve Dinesh, 2018: 745).
- R.P., Kent, "Banka aracılık yapan, kredi ve avans işlemleri yapan bir finans kuruluşudur" şeklinde tanımlanmaktadır. (Historia Timelines, 2015, www.historiatimelines.com).
- P.A., Samuelson, "Banka müşterilerine hizmet sağlar ve karşılığında talepleri farklı şekillerde alır" şeklinde tanımlamıştır.
- W. Hock, "Banka, sadece parayla para yaratan bir kurumdur."
- Sir John Pagette, "Banka, cari, tasarruf veya sabit mevduat hesabında para toplayan; çek yoluyla mevduat sahiplerinin hesabından para ödeyen bir finansal kurumdur" (Prabhavathi ve Dinesh, 2018: 745).
- Hindistan Şirketler Yasası 1936, "mevduatları cari hesap veya diğer şekillerde alan ve çek veya senet yoluyla para çekmeye izin veren bir banka şirketi" olarak tanımlar (Historia Timelines, 2015, www.historiatimelines.com).
- Bankanın farklı tanımları göz önünde bulundurularak, bir banka "parayı mudiden ödünç alan ve muhtaçlara ödünç veren finans kuruluşu" olarak tanımlanabilir (www.nrbcommercialbank.com, 01.08.2020).

Bankacılık; sermaye, para ve kredi ile ilgili her türlü işlemi yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan ve "banka" olarak adlandırılan iktisadi kuruluşların işlem ve/veya faaliyetlerini ifade etmektedir. "Banka" olarak adlandırılan iktisadi kuruluşlar ise; genel kabul gören yaklaşımlara göre bir ekonomide fon fazlasına sahip olan kişi ve kurumlar ile fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlar arasında köprü görevi gören ve bu işlevi yerine getirmek için basit ve/veya karmaşık birçok araç ve sistemleri kullanan, dar ve/veya geniş bir perspektifte hareket eden ve en nihayetinde her ticari işletme gibi kâr maksimizasyonu hedefleyen işletmeler olduklarını söyleyebiliriz. Ancak günümüzde bankaların üstlendiği işlevler, gerçekleştirdikleri işlemler, kullandıkları araçlar, teknikler ve sistemler, eylem alanları ve bakış açıları o kadar genişlemiş, çoğalmış, çeşitlenmiş ve karmaşıklaşmıştır ki, bankanın bu açıdan kapsamlı ve ideal bir tanımını yapmak gerçekten zordur (Duran, 2016: 8).

Bankacılık sistemi küresel ticari faaliyetlerin sağlıklı şekilde işleyebilmesi için zaruri bir hâl almıştır. Bankalar yapmış olduğu ticari faaliyetlerle ekonomik büyümeye ve gelişmeye katkı sağlamaktadırlar. Yapılan ticari faaliyetler esnasında, yönetimin iyi

örgütlenmesi ve doğru alınmış kararların sağlıklı şekilde uygulanması, bankacılığı ekonominin lokomotifi yapacaktır. Ters durumda ise olumsuz sonuçların doğacağı, sektörün krize gireceği ve ekonominin oldukça sıkıntılı bir pozisyona düşeceği ifade edilebilir. Bankacılık sektörü yakın plana alındığında bahse konu sistemin beş farklı ana ilkesinin olduğu söylenebilir (Parasız, 2011:2).

Piyasalardaki fon akışını düzenleyen ve mevcut arz ile talebi bir araya getiren yapılara “finansal sistem” denilmektedir (Avcı ve Solmaz, 2012: 18). Fon akışlarını düzenleyen finansal sistem kurumları olarak hareket eden bankalar ise ekonomik nitelikli birimler arasındaki mali nitelikli işlem ve hizmetleri gerçekleştiren iktisadi işletmelerdir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 89).

Banka kavramı, finansal sistemde yer alan, parasal ifadelerle tanımlanabilecek tüm finansal işlemleri belli bir hizmet bedeli karşılığında gerçekleştirebilen, böylece gelir elde eden, nakit ve kaydi para sağlayan ve tüm bu işlemleri meslek haline getiren finansal sisteme bağlı işletmelerdir (Kaya, 2001: 15).

Bir başka tanıma göre bankalar, kendilerine veya müşterilerine ait mevduat ve birikimleri toplayarak ve karşılığında diğer müşterilere faizle ödünç vererek, yurt içi ve yurt dışı para transferleri sağlayarak yatırım araçları üreten iktisadi işletmelerdir (Dağ, 2011: 4).

Kelime kökeni tartışılrsa da tüm dünya dillerinde benzer ifadelerle anılan “banka” kelimesinin İtalyanca ’da masa, sıra ya da tezgâh olarak kullanılan “banço” kelimesinden geldiği bilinmektedir. Yahudi bankacıların bankacılık işlemlerini yapmak için piyasaya sürdükleri masalar da bu “banço” ifadesinin karşılığını göstermektedir. Hatta bu bankerlerin iflas etmeleri halinde, halkın bu masaları kırmaları ile de iflas eden anlamına gelen “bankrupt” kelimesi kullanılmıştır (Parasız, 2001: 5).

Günümüzde hemen hemen her alanda bireysel, KOBİ ve kurumsal müşteri ayrımları ile hizmet veren bankalar, finansal sistemde aktif rol almaktadır. Finans akışlarının sağlanmasına yönelik olarak, bankaların belli başlı faaliyetleri ve bu faaliyetleri yerine getirmek için doğaları gereği bir takım işlevleri vardır. Bankaların ekonomik sistemdeki faaliyetlerini etkileyen işlevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Babuşcu ve Hazar, 2016: 90-91):

- **Aracılık Fonksiyonu:** Finans akışını sağlamak için bankaların fon birikimine sahip olanları fon ihtiyacı olanlarla buluşturması ve bu işlemleri lokasyon ve lokasyondan bağımsız olarak sürekli bir şekilde yapılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında bankalar, ekonomik istikrar ve ülke kalkınması açısından, fon akışlarının devamlılığında önemli bir işlev üstlenmektedir.
- **Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu:** Kaydi para, nakdi olarak fiziksel açıdan elle tutulamayan ancak söz konusu kayıtlarda borç/alacak kavramlarıyla karşılık bulan hesaben mevcut paralardır. Bankalar bu kaydi para hareketleri ile mevduatları toplayıp, satın alma gücüne dönüştürmektedirler.
- **Kaynakların Süresel ve Tutarsal Değişimine Yönelik Fonksiyonu:** Bankalar, fon akışlarını sağlarken, sadece pozisyon ve fonların el değiştirmesine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda bu fonların vade açısından kısa vadeden uzun vadeye veya küçük miktarda fonlardan büyük ölçekli fonlara doğru akışını da sağlar.
- **Parasal Faaliyetlerin Kayıt Altına Alınmasını Sağlama Fonksiyonu:** Fazla fonları olan kullanıcıların fon ve mevduatlarının bankalar üzerinde işlem yapılıp izlenebilir ve kontrol edilebilir hale getirilerek bireysel ve ticari olarak kayıt altına alınması işlemidir. Bu kayıtların özellikle ticari faaliyetlerde izleniyor

olması hem kullanıcı hem de vergi çalışmaları açısından önem bir rol oynamaktadır.

- **Para İstikrarının Sağlanması Fonksiyonu:** Bankalar, ekonomik sistemler açısından istikrarlı bir para politikasının temel koşuludur. Bankalar, bu fonksiyonlarla rekabetçi bir ekonomik sistemde uygun para politikası araçlarını kullanarak merkez bankasının etkin para politikasında parasal istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

3.2. Bankaların Türleri

Bankaları birçok farklı şekilde tasnif etmek mümkündür. Bu çalışmada bankalar kapsamlarına ve faaliyetlerine göre iki şekilde ele alınacaktır. Literatürde bankalar çok farklı şekillerde tasnif edilmişlerdir. Bu çalışmada ise bankalar faaliyetlerine ve kapsamlarına göre tasnif edilip incelenecektir.

3.2.1. Kapsamlarına Göre Banka Türleri

Bankalar kapsamlarına göre tasnif edilecek olunursa, özel bankacılık, uluslararası bankacılık, perakende bankacılık, toptancı bankacılık, kıyı bankacılığı ve holding bankacılığı şeklinde sınıflandırılabilir.

3.2.1.1. Özel Bankacılık

Özel Bankacılık (Private Banking), müşterilerin varlıklarının kendi belirleyeceği risklere ve beklentilere münhasıran yönetilmesi şeklinde ifade edilebilir. Bu uygulamada bankalar, müşterilerin ihtiyaçlarını ve yatırım tercihlerini analiz ederek kişilere özel alternatif bankacılık ürünleri sunmaktadır. Özel bankacılık ürünleri, genel olarak bu iş için tasarlanmış şubelerde sunulur. Özel bankacılık sistemi ile bankalar her türlü standart banka işlemlerini yapmaktadırlar. Gişe işlemleri, kasa kiralama, repo alım ve satım işlemleri, menkul kıymetler ile ilgili işlemler, hisse senedi alım ve satımı gibi işlemler, atıl birikimlerin menkul kıymetlerde değerlendirilmesi, kişinin ihtiyaçlarına göre tasarlanmış özel kredi kartları, mevduat ürünleri, işlem opsiyonları gibi faaliyetler özel bankacılık sisteminin enstrümanlarından (Yağcılar, 2011:10).

3.2.1.2. Perakende Bankacılık

Perakende bankacılık, yaygın şekilde şubeleşme esasına dayalı olarak, küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin kredi ve mevduat ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş şubelerin verdiği hizmetlerden oluşmaktadır. Bu bankaların yapmış olduğu işlemler küçük ölçekli olmasına karşın genele bakıldığında büyük bir hacme sahip oldukları görülmektedir. Vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, havale, EFT, fatura tahsilatları, menkul kıymet alım ve satımları, kredi kartları, maaş ödemeleri vb. işlemleri yapabilme işlevine sahip olan perakende bankalar, yapmış oldukları bu küçük işlemler sayesinde ellerinde oldukça büyük bir atıl fon hacmini bulundurmaktadırlar (Kaya, 2012:79). Perakende bankalar, küçük çaplı işlemler yapar ancak geniş bir hinterlanda hizmet sunarlar ve riskleri düşüktür (Parasız, 2009:13).

3.2.1.3. Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking)

Ekonomik faaliyetlerin artan oranda çeşitlilik göstermesi sebebiyle bazı spesifik konularda uzmanlaşmış bankalara ihtiyaç doğmuştur. Büyük firmaların özel ihtiyaçlarına çözüm üretebilecek ve paket formüller önerebilecek, toptancı piyasalarda hızlı işlemler gerçekleştirebilecek bankalar büyük bir gereksinim haline gelmiştir. Dolayısıyla Euro- tahvil, Euro-pay senetleri, Euro finansman bonusu, Interbank para piyasaları işlemleri gibi ihtiyaçları karşılayabilme işlevine sahip olan toptancı bankalara rağbet artmıştır (Ceylan, 2003:343-344).

Genel bir ifade ile toptancı bankacılık, müşterilerinin büyük hacimli kredi ihtiyaçlarına cevap vermek üzere başka şirketlerden, küresel sermaye piyasalarından yüksek tutarlı fon alabilen, iş alanı oldukça geniş olan, müşterileriyle yakın ilişkiler kuran, karar alma mekanizmaları çok esnek ve hızlı işleyen, az sayıda şube ile az sayıda uzman çalıştıran, derinliğine bankacılık türü olarak ifade edilebilir (Parasız, 2009:246)

3.2.1.4. Uluslararası Bankacılık

Müşteri portföyleri oldukça geniş olan uluslararası bankalar, yabancı ülkelerdeki müşterilerine, perakende ve toptancı bankacılık, yerli ve yabancı bankacılık hizmetlerinin tamamını sunabilmektedir. Başka ülkelerde şube veya temsilcilik açma ve konsorsiyum oluşturma şeklinde faaliyette bulunmaktadırlar. Uluslararası bankalarla çalışmanın kişilere getirdiği birtakım önemli avantajlar bulunmaktadır. Bu bankalarda gelirlerini tutan kişiler, daha az vergi ödeme avantajından faydalanabilmekte, mevduatlarını daha yüksek faiz oranları ile değerlendirebilmekte ve faiz dalgalanmalarında daha az etkilenebilmektedir (Kaya, 2003:85).

3.2.1.5. Holding Bankacılığı

Bir bankanın gerek doğrudan gerekse dolaylı yoldan bir ya da birden çok bankanın sahibi olması, bankaları yönetimi altında tutması veya bir bankanın sermaye payının çoğunluğunun bir holdinge ait olması, holding bankacılığı olarak tanımlanmaktadır (Takan, 2001:21). Türkiye'de hemen hemen yirmiden fazla ticari banka çeşitli grup, şahıs, yada öteki bankaların yönetimi altında faaliyet göstermektedir. Bu bankalar Türkiye'de 5411 sayılı yasaya uygun biçimde örgütlenmiştir. Bu kanunun ilgili maddesine göre, finansal holding şirketi; içlerinden en az bir tanesi bir kredi kuruluşu olmak koşuluyla bağlı ortaklıklarının tümü veya çoğunluğu kredi kuruluşu veya finansal kuruluş olan şirketi ifade etmektedir (Parasız, 2009:134).

3.2.1.6. Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Bankalar)

Off-shore bankacılık olarak da bilinen kıyı bankacılığı, vergilendirme ve denetimin daha alt seviyelerde olduğu bankacılık türüdür. Daha çok uluslararası girişimlere ve çok uluslu şirketlere hizmet sunmaktadırlar. İşlemlerini konvertibl para üzerinden gerçekleştirmekte olan kıyı bankaları, faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki geçerli para birimi haricinde farklı para birimleriyle işlem yapmaktadır. Bu bankaların başlıca faaliyet alanları, yabancı tahvil ihraçları, Euro-kredi Sendikasyonları, leasing, forfaiting, factoring, faiz ve para swapları, altın ve döviz işlemleridir (Akbulak vd., 2004: 83).

3.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Bankalar faaliyet alanlarına göre tasnif edilecek olursa karşımıza beş ana başlığın çıktığını söylemek mümkündür. Bu tasnif verilen hizmetin ekonomik özellikleri baz alınarak yapılmaktadır. Bu bankalar; merkez bankaları, ticaret bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve katılım bankaları şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışmada bu bankacılık türleri yapmış olduğu faaliyetleri açısından kısaca özetlenecek ve konumuzun merkezinde bulunan katılım bankacılığı ikinci bölümde detaylı şekilde anlatılacaktır.

3.2.2.1. Merkez Bankaları

Faaliyet gösterdiği ülkelerde para ve kur politikasının düzenlenmesinden ve banknot dolaşımından sorumlu olan bankalara merkez bankaları ismi verilmektedir. Ülkelerin fiyat ve finansal sistemlerinde istikrarı sağlamak, para ve döviz piyasalarıyla alakalı düzenlemeleri gerçekleştirmek merkez bankalarının asli görevidir (TCMB, 21.02.2019). Aynı zamanda Merkez bankaları fiyat istikrarını sağlamak amacıyla devletin büyüme ve istihdam hedeflerine de destek verebilmektedir. Merkez bankalarının yetkileri ise, kağıt para basma, bankalardan gönderilmiş olan karşılıkları muhafaza etme, devlete haznedarlık yapma, döviz ve altın rezervlerini kontrol altında tutma ve açık piyasa işlemlerini gerçekleştirme şeklinde sıralanabilir (Parasız, 2003:333). Yapılandırma programının akabinde hesap verilebilirlik ve kamuoyu bilgilendirmesine dair düzenlemeler getirilmiştir. Aynı zamanda, kamuya kredi verilmemesi, para politikası kurulunun oluşturulması, finansal sistem gözetimi ve son borç vermesi yetkisi gibi önemli işlevler yapılandırma programının neticesinde uygulanmaya başlamıştır (Kaya, 2012:81)

3.2.2.2. Ticaret Bankaları

Bankacılık sektörü içerisinde en fazla karşılaşılan banka türü ticaret bankalarıdır. Klasik bankacılık işlevi olan mevduat toplama ve kredi verme işlemleriyle uğraşırlar. Toplamış oldukları mevduatları, sanayi ve ticaret sektörlerinde aktif olan firmalara kredi olarak kullanırlar. Kısa vadeli mevduatları toplayarak ticaretin ve üretimin fonlanmasını ve bu sayede kaydi para üretimini sağlarlar. Ticari bankalarının başlıca fon kaynaklarını bu mevduatlar oluşturmakta olup, kullanılan krediler ve öz kaynaklar da diğer fon kaynaklarından (Akbulak vd, 2004:82).

3.2.2.3. Yatırım Bankaları

Devletlerin ve özel şirketlerin uzun vadeli finansman ihtiyaçları için hizmet sunan bankacılık sistemidir. Bu bankalar finansmanı ise hisse senedi ve tahvil ihraç etmek suretiyle gerçekleştirirler. Yatırım bankalarının mevduat toplama yetkisi bulunmamaktadır ve az sayıda şube ile hizmet vermektedir. Bundan dolayı bütün bankacılık işlemlerini gerçekleştiremezler. Daha çok komisyon geliri bulunan ve danışmanlık hizmeti içeren faaliyetlerde bulunurlar. Bu bankalar yatırım ihracı yaparak ve bankalardan kredi almak suretiyle fon imkanı arz ederler. Yatırım bankaları sermaye piyasası yolu ile tasarrufları yatırıma yöneltme işlevine sahiptirler. Aynı zamanda yatırım yaptıkları menkul kıymetleri ilerleyen süreçte halka satarlar. Bu sebeple yatırım bankaları menkul kıymet tacir olarak da adlandırılmaktadır (Şakar, 2000:20).

3.2.2.4. Kalkınma Bankaları

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde kalkınma bankaları önemli bir role sahiptir. Bu tip ülkelerin yatırım sermayelerinde ciddi eksiklikler vardır. Bu eksikliği gidermek ve aynı zamanda kalkınmada öncelikli bölgelere finansman desteği sağlamak üzere hizmet veren kalkınma bankaları, devletler ya da uluslararası örgütler kanalıyla sağlanan fonlar ve tahvil ihraçları ile kaynak bulurlar (Kaya, 2012:82).

4. BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHÇESİ

Bankacılık sisteminin tarihi gelişimi milattan öncesine dayandırılmaktadır. Bu çalışmada bu tarihsel süreç Dünya'da ve Türkiye'de bankacılık sisteminin gelişimi şeklinde iki başlık altında incelenecektir. Türkiye'de bankacılık sisteminin gelişimi ise cumhuriyet öncesi ve sonrası şeklinde iki başlık altında incelenecektir.

4.1. Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Banka kelimesinin kökü İtalyanca'da kullanılan, tezgah, masa veya banko manasına gelen “banço” ifadesinden gelmektedir. Tarihte bilinen ilk banka yapısı, Babil'de günümüzde Warka olarak bilinen ve daha evvel Uruk kentinin inşa edildiği topraklarda milattan önce 3500 tarihinde kurulmuş olan “maket” adlı yapıdır. Hammurabi kanunlarında Maket isimli bu yapının nasıl işlediği anlatılmaktadır (Aykent, 1970:18). Bahsedilen bu bankanın orijinali kırmızı tonlarda inşa edilmiş bir kilisedir. Bu kilisenin papazları, talep eden kişilere tahıl, tohum ve tarımsal üretimde kullanılabilecek ürünleri borç olarak verdikleri bilinmektedir.

Babil'de uygulanan ekonomik sistem ilk çağa özgü bir ekonomidir, yani paranın henüz kullanılmadığı bir ekonomik sistem mevcuttur. Bu ekonomide iki temel borç çeşidi bulunmaktadır. Bu borç türlerinden birincisi yüzde 33 faizle arz edilen arpadır. Verilen diğer borç ise gümüştür. Bu dönemde gümüş yüzde 12 ila 20 arasında faizle verilmektedir. Borç verme işlemleri kraliyet tarafından görevlendirilen memurlar aracılığıyla tasdik ettirilmiştir. Bunun sebebi ise tefeciliğin önüne geçmektir. M.Ö 1900'lü yıllarda kurulmuş olan Hitit İmparatorluğunda yüksek oranda bir tüccar sınıfı vardı. Hitit İmparatorluğu döneminde faaliyet gösteren büyük firmalar aynı zamanda iş bankalarının ilk örneklerini oluşturmaktadır. Bu imparatorluk M.Ö 1200 yıllarında yıkılmıştır. Tarihte Gyges ismiyle bilinen Lidya devletinin Mermnadlar Hanedanı döneminde en parlak yıllarını yaşamıştır. Gyges üstünde değeri muhakkak yazılı olan gümüş-altın alaşımını temsil edecek madeni parçaları düşünmüş ve günümüzde kullanılan paranın temelini oluşturmuştur. Bu gelişmelerden sonra para yaygınlık kazanmış ve Yunanlılar para tüccarlığı yapmaya başlamışlardır. Aynı zamanda Yunanlılar banka tekniğini oldukça geliştirmişlerdir. Günümüzde deniz sigortası şeklinde bildiğimiz işlemler yaparak, büyük seferlere çıkanlara borç para vermişlerdir. Aynı zamanda Yunan bankacılar müşterilerinin mücevher, altın gibi kıymetli eşyalarını emanet ettiği kasa görevi görmüş, müşterilere kefil olmuş, çek olarak isimlendirdiğimiz evrakı bulmuşlardır (Meunger, 1969:10-21).

Orta çağda bankacılık incelenecek olursa ilk olarak Bizans parası dikkat çekmektedir. Bu dönemde çok büyük bir güce ve toprağa sahip olan Bizans ekonomik bütünlüğünü kendine ait olan para sayesinde sağlamıştır. Bizansın sahip olduğu güç kadar parası da bir o kadar istikrarlı ve güvenilir bir durumda olunduğu bilinmektedir.

Para alanında kat edilen bu mesafelerden sonra bankacılık alanında çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu önemli gelişme Templiler tarafından bulunan ve kullanılan çift taraflı kayıt tutma sistemiydi. Bu sisteme ait ilk belgeler 1286 tarihlidir. Fransız milli kütüphanesinde bulunan bu kayıtlar, Paris mabedine ait durumdadır. Muhasebe teorisiyle ilgili ilk ilmi eser ise 1494 yılında Luca Pacioli tarafından yayınlanmıştır (Meunger, 1969:45).

Tüm bu merhalelerin ardından günümüzde kullanılan bankacılığa 17. Yüzyıllarda geçildiği görülmektedir. Bu aşamalardan sonraki süreci Chick (20....) yapmış olduğu araştırmada yedi evreli şekilde ele almıştır. İlk evrede mal para sistemi mevcuttur. Bu noktada bankalar yatırımcı ve fon sahibini buluşturan bir aracı kurumdan

müteşekkildir. İkinci evrede şube bankacılığı gelişim göstermiş, banka sayısı azalmış lakin bankalar büyümüşür. Üçüncü evrede ise bankalar yeterince büyüme kat etmiş ve birbirlerine borç verdikleri bir sistem geliştirmişlerdir. Bir sonraki evrede merkez bankalarının herkesten sonra ödünç verme konsensüsü oluşmuştur. Beşinci evre Amerika'nın ve İngiltere'nin merkez bankalarının rezerv kısıtları koyduğu evredir. Bu evrede borç yönetimi uygulamaları aktifleşmiş ve fonlar kullanımı daha etkin bir hale getirilmiştir. Altıncı evre faiz oranlarının yükseldiği lakin bankaların kredi taleplerine yüksek oranda kredi arzıyla karşılık verip kredi portföylerinin devamlılığını sağlayamadıkları evredir. Yapılan çalışmada son evre, yaygın piyasanın olduğu diğer bir ifadeyle piyasalarda serbestleşmenin yaşandığı, banka ve banka dışı kuruluşlar arasında ayırımın kalmamaya evrildiği aşamadır. Günümüzde küresel anlamda bu evreyi yaşadığımız ifade edilebilir (Işık, 2010:107-112).

4.2. Konvansiyonel Bankalarının Tarihsel Gelişimi

Tarihte bankacılık hizmetlerinin Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzandığı zannedilmektedir. Bu dönemlerde bankacılık hizmeti dini kuruluşların çevresinde gerçekleştirilmektedir. İşleyişe bakıldığında bu medeniyetlerde tapınakların bir banka, oradaki görevlilerin ise banka personeli rolü üstlendikleri görülmektedir. Para, mal ve diğer değerli eşyalarını güvende tutmak ve korumak isteyen kimseler tapınak görevlilerine başvurarak bu kıymetlerini tapınaklarda saklamışlardır (Parasız, 2009: 17).

Sümer Medeniyeti'nde M.Ö. 3500 yılında kurulduğu sanılan "Maket" tarihte bilinen ilk banka örneği sayılmaktadır. Yapılan arkeolojik araştırmalar neticesinde Maket adı verilen bu tapınaklarda görev yapan rahiplerin harman zamanı ödenmek üzere çiftçi halka önceleri tohum, hammadde gibi aynî, sonraları ise nakdi borç verdikleri tespit edilmiştir. Bunun da ötesinde araştırmalar sonucu ortaya çıkan belgeler sayesinde hesaplar arasında aktarım, mevduat kabulü, ödeme emri gibi hizmet ve işlemlerin bu tapınakların başlıca uğraş alanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Babil Medeniyeti'ne ait meşhur Hammurabi Kanunları'nda Maket adı verilen tapınakları yöneten görevlilerin ödünç işlerinde, borç tahsilatında, borç tasfiyesinde yapması gerekenlere de yer verilmiştir (Parasız, 2009: 17). Milattan önce iki binli yıllara ait olduğu düşünülen bu kanunlarda tapınaklarda yapılacak borç işlemleri tanımlanmış ve borç işlemlerine ilişkin olarak tahsil usulleri ile elde edilecek faiz geliri ayrıntılı şekilde ifade edilmiştir (Aydın, 2012: 53). Kanun incelendiğinde ödünç işlemleri sırasında faiz alınmasına izin verildiği ancak doğal afet ya da mücbir sebepler nedeniyle hasat yapılamayıp ürün elde edilemeyen dönemlerde borçlar için faiz tahakkuk ettirilemeyeceği ve bu durumda borcun tahsil edilemeyeceği hususlarının bu Kanun'da karara bağlandığı görülmektedir.

Bankacılık sistemi tarih sahnesine çıkışından itibaren, Mezopotamya, Eski Yunan, Mısır, Roma ve Avrupa medeniyetlerinde bir takım aşamalardan geçerek tüm insanlığa yayılmış ve günümüzdeki çok yönlü yapısına evrilmiştir. Eski Yunanlıların aralarındaki ilişkiler sırasında bankacılığı Babil Medeniyeti'nden öğrendiği düşünülmektedir. Özel bankacılık sistemi gelişmiş olan Eski Yunanlılarda, "trapezitai" denilen sarrafların vadeli ve vadesiz şekilde para kabul ettikleri, nakdî borç verme gibi faaliyetler gösterdikleri ve para transferi işlemleri de yaptıkları tespit edilmiştir (Aydın, 2012: 18). Bu sarrafların borç verme şartlarının ve uyguladıkları faiz oranlarının zaman içinde ağırlaşması, trapezitai adı verilen sarraflara mahkûm olmak istemeyen sitelerin kendi bankalarını kurması sonucunu doğurmuştur.

Eski Yunanlıların Babil Medeniyeti'nden öğrenerek geliştirdikleri bankacılık sistemini Roma İmparatorluğu'na aktardığı düşünülmektedir. Roma İmparatorluğu'nda farklı sınıflardan oluşan kişiler para ve kredi işiyle ilgilenmiştir. Eski Yunan'dan gelen Argenratii, Negaciatores ve Publicainler ya da maliyeci şövalyeler bu kişilere örnek olarak gösterilebilir (Turmuş, 2008: 6). Dünya politika ve ticaretin en büyük ve önemli merkezlerinden biri olan Roma İmparatorluğu'nda önceleri para değişimi şeklinde başlayan bankerlik, daha sonra mevduat kabulü, kredi işlemleri ve poliçe alım satımı gibi işlemlerle geliştirilmiştir. Eski Yunan ve Roma'da bankacılığa ilişkin getirilen en önemli yenilik; bankerlerin tasarruf sahiplerinden faiz karşılığı mevduat almaları ve bunu ihtiyaç sahiplerine daha yüksek faizle borç olarak vermeleri olmuştur (İldız, 2013: 333).

Orta Çağ Avrupa'sında yaşanan gerek askeri, gerekse siyasi gelişmeler ile kilisenin sosyal yaşam üzerindeki olumsuz etkileri ticari faaliyetler ve ekonomik gelişmelerin önündeki en büyük engel olmuştur. Bu doğrultuda özellikle borçlanma kuruluşlarına karşı negatif bir algının hâkim olduğu görülebilir ancak bu süreçte Yahudiler kilise kuralları ile bağlı olmadıkları için faiz ile borç verme faaliyetlerini sürdürmüş ve geliştirmişlerdir.

11.Yüzyıl'a gelindiğinde Venedikli ve Cenovalı bankerler Orta Çağ'ın ticari yaşantısında görülen sarraf ve bankerlerin o dönemde kullandığı bankacılık uygulama ve tekniklerini geliştirmek suretiyle bankacılığın bugünkü modern yapıya kavuşmasına önemli katkılar sağlamışlardır (Turmuş, 2008: 6).

Bankacılık tarihi incelendiğinde 1157 yılında kurulan Venedik Bankası ilk banka kuruluşu olarak kabul edilmektedir (Aydemir, 2005:4). 14. yüzyılda İtalya'da Medici ailesi üyesi Giovanni di Bicci de'Medici modern bankacılığın gelişiminde etkili olmuştur. Floransa'da sokak üzerinde olan bankalarda borç verme, para takası, altın, gümüş gibi değişimlerle bu işi yapan Giovanni di Bicci de' Medici daha sonra Roma, Venedik, Cenova, Pisa, Londra ve Avignon'da şubeler açmıştır (Ferguson, 2008: 41). 1401'de kurulan Barcelona Bankası ile 1407'de kurulan Cenova Bankası'nın (Banco di San Giorgio) uzun sayılabilecek bir aradan sonra Venedik Bankası'nı takip ettiği söylenebilir.

16. yüzyıl başlarında ise bankacılık Kuzey Almanya'da gelişmeye başlamıştır. Paraların ayarlarının farklı olması sebebiyle Amsterdam Belediyesi'nin garantisi altında günümüzdeki bankacılığa yakın bir işleyişe sahip ilk banka olarak Amsterdam Bankası'nın kurulduğu görülmektedir.

1668 yılında İsveç'te kurulan, bugün güçlü varlığını sürdüren ve dünyanın en eski merkez bankası unvanını da elinde bulunduran Riksbank ile bankacılık sektörü gelişime devam etmiştir. Bankacılığın tarihsel gelişiminde bir diğer önemli gelişme ise savaş finansmanını sağlamak için 1694 yılında Londra'da kurulan Bank of England ile karşılıklı iki tarafın hesabı bulunmamasına rağmen işlemlerini gerçekleştirebilmeleri olmuştur (Ferguson, 2008: 49; Sucu, 2019: 21).

Yeni Çağ ile Avrupa'da düşünce ve ekonomi alanında önemli değişiklikler başlamıştır. Bu değişiklikler kapsamında faizin meşruluğunun da kabul edilmiş olması, faize dayalı bankacılığın gelişimini engelleyen en önemli sebeplerden birini ortadan kaldırmıştır. Bankacılık tarihinde modern anlamda kurulan ilk banka kuruluşu ise 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası olarak kabul edilmektedir (Burnukara, 2012: 3).

İslam dininde ise faizin haram olması sebebiyle bankacılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sakıncalı görüldüğünden Müslümanlar uzunca bir süre bankacılıkla ilgilenmemiştir (Burnukara, 2012: 3). Toplumun çok büyük bir çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerinin ilk olarak

gayrimüslim azınlıklar tarafından 19. yüzyılda başlatıldığı görülmektedir. 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin savaş kaybetmeye başlaması nedeniyle ekonomide bozulmalar yaşadığı, ekonominin yabancı kişi ve azınlıklar tarafından kontrol edilmeye başlandığı bir dönem olması sebebiyle önem arz ettiğinden tüm bu gelişmeler Osmanlı Devleti'nin ekonomisini kontrol etmek amacıyla devlet olarak bankacılık faaliyetlerine başlaması sonucunu doğurmuştur (Sucu, 2019: 21). 20. yüzyıla kadar kişilerin servetleriyle gelişen bankerlik, sonraki zamanlarda girişimcilerin şirket olarak birleşmesi şeklinde ilerlemiştir. 18. ve 19. yüzyılda ticari faaliyetlerdeki gelişim ve yine bu dönemde yaşanan sanayi devrimi bankacılık sisteminin çok hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır. Bankaların ve bankacılığın bu evrimi günümüzde onları finansal piyasaların en büyük aktörlerinden biri konumuna ulaştırmıştır (Sucu, 2019: 21-22).

4.3. Katılım Bankalarının Tarihsel Gelişimi

Dünyada katılım bankacılığının tarihsel gelişimi incelendiğinde faizsiz bankacılık sistemi ile işletilen örnek bir kuruma yakın geçmişe kadar rastlanamamaktadır. Katılım bankacılığını çağdaş bir fikir olarak ilk kez 1955'te Pakistan'da Muhammed Uzeyr'in ortaya koyduğu bilinmektedir. Kurulan katılım bankasının ilki ise 1963 yılında Mısır'da kurulan Mit Gamr olduğu kabul edilmektedir (Akın, 1986: 110).

1960'lı yıllar katılım bankacılığının doğum öncesi dönemi olarak adlandırılmaktadır. Zira bu dönem katılım bankacılığının Körfez ile Ortadoğu coğrafyasının ötesine geçemediği, sunulan ürün ve hizmetlerle en temel bankacılık faaliyetlerinin bile yeterli düzeyde karşılanmadığı bir nevi ön çalışma dönemi sayılabilir. 1970'li yıllarda faizsiz finans kuruluşları sayıca az olmasına karşın 1970'li yıllarda sunulan faizsiz ürün gamı ve hizmetlerde kısmî bir artış yaşanmış ve mevduat bankalarının sunduğu bazı hizmetler de portföye eklenmiştir. Sayılan gerekçelerle 1970'li yılları gerçek anlamda faizsiz finansın doğuşunun gerçekleştiği dönem olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır (Güngör, 2018: 25).

1973'te Cidde'de yapılan konferans ile bir araya gelen Müslüman ülkeler sahip oldukları sermaye fazlalıklarının yine bu Müslüman ülkeler arasında değerlendirilmesi kanaatine varmış ve konferans sonrasında buna ilişkin bir bildiri yayımlamıştır. 1975 yılında aynı ülkelerin katılımıyla gerçekleşen bir konferansta, temel amacı Müslüman ülkelerdeki sosyoekonomik gelişme ile daha müreffeh bir ortama katkı sağlamak olan ve İslami esaslar çerçevesinde faaliyet gösterecek bir banka kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulan bu bankanın adı İslam Kalkınma Bankası (IDB) olmuştur (Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası, 2011: 1).

1975'te faizsiz bankacılık hususunda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise tam donanımlı ilk katılım bankası olan Dubai İslam Bankası'nın (DIB) faaliyete geçmesidir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde ise önemli ölçekteki sermaye sahiplerinin de artık faizsiz bankacılığa alaka duymaya başladığı ve köklü katılım bankalarının bu yıllarda kurulmaya başladığı görülmektedir (www.dib.ae/en/index.htm, 01.08.2020). 1977 yılında bugünkü faizsiz bankacılık sektöründe en yüksek pazar payına sahip kuruluşlarından biri olması yönüyle öne çıkan ve Türkiye'deki en büyük katılım bankası olan Kuveyt Türk'ün ana ortağı KFH (Kuwait Finance House) kurulmuştur (www.kfh.com/en, 01.08.2020).

1980'ler ve 1990'lar katılım bankacılığında gelişme dönemi şeklinde nitelendirilmektedir. Bu yıllarda katılım bankaları Körfez ile Ortadoğu bölgelerinin

dışına çıkmış ve sınırlarını Asya Pasifik'e kadar genişletmiş ancak sunulan ürün ve hizmetlerde kayda değer bir çeşitlenme görülmemiştir.

Bu yıllarda sigortacılık alanındaki faizsiz enstrüman arayışları sonuç vermiş ve tekâfül adı verilen İslami sigortacılık sistemi ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki diğer enstrümanlara örnek olarak finansal kiralama, sendikasyon, proje finansmanı, emtia finansmanı ve İslami menkul kıymetleştirme sayılabilir. Faizsiz bankalara ilave olarak, faizsiz yatırım şirketleri ve faizsiz sigorta da sisteme yine bu yıllarda girmiştir.

1990 yılına gelindiğinde Cezayir'de bazı faizsiz finans kuruluşları AAOIFI'ı (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu) kurmuşlardır. 1991 yılında Bahreyn'de tescillenen bu organizasyon, birbirine bağımlı olmaksızın etkinlik gösteren ve faizsiz finans alanında faaliyet gösteren şirketleri belli standartlarda bir araya getirerek katılım bankacılığının gelişmesinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), www.aaofii.com, 01.08.2020).

2000'li yıllara gelindiğinde katılım bankaları olgunluk seviyelerini önemli ölçüde artırmış ve bu dönemde katılım bankacılığı Amerika ve Avrupa'ya kadar uzanmıştır. Faaliyetlerinde faiz bulunmayan varlık yönetim şirketleri (VYŞ) ve faizsiz yatırım bankalarının da sistem içinde yerini almasıyla ürün ve hizmet çeşitliliği bakımından gelişmeler hızlanmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, yeni kurulan katılım bankaları diğer taraftan mevcut katılım bankalarında büyüme trendi düzenleyici ve denetleyici kuruluşlara duyulan ihtiyacı artırmıştır. IFSB (İslami Finansal Hizmetler Kurulu) 2002 yılında bu gereksinim doğrultusunda Malezya'da kurulmuştur. Böylelikle katılım bankalarının global anlamda standartlaşmasında bir ivme yakalanmıştır.

Katılım bankaları şubeleri ve iştirakleri ile günümüzde altmıştan fazla ülkenin bankacılık sisteminde faaliyet göstermektedir. Diğer yandan kendi çatıları altında faizsiz prensiplere uygun birimler oluşturan kurum yapıları da mevcuttur. Kleinwort Benson, Citibank, Union Bank of Switzerland, HSBC, Goldman Sachs AND Grindlays bu kurumlara örnek gösterilebilir. Batılı bankalar tarafından oluşturulan ilk münferit faizsiz örnek, Citibank'ın 1996'da Bahreyn'de kurduğu Islamic Investment Bank olmuştur (TKBB, 2019: 11).

5. TÜRKİYEDE KONVANSİYONEL BANKACILIK

5.1. Konvansiyonel Bankacılığın Tanımı ve Kavramı

Konvansiyonel bankalar, kendilerine özgü özellikleri sayesinde sermayenin girişim alanına aktarılmasını sağlayan ve ekonomik yaşamın devam ettirilebilmesi için gerekli olan çeşitli hizmetleri üreten finansal kuruluşlardır (Sevilengül, 2001: 28).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na göre "Banka; mevduat toplamak ve kredi kullandırmak temel olmak üzere Bankalar Kanunu'muzla uyumlu olarak Türkiye 'de kurulan finansal kuruluşlar ile yurt dışında kurulmuş olan bankaların Türkiye 'deki şubelerini ifade etmektedir" (Bankacılık Kanunu, 01 Kasım 2005, www.resmigazete.gov.tr, 01.09.2020).

Bankalar, kendilerine özgü özellikleri sayesinde sermayenin girişim alanına aktarılmasını sağlayan ve ekonomik yaşamın devam ettirilebilmesi için gerekli olan çeşitli hizmetleri üreten finansal kuruluşlardır (Sevilengül, 2001: 28).

En genel tanımıyla bankalar; ekonominin farklı alanlarında bulunan atıl fonları toplayan, ekonomiye kazandırılmasını sağlayan ekonomik hayatın sürdürülmesi için gerekli hizmetleri sunan finansal kuruluşlardır (Atay, 2003: 18).

Bankalar piyasadan para toplayıp kredi kullandıran bunun yanında çeşitli hizmetleri sunan kuruluşlardır. Bankalar kredi talebinde bulunan müşterilerine öz kaynaklarından ve ya mevduat toplayarak oluşturdukları yabancı kaynaklarından kredi kullandırmaktadır (Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını,2011: 35).

Bankaların fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir (Altan, 2001: 66) :

- Finansal aracılık fonksiyonu
- Dış ticareti fonlama ve ihracatı teşvik fonksiyonu
- Uluslararası mali piyasalarda risk yönetimi fonksiyonu
- Kaynakların etkin kullanımını sağlama fonksiyonu
- Gelir ve servet dağılımını etkileme fonksiyonu
- Kaydi para yatırma fonksiyonu
- Para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olma fonksiyonu
- Ekonomiye yönlendirme enflasyonu kontrol altında tutma ve tam istihdam sağlanmasına yardımcı olma fonksiyonu.

Ticaretin küresel boyut kazanmasıyla günümüz ekonomik sisteminde bankaların önemi daha da artmıştır. Bankalar ekonomik sistemi finanse etmekle birlikte bu sistemi düzenleyerek daha güvenli bir ortam oluşmasını sağlamaktadır.

Finansal piyasalarda ekonominin büyümesi; işletmelerin büyümesi ve üretimin artması ile doğru orantılıdır. Bankalar bu aşamada sağladıkları finansal destek ile ekonomiyi kalkındırmada önemli rol üstlenir. Bununla birlikte bankaların ekonomik kalkınma üzerinde birçok olumlu etkisi vardır.

5.2. Konvansiyonel Bankacılığın Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sistemi

Osmanlı döneminde bankacılık sektörü 19. yüzyıllarda kurumsallaşmaya başlasa da, bu dönemin öncesinde günümüz bankacılığının dışında, kendine has bir finansal yapı mevcuttu. Krediye ihtiyaç duyan kesimlere dönük dört farklı alternatif bulunmaktaydı. Bu alternatiflerden ilki, para takası, teminat mektubu sağlama, iskonto ettirmek üzere borç senetleri verme ve ödünç verme vazifeleri olan ekseriyetle gayrimüslimler eliyle kurulan ve hazinenin tescil ettiği sarraflardı. Diğer alternatif ise

mudaraba müessesesiydi. Mudarabada amaç, emek-sermaye ortaklığı üzerine inşa edilen işletmeler kurmaktır. Bir diğer alternatif ise esnafın işletmiş olduğu kredilendirme veya sigortalama işlemlerini yapan "orta sandıkları" isimli müessesesiydi. İhtiyaç duyan esnaf, bu sandıklardan borç temin ederlerdi. Bu sistem Osmanlı'da 1909 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı'nın finansal sistemi içerisinde kredi talep edenlerin son alternatifi ise para vakıflarıydı. Çoğu zaman düşük faizli kredi veren bu müesseselerin kurulmasındaki amacın, sıkıntıda olan Osmanlı esnafını, tefecilerin yüksek faizli kredileri altında ezdirmemek olduğu ifade edilebilir. Osmanlı'da 1161 adet para vakfının, 1456-1551 tarihleri arasında faaliyet gösterdiği arşivlerde görülmektedir (Erdem, 2010:290).

Osmanlı döneminde bankacılığın gelişim göstermemesine sebep olarak, Müslüman halkın faiz hassasiyeti ve erkeklerin ticari faaliyetlerden ziyade askerliğe ve bürokrasiye daha büyük yatkınlık duymaları şeklinde yorumlanabilir.

Osmanlı döneminde, Tanzimat Fermanı öncesi bankacılık anlamında resmi statüde bir girişim olmamıştır. Tanzimat öncesi genellikle galata bankerleri şeklinde isimlendirilen ve ihtiyaç duyan kişilere kredi veren sarraflar mevcuttu. Ancak Tanzimat fermanı sonrasında bankacılık sistemi resmi bir hüviyet kazanmaya başlamıştı. Bu dönemde dini otoritenin devlet üzerindeki etkisi zayıflamaya başlamış ve faizli işlemler ortaya çıkmıştı. Bu dönemde Osmanlı "kaime" olarak isimlendirilen kağıt para basmaya başlamıştı.

Kaimenin tam adı o dönemde para olarak kullanılan kağıt manasına gelen "Kaime-i Nakdiye-i Mutebere"dir. Bu kağıt paralar, ilk olarak matbaada basılmamış, elle yazılmış ve üzerine resmi mühür vurulmuş şekilde kullanılmaktaydı. El ile yazılmış olan paraların, kolay taklit edilebilirliğinden ve kısa bir müddet sonra sahtelerinin ortaya çıkmasından dolayı kullanımı durdurulmuştur. Bu durumdan kaimeye olan güveni tekrardan tesis etmek ve kullanımı artırmak amacıyla matbaa baskıları hazırlanmıştır (TCMB, www.tcmb.gov.tr, 04.05.2020)

Osmanlı'da Tanzimat sonrası resmi anlamda kurulmuş olan ilk banka, İstanbul Bankası ismiyle bilinen "Banque De Constaniopole"dir. Bu banka 1847 yılında Allean ve Baltazi isimli galata bankerlerinin girişimi ve hükümetin yardımıyla kurulmuştur. Bu banka kısa bir süre faaliyet göstermiş, nihayetinde 1852'de kapanmıştır. Bu bankanın batmasının akabinde 1856'da İngilizler tarafından kurulan ve 7 yıl faaliyet gösteren "Bank-ı Osmanî" kurulmuştur. Bu 7 yıllık faaliyetin ardından banka kendini feshetmiş lakin farklı bir isimle (Bank-ı Osmanî Gahane) faaliyetlerini sürdürmüştür. Aynı zamanda bu banka devlet bankası statüsü almıştır. Yeni Osmanlı Bankası olarak da isimlendirilen bu banka, devletin iç ve dış borç yönetimini belirlemekten, devlete kredi açmaya kadar birçok işleve sahip duruma gelmişti (Erdem, 2010:292).

Devlet bankası ünvanıyla faaliyet gösteren bu bankanın yanında, diğer taraftan milli bankacılık çalışmaları başlatılmıştır. Hükümet tarafından vali olarak tayin edilmiş olan Mithat Paşa görev alanı içerisinde bulunan çiftçilerin ve tarım erbabı kişilerin kredi ihtiyacını karşılamak maksadıyla "memleket sandığı" isimli ilk tarım kredi kooperatifini kurmuştur. Bir yönüyle banka bir yönüyle de tarım kredi kooperatifi olan bu yapı, günümüz Ziraat Bankasının temeli olarak ifade edilmektedir. 1867'de memleket sandıkları nizamnamesi yürürlüğe girdikten sonra, birçok yerde sandıklar çalışır vaziyete gelmiştir. Süreç içerisinde bu yapı esas amacının dışında kullanılmaya başlanmış, bu durumu kontrol edebilmek maksadıyla da "menafi sandıkları" kurulmuştur. Kayıtların daha derli toplu ve bilimsel şekilde tutulması, menafi sandıklarının en önemli işlevlerindedir. Menafi sandıklarını modern bir hale getirmek

amacıyla da 15 Ağustos 1888'de, bu sandıkların görevini üstlenen Ziraat Bankası resmi olarak kurulmuştur (Ziraat, www.ziraat.com.tr, 04.05.2020).

Ziraat bankasının kurulması bankacılık faaliyetlerine ivme kazandırmıştır. 1908'den 1923 yılına kadar milli bankaların sayısı 24'ü bulmuştur. Bu bankaların 10 tanesi Cumhuriyetin ilan edilmesinin öncesinde kapanmış, geriye kalan 14 banka ise Cumhuriyet dönemi içerisinde de faaliyet göstermiştir (Erdem, 2010:294). Diğer yandan merkezi yurtdışında bulunan birçok finansal kuruluş Osmanlı sınırları içerisinde şube açmış ve cumhuriyet dönemi içerisinde faaliyet göstermiştir (Parasız, 2011:22).

5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Bankacılık Sistemi

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanındaki ilk tasarılar, iktisadi anlamda batı odaklı bir toplantı olarak zikredilebilecek olan İzmir İktisat Kongresinde ortaya atılmıştır. Kongrede bankacılığın zaruri olduğu, devletin bankacılık alanını özel kesimin yetersiz kaldığı noktalarda ikame etmesi gerekliliği, sanayi sektörünün desteklenmesi maksadıyla sanayi bankalarının kurulması gerektiği ve muhakkak milli bankaların sayısının artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Cumhuriyet döneminde bankacılık sektörünün ilk evresi 1932'ye kadar olan dönemdir. Bu dönemde kurulmuş olan ilk büyük banka Türkiye İş Bankası'dır. 1924 yılında özel sermayeyle kurulmuş olan bu banka, tüm bankacılık işlemlerini yapabileme kapasitesiyle o dönemde önemli bir işlev görmüştür. İzmir İktisat Kongresinde alınmış olan sanayi kesimini desteleme kararına binaen 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka cumhuriyetin ilk kalkınma bankası olma özelliğini taşımaktadır. Banka süreç içerisinde farklı kurumlara devredilmekle birlikte son olarak Sümer Bank'a devri gerçekleşmiştir. Nihayetinde bu banka aracılığıyla sanayi kesimi de ihtiyaç duyduğu bir bankaya erişmiştir. Daha sonrasında savaşın vermiş olduğu hasarların giderilmesi, yıkılmış olan yerlerin yeniden inşa edilmesi ve emlak ihtiyacının giderilmesi amacıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuştur. Bu dönem içerisinde kurulan son banka 30 Haziran 1930'da fiyat istikrarını düzenlemek amacıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasıdır.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında 4 büyük bankanın kurulmasının yanı sıra, 27 adet de yerel banka faaliyete girmiştir. Bu yerel bankaların en dikkat çekenlerinden birisi Bor Zürra ve Tüccar Bankası Anonim Şirketi'dir. 1922 yılında 5 Osmanlı Lirası karşılığında 10.000 hisse satışı yapılmış, 50.000 liralık kuruluş sermayesi ortaya koyulmuştur. 1928 yılına kadar geçen 6 yıllık dönem içerisinde banka sermayesini ikiye katlamış ve 100.000 liraya çıkarmıştır. Kuruluş beyanında faaliyet süresini 51 yıl olarak belirlese de ekonomik konjonktüre ayak uyduramamasını gerekçe göstererek 1965 yılında kapanmıştır (Sarısır, 2009:205).

1933 ve 1944 yılları aralığında büyük öneme haiz devlet bankaları ardarda kurulmuş ve devlet bankacılık sektöründeki payını yüksek oranda artırmıştır. Bu dönem içerisinde 1933 yılında Sümerbank 20 milyon sermayeyle kurulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde altyapı hizmetlerindeki verimliliği artırmak maksadıyla Belediyeler Bankası kurulmuş, ardından bu bankanın ismi İller Bankası olarak değiştirilmiştir. Yeraltı kaynaklarını etkin ve verimli şekilde kullanılması amacıyla 1935 yılında 20 milyon sermayeyle Etibank, denizyolu işletmeciliğini harekete geçirmek amacıyla 1937 yılında Denizbank ve küçük esnafı desteklemek amacıyla 1.2 milyon sermaye ile Halk Bankası faaliyete geçmiştir (Akgüç, 1975:25).

1944 yılına kadar devlet bankacılık alanında büyük bir atılım gerçekleştirmişti. Bu dönemden askeri darbeye kadar olan süreçte, devlet bankacılığına çok fazla müdahil

olmamış ve neticesinde özel bankaların sayısında artış gözlemlenmiştir. Daha evvel faaliyetlerini sürdürmekte olan özel bankalarsa büyümüş ve gelişme sağlamışlardır. Bu dönem içerisinde, 1944'te Yapı Kredi, 1946'da Garanti, 1948'de Akbank gibi şu anda da faaliyetlerini sürdüren bankalar haricinde 1954'te kurulan Türkiye Vakıflar Bankasının da içinde olduğu 30 yeni banka faaliyete geçmiştir. 1960 yılına girildiğinde şube sayıları toplamda 1699'a ulaşan 60 adet banka faal durumdaydı. Lakin 1961 yılı sonrasında kalkınma planlarının da büyük etkisiyle sisteme yeni bankaların girişi olanaksız hale gelmişti. Bunun bir sonucu olarak, büyük bankalar daha da büyüdü ve küçük bankalar ile yerel ölçekte hizmet veren bankalar kapanmak durumunda kaldı.

1980 ve 1990 tarihleri arasında bankacılık sektörü yapısal köklü reformlara uğradı. 1 Temmuz 1980'de faiz oranları serbest bırakıldı ve faiz oranları hızla yükselmeye başladı. Ardından sermaye piyasası kanunu yürürlüğe girdi. İnterbank isimli, bankalar arasında fon akışı sağlayacak bir piyasa oluşturuldu ve neticesinde bankaların etkin şekilde çalışması sağlandı.

1990 ile 2000 yılları arasında geçen on yıllık süreçte en önemli gelişme 5 Mayıs 1994 tarihinde alınan tasarruf mevduatı hesaplarına tam garanti uygulanması kararıdır. Nitekim bu dönem içerisinde sık sık krizlerin yaşanması, mevduat sahiplerinin güven problemi yaşamaları gibi hususlar gündemden düşmemiştir. Bu bağlamda alınmış olan bu karar 1997 yılına kadar sektörü rahatlatmıştır. Lakin ilerleyen süreçte 1998-99 ve 2001 yıllarında meydana gelen krizler neticesinde bankaların kapanması ve dolayısıyla kredi hacminin gerilemesi söz konusu olmuştur (Selçuk ve Kozanoğlu,2007:229). Yaşanan krizlerin neticesinde 1999 yılı içerisinde 6 bankaya, 2000 yılında 4 bankaya, 2001 yılında ise 8 bankaya el konmuştur. Bu krizlerin nihayetinde ciddi bir çıkmaza giren Pamukbank 2004 yılı itibariyle Halkbank'a devredilmiştir (tkbb.gov.tr). Türkiye'nin 17 Aralık 2004 itibariyle Avrupa Birliği müzakere sürecinin başlamış olması, yurtdışından fon akışını hızlandırmış ve finansal piyasalarda olumlu yönde bir hareketlenme görülmüştür Bu gelişmelere binaen yabancı sermayeli bankaların sayısında ve sermaye paylarında büyüme gözlemlenmiştir (Apak, 2006:28). 2005 ve 2006 yıllarında bankacılığın finansal yapı içerisindeki payı 2004'te %84,4 olarak görülürken 2005 yılına gelindiğinde bu rakam %86,6'ya, 2006 yılında ise %88,1'e kadar yükselmiştir. Ülkemizde 2005 yılında 47 banka varken bu rakam 2010 yılında 49'a, 2015'de 52'ye çıkmıştır. 2019 yılında mevcut banka sayısı 52 olduğu görülmektedir. TBB son verileri incelendiğinde Mart 2020 itibariyle bankacılık sistemine kayıtlı 54 banka aktif olarak faaliyet göstermektedir. Görüldüğü üzere bankacılık sektörünün büyümesi, çokça yeni bankaların açılmasından ziyade mevcut bankaların daha fazla şubeleşerek yatay biçimde büyümesi şeklinde gerçekleşmektedir.

5.2.3. Türkiye'de Konvansiyonel Bankacılık Sektörünün Son Dönem Gelişimi

Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimine ve yaşadığı tüm önemli değişim ve dönüşümlere çalışmanın önceki ilgili bölümlerinde yer verilmiş olup bu başlık altında ise yapılan bazı hesaplama ve analizler doğrultusunda Türk bankacılık sektörünün güncel genel profili çizilmeye çalışılarak sektördeki son dönem gelişimine değinilecektir.

Bu sonuca göre her ne kadar sistemdeki banka sayısı fazla olsa da aktif büyüklük, kredi (kullandırılan fon) ve mevduat (toplanan fon) açısından sektördeki bazı bankalar sektörün önemli bir bölümünü teşkil ettiği için Türk bankacılık sektörünün oligopol piyasa özelliği taşıdığı ve sektörde görece yoğunlaşma olduğunu belirtilmektedir. Bununla birlikte 2005 yılından günümüze kadar olan seyir

incelendiğinde yoğunlaşma oranının kayda değer ölçüde azaldığı görülmekte olup bu durumun sektördeki rekabete olumlu yansıdığı belirtilmektedir (Sucu, 2019: 25).

Tüm bu sonuç ve analizler Türk bankacılık sistemindeki mevduat bankaları ile katılım bankalarının karşılaştırıldığı incelememizin sektörün tamamını temsil etme yeterliliğinin oldukça yüksek olduğunu ve analizler sonucunda elde edilecek sonuçların sektörün tamamı için yorumlanabileceğini göstermektedir.

2005-2017 yılları arasında mevduat bankalarının krediler rakamındaki ortalama büyüme oranı 26 olarak gerçekleşmiştir. Yıllar itibarı ile kredi büyümelerinde ifade edilmesi gereken bir diğer husus ise katılım bankalarının yaptığı finansal kiralama (leasing) işlemlerinin de Bankacılık Kanunu M.48 uyarınca kredi sayılmasıdır. Mevduat bankaları mevduat gereği kendi bünyelerinde finansal kiralama işlemlerini gerçekleştiremediği için uygulamada mevduat bankalarının kurduğu bir iştirak ile leasing işlemleri yaptıkları görülmekte, finansal kiralama şirketlerinin de mevduat toplama yetkileri bulunmadığı için ucuz fon kaynağı bulmaları zorlaşmakta, tahvil ihracı ve benzeri yollarla kaynak temini yoluna başvurdukları gözlemlenmektedir. Katılım bankaları ise kendi bünyelerinde topladıkları katılım fonu gibi ucuz kaynakları da leasing işlemlerine yönlendirebildikleri için önemli bir avantaj ve kullanılan fonlar (krediler) toplamında ilave bir kaleme sahip olmaktadır (Erol, 2006: 30).

Bankacılık sektöründe maliyetleri düşürmek, ekonomik dalgalanmaları hafifletmek, uluslararası ilişkilerde daha güçlü hale gelmek ve verimliliği artırmak yoğunlaşmanın olumlu sonuçları olarak sayılabilirken; büyük bankaların aktif büyüklükleri itibarı ile sektörden aldıkları pay arttıkça küçük bankaların sektördeki payının azalması yoğunlaşmanın olumsuz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sektördeki büyük banka hâkimiyetini artırmakta, sektöre yeni bankaların girişini zorlaştırmakta ve Türk bankacılık sistemindeki rekabet eşitliğini bozmaktadır.

Aktif büyüklük açısından sektör toplamı içindeki payı %1 ile %5 arasında olan bankalar BDDK tarafından orta ölçekli bankalar olarak sınıflandırılmaktadır. Orta ölçekli bankaların çoğunluğunun holding bankacılığı özelliği taşıdığı görülmektedir. Bu bankalar daha çok bağlı oldukları holdinglere hizmet etmektedir. Türkiye'deki orta ölçekli bankaların sermaye yapısına bakıldığında bu bankaların sektördeki aktif payı ve sahip olduğu sermaye miktarı açısından büyük ölçekli bankalarla rekabet edebilecek bir güç ve yeterliliğe sahip olmadıkları söylenebilir (Burnukaya, 2012: 5).

Aktif büyüklüğü itibarı ile sektördeki payı %1'in altında olan bankalar küçük ve mikro ölçekli banka şeklinde sınıflandırılmaktadır. Türk bankacılık sisteminde sayıca en fazla banka bu sınıfta yer almakta olup küçük ölçekli bankaların sayıca çok olmalarına rağmen sektörde az bir paya sahip olmalarının en önemli nedeni bu bankaların sermaye açısından zayıf olmalarıdır.

5.3. Fon Kaynakları

5.3.1. Mevduat

Kredi talep edenler ile fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin, belirli getiri veya fonlarını güvenli saklama ihtiyacı nedeniyle bankalarda açtıkları vadeli ve vadesiz hesaplardır. Bankalar toplanan bu fonları, fon açığı olan kesimlere kredi vererek aktif varlıklarını çoğaltmak ve masraflarını karşılamaktadırlar (TBB, www.tbb.org.tr, 2016). Mevduatlar faiz seçenekleri itibarıyla vadesiz ve vadeli olarak ikiye ayrılmaktadır. Vadeli mevduat hesapları; faiz getirisi elde etmek isteyen fon sahiplerine özel olarak 3, 6 ve 12 aylık sürelerle açılmaktadır. Öte yandan kırık vade adı altında 30 günden kısa

olmak üzere mevduatlarda yapılabilmektedir. Bankalar vadeli mevduatlarda tercihi olarak bileşik ve basit faiz ödemesi yapabilmektedirler. Vadesiz mevduatlarda hesap işletim ücreti alınır ama faiz ödeme zorunluluğu olmamaktadır. Faiz almama seçeneğini yatırımcılar dini inanışları gereği tercih etmektedirler (Hacıoğlu ve Dinçer, 2009: 52).

5.3.1.1. Vadesiz Mevduat

Vadesiz mevduat, bankanın izni olmadan mevduat sahibi tarafından herhangi bir zamanda çekilebilen bir mevduat türüdür. Bu tür mevduat, nakit paraya çok benzer biçimde likit olduğundan mevduat sahibinin kısa vadeli nakit işlemleri için kullanılabilir (Karapınar, 2013:39).

Banka ve vadesiz mevduat müşterisi arasında yapılan sözleşmede hesap sahibinin talebi üzerine bakiyesinin tamamı ve ya bir kısmını hemen geri alma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. (Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006: Md. 4).

Bu tür mevduatın müşteri tarafından hemen çekilebildiğinden, bankanın bu kaynağı kredi gibi gelir getirici bir kaynağa dönüştürmesi zordur. Bu nedenle bankalar bu tür mevduata sıfır faiz uygulayabilir. Yine bu tür mevduat için banka müşteriden hesap işletim ücreti gibi karşılıklar talep edilebilmektedir (Vurucu ve Arı, 2014: 294).

5.3.1.2. Vadeli Mevduat

TCMB'nin yayımladığı Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğe göre vadeli mevduat, “1 aya kadar vadeli (1 ay dahil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dahil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıldan uzun vadeli (1 ay, 3 ay 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılacak mevduattır” (Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, 2007: Md. 3/c).

Sözlük açısından vadeli mevduat, mudi “mevduat hesabının sahibi” ve finans kurumu tarafından vadesi önceden belirlenmiş bir finansal kuruluşa yatırılan ve vadesinden önce finans kuruluşundan çekilemeyen mevduattır (Yalvaç, 2008:540).

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi, vadesiz mevduatın her an çekilmesi mümkün olmakla birlikte; vadeli mevduatın hemen çekilmesi mümkün değildir. Bu olumsuzluğun giderilmesi için mevduat sahiplerine vadelerine göre bankalar tarafından önceden belirlenen bir oranda faiz ödenmektedir. Ancak, mevduat sahibi mevduatı peşin çekmek isterse, bu faiz emanetçiye ödenmez. (Öztürk, 2014:10-11).

Depozitonun son ödeme tarihinden önce çekilemeyeceği genel bir kural olmakla birlikte; 1 Ocak 2013 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 1 yıl ve daha uzun vadeli mudilere, mevduatın% 50'sine kadar vade tarihinden önce en fazla iki defa çekilme imkânı tanınmaktadır. (Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kâr ve Zarara Katılma Oranları ile Özel Cari Hesaplar Dahil Bu İşlemlerden Sağlanacak Menfaatler Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar, 2013: Md. 7).

Vadeli mevduatların finansal sistemden kolayca çıkarılmaması, bu tür mevduatın gelir getirici varlıklara dönüştürülmesini kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan, fon kaynağı olarak vadeli mevduatlar, vadesiz mevduata göre daha maliyetli olmakla birlikte; gelir elde etme yeteneği daha yüksek bir fon kaynağıdır (Vurucu ve Arı, 2014:294).

Vadeli mevduat, yatırım kararlarında düşük risk talebi olan yatırımcılar için uygun bir yatırım aracıdır (Mutlu vd., 2016:96-97). Çünkü vadeli mevduatlarda

yatırımcı belirli bir vade sonunda elde edilecek getiriye önceden bilir ve bu getiri çeşitli şartlara bağlı olarak değişmez. Bu bakımdan vadeli mevduatın, bankalar tarafından riskten kaçınan yatırımcıların fonlarını sistemlerine çekmek için yaygın olarak kullanılan bir araç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Riskten kaçınan yatırımcılar için iyi bir yatırım aracı olan vadeli mevduat faiz oranlarındaki değişim, mevduat sahiplerinin vadeli portföy üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadıklarını gösterir. Çünkü mevduat vadelerindeki farklılık (artış) genellikle riskli ve zayıf ikameler (daha yüksek faiz ödeyen bankanın mudinin gözünde riskli olabileceği algısı sebebiyle) anlamına gelmektedir. Yine mevduat portföyünün değiştirilmesiyle oluşacak işlem maliyetleri, mevduat sahiplerinin portföyü değiştirmesine engel olmaktadır (Hess, 1995:1031). Bu yönüyle bakıldığında bankaların vadeli mevduat portföyünün daha az değişime/oynaklığa maruz kaldığını söylemek mümkündür.

5.3.2. Sendikasyon Kredileri

Sendikasyon kredileri, bir veya daha fazla bankanın bir şirkete, bankaya veya devlete ortaklaşa verdiği kredilerdir (Euromoney, 1982:12). Sendikasyon kredilerinde risk çok yüksek olduğu için risk birden fazla banka tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle küçük miktarlı krediler için uygun değildir (Hurn, 1990:2)

Sendikasyon kredilerine bakıldığında bu yedi özelliğin ortaya çıktığı belirtilmektedir (Parasız ve Yıldırım, 1994:377):

- Kredinin büyüklüğü tek bir banka tarafından yüklenmesi ciddi risk oluşturacak kadar büyük olmalıdır,
- Genellikle orta ve uzun vadeli kredilerde kullanılır,
- Kredi veren çok sayıdaki banka ortak bir faiz oranında birleşir,
- Her bir banka kendi payından sorumludur yani sorumlulukların ayrılığı mevcuttur,
- Her bir bankanın kendi belgeleri üzerinden işlem yapması yerine ortak bir dokümantasyon kullanılır,
- Sendikasyon içerisindeki finansal kuruluşların prestijli olması durumunda borçlu aldığı sendikasyon kredisinin açıkça bilinmesini ister, çünkü bu durum borçlunun imajına pozitif katkıda bulunacaktır.

Sendikasyon kredilerinde süreç, kredi alan bankanın lider bankaya başvurusu ile başlar. Lider banka, ödünç alınacak bankanın mali durumunu kredilendirilebilir bulursa, sendikasyon kredisi için ilan oluşturur. Diğer bankaların sendikasyona müdahil olması lider bankanın prestijli olması durumunda kolaylaşır (Tunay, 2005:259).

5.3.3. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK)

VDMK, mevcut bir kıymetin menkulleştirilmesine dayanır. Bu nedenle bir önceki bölümde yer alan sendikasyon kredileri ile yakından ilgilidir. Menkulleştirme; alacaklar, krediler ve diğer borçlanma araçlarının toplanarak havuz oluşturulması, bu havuzlara dayalı menkul kıymetlerin oluşturulması ve kredibilitenin derecelendirilerek üçüncü kişilere satılması işlemidir (Ceylan ve Korkmaz, 2014:453).

VDMK ihraç süreci altı aşamadan oluşur. Birinci aşamada, üzerinde menkul kıymetleştirme yapılacak bir varlık havuzu oluşturulur. Varlık havuzuna dahil edilecek alacakların belirli koşulları sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle menkul kıymetleştirme yapılacak alacakların dikkatli seçilmesi gerekmektedir. İkinci aşamada

yatırımcıya ödemenin nasıl yapılacağı belirlemektedir. Bu aşamada iki seçenek öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki olan “nakit transferli menkul kıymetler” seçeneğinde, alacaklardan alınan nakit doğrudan yatırımcıya verilmemekte ve yatırımlarda kullanılmaktadır. Yatırımcıya ödemeler, ihraççı tarafından belirlenen ödeme planına göre oluşturulan tahviller üzerinden yapılır. Bir diğer seçenek olan "ödeme transfer menkul kıymetlerde" alacaklardan kaynaklanan nakit akışlarını doğrudan yatırımcıya aktarmaktır. (Erdönmez, 2006:76-78). Üçüncü aşamada, menkul kıymetleştirilmiş kaynağa sahip olan şirketin risklerinden arındırmak için özel amaçlı bir şirket kurulmasıdır. Bu şirketin iş amacı sadece bu menkul kıymetlerin ihracı ile sınırlıdır. Dördüncü aşamada alacaklar özel amaçlı kuruma aktarılır. Bu aşamada özel amaçlı kurum belli bir miktar karşılığında alacak havuzunu kaynak sahibi firmadan satın alır. Beşinci aşamada özel amaçlı kurum, alacakları menkul kıymete çevirerek, bu menkul kıymetlerin ihracını gerçekleştirir. Altıncı ve son aşamada ise varlığa dayalı menkul kıymetin anapara ve faiz ödemeleri kaynağın sahibi olan şirket tarafından yapılır (Doğru, 2007:76-85)

Menkul kıymetleştirmede uygulanabilecek iki yöntem vardır. Bunlardan ilki olan "Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetler" yönteminde benzer nitelikteki bir alacak havuzu kaynak şirketin bilançosundan kaldırılarak özel amaçlı kuruma satılmaktadır. Alacak havuzu daha sonra yatırım fonuna dönüştürülerek yatırımcıya sunulur. Yatırımcı kendi hissesi oranında alacaklar üzerinde bir hak sahibidir. Özel amaçlı kuruluş alacakları tahsil eder ve yatırımcıya geri ödemede bulunur. Bu yönüyle Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetler yönteminde kaynak şirket için herhangi bir sorumluluk bulunmamaktadır (Öcal, 1997:17).

Varlığa dayalı menkul kıymetlerin çıkartılmasında kullanılabilir yöntem ve özellikleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Tablo 5.1. VDMK İhraç Türleri (Tantan, 1996: 394)

ÖDEME AKTARMALI MENKUL KIYMETLER	BORÇLULUK İFADE EDEN TAHVİLLER	
Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetler (Pass-Through Securities)	Varlığa Dayalı Tahviller (Asset-Backed Securities)	Nakit Akımlı Tahviller (Pay-Through Securities)
<ul style="list-style-type: none"> • Varlıklar kaynak şirketin bilançosunda yer almaz. • İhraç edilen menkul kıymetler alacak havuzu üzerinde büyüklüğü kadar sahiplik sağlar. • Anapara ve faiz ödemeleri menkul kıymeti alan yatırımcılara aktarılır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Menkul kıymetler teminata bağlanır • Alacaklar kaynak şirketin bilançosunda raporlanmaya devam eder. • Anapara ve faiz ödemeleri menkul kıymeti alan yatırımcılara aktarılır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Alacaklar çıkarılan menkul kıymetin teminatıdır. • Alacaklar kaynak şirketin bilançosunda raporlanmaya devam eder. • Anapara ve faiz ödemeleri menkul kıymeti alan yatırımcılara aktarılır.

Diğer bir yöntem olan “Borçluluk İfade Eden Tahviller Yöntemi” ise kendi içinde iki ayrı uygulama içermektedir. Bunların ilki olan “Varlığa Dayalı Tahviller”de alacaklar, kaynak şirketin bilançosunda kalır. Ayrıca söz konusu alacaklar tahsil

edilerek ödenecek tahviller şirket bilançosundaki kaynaklara dâhil olmaya devam etmektedir. Yatırımcıya yapılacak ödemeler, tahsil edilen alacaklar üzerinden gerçekleştirilir. Geri ödemedeki sorunların giderilmesi için alacakların değeri, tahvillerin toplam değerinden daha yüksektir. Bu uygulama “aşırı teminatlandırma” denir (Erdönmez, 2006:77).

“Nakit Akımlı Tahviller”de ise alacak havuzunun tamamı teminat gösterilerek farklı vadelerde tahvil ihraç edilmektedir. Varlığa dayalı tahvillerde olduğu gibi alacaklar kaynak şirketin bilançosunda kalır. Farklı vadelerde tahvil ihracı, farklı talepleri olan yatırımcılara tahvil satmayı kolaylaştırmaktır. Yine farklı vadelere sahip tahvil ihracı, bir seferde ödenecek ortalama faiz oranını daha düşük bir seviyeye getirmektedir (Öcal, 1997:23).

5.3.3.1. Kısa Vadeli Kredi

12 aya kadar talep edilen krediler kısa vadeli kredilerdir. İhtiyaç kredilerinde Kısa vadeli krediler uzun vadeli kredilere göre faiz oranı açısından daha avantajlıdır.

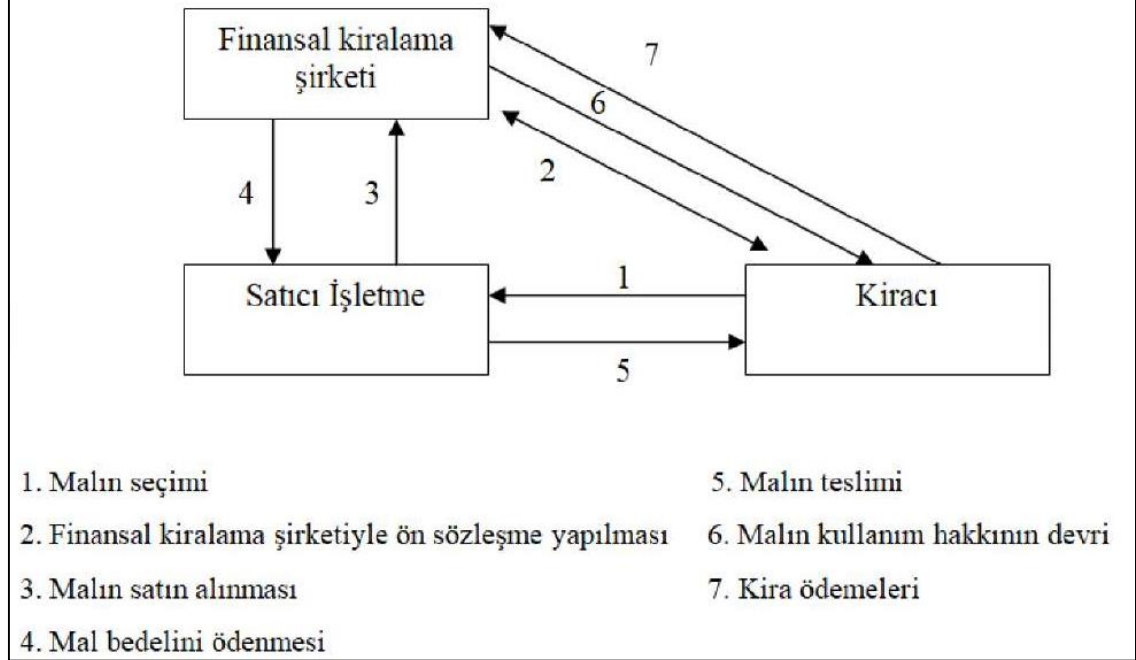
5.3.3.2. Finansal Kiralama

Finansal kiralama, kiralanan malın mülkiyetinin kiraya verende kaldığı kullanım hakkının kiracıya devredildiği orta ve uzun vadeli kiralama modelini içeren bir finansman yöntemidir. Finansal kiralama işleminde, kiracının seçtiği mal finansal kiralama şirketi tarafından satın alınmakta ve mülkiyeti kiralama süresi boyunca finansal kiralama şirketinde kalmaktadır. Kiracı ise kiralanan bu malın kullanım hakkını kira süresi boyunca elde ederek sahibi gibi menfaatler sağlamak ve kiralama süresi sonunda da sembolik bir fiyattan kiralayandan satın almaktadır. Finansal kiralama şu şekliyle de ifade edilebilir; “Kiracı işletme ihtiyacı duyduğu varlığı üretici işletmeye karşı ödeme hariç tüm işlemleri yapar ve daha sonra finansmanı sağlayacak finans kuruluşuyla ödeme de dâhil olmak üzere satın alma işlemini gerçekleştirir. Böylece, kiraya veren finans kuruluşu kiralama sözleşmesiyle varlığın kullanma hakkını kiralayan işletmeye devreder” (Ergül ve Dumanoglu, 2003:75; Mercan, 2006: 18).

Örneğin 10 milyon TL fabrika binası bir finansal kiralama şirketi tarafından satın alınmış, tapu ise finansal kiralama şirketinin üzerindedir. Kiracı bu gayrimenkulün kira bedelini 36 ay öder, kira süresi sonunda tapu sembolik bir bedelle işlenir ve tapu kiracıya devredilir. Sözleşme neticesinde taraflar sözleşme ile süreyi uzatabilir. Finansal kiralama, otobüsleri, arabaları, uçakları, helikopterleri, enerji tesislerini, binaları, komple fabrikaları, yatırım makinelerini (tekstil makineleri ve tezgahları, baskı makineleri, fotokopi makineleri, tıbbi cihazlar, bilgisayarlar vb.) Ve birçok makine ve ekipmanı içermektedir. Finansal kiralamada kiralamaya konu gayrimenkulün bağımsız ve amortismanına tabi olabilmesi için makine, bina vb. olması gerekmektedir (Sevil, 2013: 9).

Yatırım yapmak isteyen kiracı, finansal kiralama yoluyla kiralamak istediği malın satıcısı ile görüşerek söz konusu kiralanan mala konu proforma faturayı kiralayan adına düzenleterek finansal kiralama şirketi ile paylaşır. Finansal kiralama şirketi, kiracının mali durumunu inceler ve kiralamanın kendisiyle yapılabileceğine karar verir. Daha sonra kiracı, kiralayanla bir finansal kiralama sözleşmesi ve ardından kiraya veren satıcı ile kiralanan malın mülkiyetine ilişkin bir satış sözleşmesi düzenler. Finansal kiralama sözleşmesinde kiracının nakit akışına göre esnek ödeme planları düzenlenir. Finansal kiralama şirketi tarafından kiralanan mal

bedeli ödenerek satın alındıktan sonra kiracı işletmeye teslim edilir ve kira hakkı kiracıya devredilir. Kiracı ise daha önce kullanım hakkı için belirlenen ödeme planına göre kirasını öder. Finansal kiralama sözleşmesi vadesinin sonunda, kiralanan malın mülkiyeti sembolik bir satış fiyatı ile kiracıya devredilir (Sevil, 2013: 9-10).

Şekil 5.1. Finansal kiralama süreci (Sevil, 2013: 9.)

5.3.3.3. Proje Finansmanı

Proje finansmanı, belirli bir projenin başlangıcında ve geliştirilmesinde geri dönüşü olmayan finansmanı içeren bir finansman türüdür ve borcun geri ödenmesi için projenin kredibilitesinden ziyade gelecekteki nakit akışlarına ve proje varlıklarına dayanmaktadır. Özellikle önemli miktarda nakit gerektiren projelerin finanse edilmesinde kullanılan bir finansman tekniğidir. Proje finansmanı tekniği ile köprüler, yollar, barajlar ve enerji santralleri gibi büyük projelere kaynak sağlanmaktadır (Canbaz, 2016: 197).

6. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

6.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve Kavramı

Katılım bankaları, cari ve katılım olmak üzere iki tür hesapla fon toplar; Müşterilerinin talep ettiği katılım bankacılığı prensipleri öncesinde mal, hizmet veya haklar satın alarak ya da kiralarak, taksitle müşterilerine satarak veya kiralarak veyahut topladığı fonlarla ortaklık yaparak kar eden bankacılık türüdür. Ana faaliyeti fon toplama ve fonlamanın yanı sıra kasa kiralama, banka havalesi, kıymetli evrak ve fatura tahsilatı gibi bankacılık hizmetlerini kendi ilkeleri çerçevesinde; Döviz ve menkul kıymet ticareti gibi birçok işleme aracılık eder. Temel prensibi faizsiz olduğu için, müşterileri ile ortaklık temelinde fon tahsilatında müşterilerinden elde ettiği getiriyi anlaşılabilir oranlarda paylaşır. Topladığı fonları, müşterilerinin talep ettiği mal, hak ve hizmetleri doğrudan kredi olarak değil peşin satın alarak veya kiralarak, müşterilerine satarak veya kiralarak gelire dönüştürür (www.kuveytturk.com.tr, 02.08.2020).

Katılım bankaları mevzuatlarında belirtildiği üzere her türlü tarımsal-ticari faaliyet ve hizmetlerin finansmanında, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırım yapmak isteyen şirket veya kişilerin talep ettiği yatırım araçlarının sağlanması, taksitle satılması veya kiralanması, hazırlanması, yurtdışında bir teminat mektubu hazırlanması gibi faaliyet gösteren finansal kurumlardır. Katılım bankaları fonlarını tahsil ederken özel cari hesap ile kar ve zarara katılma esaslı hesaplar kullanmaktadır (Eren, 2017: 283).

Katılım bankaları, mevduat bankaları tarafından gerçekleştirilen bazı benzer bankacılık işlemlerini yapmakta, ancak bunların aksine, sabit getirili mevduat hesapları yerine katılma hesabı ve özel cari hesap adı verilen iki yöntemle fon toplamaktadır. Faiz konusunda hassasiyet gösteren gerçek veya tüzel kişilerin finansman ihtiyacını karşılamasına, atıl fonlarından yararlanmasına ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmasına yardımcı olmak amacıyla faizsiz ilke ile bu bankalara alternatif olarak kurulan yapılardır (Ayanoğlu, 2013:7).

Literatürde katılım bankacılığı, faizsiz bankacılık olarak da adlandırılmaktadır. Faizsiz bankacılık sistemi, fonların toplanması ve kullanılması aşamalarında faizsiz işlem ilkesine sıkı sıkıya bağlı bir sistemdir. Ancak bu sistemin tam olarak uygulanması, tüm işlemlerin İslami kural ve uygulamalara uygun olarak yürütülmesine bağlıdır. Bu bağlamda, bankacılık ve yatırım işlemlerinin İslam dininin belirlediği ve teyit ettiği esaslar doğrultusunda yürütülmesi sürecine faizsiz bankacılık denir. Diğer bir deyişle İslam ahlaki doktrini, ruhu ve değer sistemine uygun olarak yürütülen ve İslam şeriatının koyduğu kural ve kurallara göre yönlendirilen bankacılık uygulamaları olarak ifade edilebilir (Canbaz, 2016: 117).

Günümüzde İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık şeklinde isimlendirilen "katılım bankacılığı" kavramı çoğunlukla aynı kurumları ifade etmek maksadıyla kullanılmaktadır. Ancak faizsiz bankacılık kavramı İslami bankacılık kavramından daha kapsamlı bir muhtevaya sahiptir. Çünkü birçok ülkede çeşitli nedenlerle faaliyete konulan ancak İslami bir niteliği olmayan bankalarda faaliyet göstermektedir (Tunç, 2016: 39).

İslami bankacılık kavramı, literatürde hem kâr hem de zarar prensibiyle işleyen bankacılık sistemini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu modeli ilk kez Müslüman iktisatçılar tarafından geliştirildi ve Ortadoğu üzerinden dünyada yayılmıştır. Son zamanlarda İslami ekonomi, İslami bankacılık, İslami sigorta gibi kavramların

kullanımı söz konusu kurum ve kavramların İslamlaştırılması çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Modern dönemde ortaya çıkan kurumların başına İslam ibaresini getirmek suretiyle, yapılan işlemlere meşrulaştırmaya çalışılması çoğu zaman tartışma konusu olmaktadır. Zira İslam dininin temel kaynak ve kurumlarında herhangi banka veya sigorta kurumlarından bahsedilmemektedir. Bu nedenle İslam'ın temel ilkelerine aykırı olmayan herhangi bir kurumun, kavramın yahut metânın başına İslam kelimesi koymanın mantıklı bir eylem olmadığına dair düşünceler vardır (Özcan ve Hazıroğlu, 2000: 193).

6.2. Faiz Kavramı

Faiz para ticaretinin bir neticesi olarak, ilk çağlardan beri uygulanan bir kavramdır. Yapılan araştırmaların neticesinde ortaya konan belgeler, para ticaretinin en eski mesleklerden biri olduğunu belgelemektedir. Modern finans biliminde para ticareti karşımıza kredi olarak gelmektedir. Faiz veya tefecilik hem İslam dininde, hem de diğer dinler ve kültürlerde yasaklanmıştır. M.Ö XXIV. yüzyılda Hint bölgesinde hüküm süren Manu, yıllık faiz oranı için %24 gibi bir kota koymuştur. Aynı şekilde Babil hükümdarı Hammurabi'nin de borçlanma işlemlerinde uygulanan faizlere çeşitli sınırlamalar getirdiği yazılı kaynaklarda görülmektedir (Uslu, 2005: 31).

İktisat teorisinde üretim faktörleri arasında gösterilen faiz, sermayenin getirisi olarak ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle paranın kullanım bedeli olarak düşünülebilir. Sermayenin belirlenen bir süre kullanılması neticesinde karşılık olarak ödenen miktara faiz ismi verilmiştir. Aynı zamanda faiz kavramı, mali fonların maliyeti anlamında da kullanılmaktadır. Tasarrufları neticesinde elinde fon bulunan kişiler, bu fonların kullanımını faiz getirisi karşılığında başkalarına borç olarak vermekte, fona gereksinim duyan kişilerse ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan fonları faiz ödemek suretiyle temin etmektedirler (Öztürk, 2011: 15).

Faiz teorilerinin neredeyse tamamının ortak başlangıç noktası, sermayenin üretken bir yapısının olduğunu kabul etmeleri diğer bir ifadeyle sermayeyi servetin ve gelirin önemli bir kaynağı olarak görmeleridir. "Paranın zaman değeri" ilkesi doğrultusunda bu geliri formüle etmişlerdir. Bu ifade ile mevcut sermayenin gelecekteki sermaye ile arasında bir değer farkı olduğu anlatılmaktadır. Sermayenin üretken bir yapısının olması sebebiyle, temin edilmesi ve geri ödenmesi arasında geçen zaman farkının karşılığı, üretimden bir pay şeklinde faiz olarak ödenmelidir. Ünlü bir iktisatçı olan Keynes'de faizi bir gelir olarak kabul etmiş ve "bir kimsenin elinde bulunan fonları atıl tutmak yerine borç vermesi, yani bir süreliğine likiditeden vazgeçmek suretiyle sağlamış olduğu gelir" olarak ifade etmiştir (Özsoy, 2012: 114).

Faizin Arapça'daki karşılığı riba'dır ve sözlükte "herhangi bir şeyin artışı ve fazlalığı" olarak tanımlanmaktadır. Riba, "borç olarak verilen bir meblağın belirlenen bir müddet sonunda, belirli bir fazlalık karşılığında" alınması olarak açıklanmaktadır. Riba'nın diğer bir kullanım biçimine binaen yapılan açıklamada ise "herhangi bir borçlanma neticesinde doğan ve vadesi geldiğinde ödemesi yapılmayan bir alacağın nihayetinde fazlalığıyla ödenmesi" şeklinde ifade edilmiştir. Bu tür kural ve uygulamaları barındıran işlemler "faizli işlemler" olarak isimlendirilir. Türkçe'de riba ifadesinin yerine daha çok faiz ifadesinin yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir (Karaman vd., 2000: 411).

İslam fikhında riba, para veya standart malların mübadelesinde, taraflardan birinin karşılıksız olarak fazlalık ödemesinin şart koşulmasını ifade eder. İslam'ın ilk dönemlerinde borç olarak verilen anaparaya "re'sül-mal", vade bitiminde ödenecek

fazlalık miktarına ise "riba" denmekteydi. Borçların ertelenmesi durumunda eklenen fazlalık da bu nitelikte değerlendirilmiştir (Döndüren, 2014: 866).

İslam dini gelmeden önce de Araplar arasında faizli işlemler hoş karşılanmamaktaydı. Lakin buna rağmen bu işlemlerin oldukça yoğun şekilde kullanıldığı görülmekteydi. Bir rivayete göre, Kabe yeniden inşa edilirken önde gelen isimlerden biri Kureyşlilere “Buraya yalnızca temiz kazançlarınızı sokun. Ne zina yoluyla, ne faiz alarak, ne de başkalarına zulmederek kazandıklarınızı sokmayın” şeklinde seslenmiştir. Bu rivayette anlatılan hadise, o dönemde faizin hem hoş karşılanmadığını hem de uygulamada olduğu anlamımızı sağlamaktadır (Aktepe, 2013: 51).

6.3. Katılım Bankacılığını Ortaya Çıkış Nedenleri

Finansal sistem içerisinde konvansiyonel bankaların alternatifinin bulunmayışı, tasarruf sahiplerinin varlıklarını altın, döviz ve gayrimenkul tarzı banka dışı işlemlerde değerlendirmesine sebep olmuştur. Bu durumda kaynakların atıl bir hal alması kaçınılmaz hale getirmiştir. Müslümanların faiz hassasiyetinden ötürü de alternatif bankacılık arayışlarına gidilmiştir. Bu doğrultuda, faizsizlik ilkesi ile çalışan, tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonomiye kazandırarak, ülkelerin ekonomik kalkınması için muhtaç olduğu sermayeye ilave kaynaklar oluşturan finans kurumları, Türkiye'de ve İslam dünyasında yaygın şekilde görülmeye başlanmıştır (TKBB, 2009: 18).

Katılım bankaları, İslami kaidelere uygun şekilde çalışan finans kurumlarıdır. Bu bankaların en önemli özelliği, faiz kazancından ziyade elde edilen kârı mudileriyle paylaşıyor olmasıdır (Sümer ve Onan, 2015: 297).

Katılım Bankacılığının ortaya çıkmasında bazı önemli sebepler vardır. Bu sebepleri sıralayacak olursak başta dini olmak üzere iktisadi, toplumsal ve siyasi sebepler bulunmaktadır. Aynı zamanda katılım bankacılığının ortaya çıkmasında Türkiye'ye özgü birtakım sebeplerde mevcuttur.

6.3.1. Dini Nedenler

Faizin İslam dininde haram addedilmesi, faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkmasındaki en önemli sebep olarak gösterilebilir. İslam alimleri dinen haram kılınan şeylerin yasaklanmasında bir takım hikmetlerin olduğunu ifade etmişlerdir. Faizin yasak oluşu ile ilgili hikmeti ise, gelir-gider dengesinde problemlere yol açması, ülkelerin kalkınmasını yavaşlatması, yatırımlarda maliyetin yanında risklerin artması, verimliliği fazla olan lakin kârı düşük olan yatırımların hayata geçirilememesi gibi olumsuzlukların bulunması şeklinde ifade etmişlerdir (Tenekeci, 2017: 7). Başta İslam dini olmak üzere diğer semavi dinlerde de faiz, üretime dayalı bir faaliyet kazancı olmaması, emek yahut ticaret riski bulunmaması gibi sebeplerden ötürü haksız kazanç biçimi olarak ifade edilmiş ve kesin surette yasaklanmıştır. Birçok ayet ve sahih hadiste de açık ve net olarak ribanın kötülendiği görülmektedir. Yahudilerin başlarına gelen sıkıntıların sebepleri arasında, yasaklanmış olmasına rağmen faiz kazancı elde etmeleri ile ilgili ayetler mevcuttur (Döndüren, 2014: 866).

Faiz yasağı ilkesi, İslam dininin temel ilkelerindedir. Esasen İslam, sosyal hayatta eşitsizliklere veya mağduriyetlere sebep olmayan hukuki yahut ekonomik ilişkilere müdahale etmemiş, yalnızca haksız, adil olmayan uygulamalar hususunda insanları uyararak birtakım kısıtlamalar ve yasaklar koymuştur. Faiz yasağı da bunlardan biridir (Karaman vd., 2000: 411).

6.3.2. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenlerin başında, 1970'li yıllarda petrol fiyatlarına yapılan zamlar ile büyük artış gösteren petro-dolarların İslam ülkelerini ekonomik işbirliğine yöneltmesi gelmektedir (Budur, 2003: 15). 1970'li dönemlerde OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarının artması ile bu ülkelerin dış ticaret fazlası, petro-dolar olarak nitelendirilen tasarruf şeklinde Batı ülkelerine akmış, İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Aslında bu ülkelerdeki gelir dağılımı bozulmuş, ikili ekonomik yapının güçlenmesi gibi olumsuz etkilere neden olmuştur. İslam ülkelerinde ki bu sakıncalar ve eksiklikler zamanla duyulmuştur ve bu ülkeleri ekonomik çözüm aramaya yöneltmiştir. Ayrıca, petrol, doğal kaynaklar ve insan gücü açısından zengin olmasına rağmen; fakat yeterli sermayeyi bulamadıkları için bu kaynakları kullanmayan az gelişmiş ve gelişmekte olan İslam ülkeleri de vardır. Faizsiz bankaların kurulmasındaki bir diğer etken, sermayesi yüksek olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasındaki işbirliğinin taraflar açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği görüşü olmuştur (Göçtekin, 1997: 3-4). Bugün İslam ülkelerinin çoğu ekonomik olarak gelişmekte ve hatta az gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük sorun; toplanan fonların yetersizliği ve mevcut fonların verimli üretim alanlarına yönlendirilmemesidir. Bu ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli sanayilerin mali sorunları, kalkınmanın dışında önemli dar boğazlara neden olmaktadır. Bu kesim güçlü olmadıkça üretim alanları kalite açısından giderek daralacaktır. Ek olarak bu sanayilerin büyük sanayilere kaynak oluşturma ve tamamlayıcı olma özellikleri göz ardı edilmektedir (Türkmenoğlu, 2007: 22).

Gerçekten günümüzde; İslam ülkelerini az gelişmişlikten kurtarmak, sermaye hareketliliğini canlandırmak, ortak çalışmayı ve kaynak transferini gerçekleştirmek gibi hayati önem taşıyan faizsiz bankaların kurulması bir zorunluluk olmuştur. Sanayinin ve teknolojinin geliştiği bu çağda, büyük sermaye birikimlerine oldukça fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Burada, sermaye fazlası olan İslam ülkeleri ile sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasındaki işbirliğinin taraflar açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği görüşü, faizsiz bankaların kurulmasında bir başka faktör olmuştur. (Akcan, 1997: 29). Bazı vatandaşlar inançlarından dolayı faize dayalı bankacılık sisteminden uzak durmakta, atıl fonlarını ise döviz, altın, gayrimenkul gibi ekonomi dışı alanlarda kullanmaktadır. Kaynak sıkıntısı yaşayan ülkemizde bu fonların ekonomiye kazandırılması ekonomik kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 23).

Özel Finans Kurumlarının kurulmasının bir diğer sebebi de Körfez ülkelerinden ülkemize sermaye çekmektir. Bu kararda petrol kaynaklarına bağlı olarak büyüyen Arap sermayesinden pay alma çabası etkili olmuştur. Petrol zengini ülkeler ile ticari ve siyasi ilişkilerin giderek artması ancak mali yapıdaki uyumsuzluk sebebiyle mali ilişkilerde bir ilerleme kaydedilmemesi, mali yapının bu ülkelerle uyumlu hale getirilmesini gerekli kılmıştır. Bu uyum da, faizsiz çalışacak olan Özel Finans Kurumları aracılığıyla sağlanmaya çalışılmaktadır (Karapınar, 2003:15).

6.3.3. Sosyal Nedenler

Katılım bankalarının ortaya çıkmasında ki sebeplerden biri de sosyal sebeplerdir. Gelir dağılımında adaletin olması, toplumsal barışın temininde kilit bir role sahiptir. Katılım bankacılığı sistemi sayesinde, iktisadi sistem içinde yer alan çeşitli gelir grupları arasındaki makasın daraltılması, faizin doğurduğu sebepsiz zenginleşme olgusu ve emek piyasalarında çalışan kişilerin aleyhinde gelişim gösteren toplumsal adaletsizliğin önlenmesi hedeflenmektedir (Pehlivan, 2016: 300).

Katılım bankaları toplumu bir anlamda rehabilite eden kurumlardır. Bazı grupların eleştirel yaklaşımlarına rağmen, bu yapıların iktisadi ve toplumsal yapıya katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Bu perspektiften bakılacak olursa katılım bankaları, faiz hassasiyeti bulunan bir toplumda finansal gereksinimlerin ne şekilde karşılanacağına dair çözüm önerileri getirerek toplumsal barışa katkı sunan kurumlar olarak nitelendirilebilir. Katılım bankaları çalışma ilkeleri doğrultusunda sosyal sorumluluk bilincine haiz kurumlardır. Bu bankaların, iktisadi kalkınma ile büyümenin gerçekleştirilmesi ve gelir eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması noktasında sorumluluklarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada da karz-ı hasen gibi uygulamaların yaygınlaştırılması, bu sorumluluğun yerine getirilmesi noktasında önemli araç olarak kullanılabilir (Tunç, 2016: 176-177).

6.3.4. Siyasal Sebepler

Ciddi tartışmalara konu olmakla birlikte İslam dininin getirmiş olduğu kural ve kaideleri devletlerinin her kademesinde uygulayan Suudi Arabistan ve İran gibi ülkeler mevcuttur. Bu ülkeler 1970'lerden itibaren İslami bankacılık sistemlerini ülkelerinde alternatif bir konuma getirmişlerdir ve tamamen faizsiz bir finansal yapı oluşturmuşlardır. Endonezya ve Pakistan gibi ülkeler tedrici olarak diğer bir ifadeyle aşamalı olarak İslami bankacılık sistemlerini ülkelerinde uygulamaya koymuşlardır (Kalaycı, 2013:61).

Faizsiz bankacılık sisteminin Türkiye'de uygulama alanı bulması maksadıyla ulusal ve uluslararası arenada önemli atılımlar yapılmıştır. Türkiye'nin İKB'nin kurucu ortakları arasında yer alması ve zamanla bu bankanın en büyük ortaklarından biri olması bu atılımlara örnek olarak gösterilebilir. Verilmiş olan bu örnekler sayesinde Türkiye, İslam ülkeleriyle olan münasebetlerini ilerletme ve etkinlik düzeyini artırma şansını bulmuştur (Özulucan ve Deran, 2009: 90).

6.3.5. Fon Kaynakları

İslam toplumlarında faizin haram olduğu düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan faizsiz bankacılık kavramından doğan katılım bankaları, konvansiyonel bankacılık anlayışının dışına çıkarak, “faizle işlem yaptırmak istemeyen kişilerin parasal ihtiyaçlarını karşılamaları, yatırımlarını değerlendirmeleri ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmaları amacıyla faizle çalışan klasik bankalara alternatif olarak kurulan kuruluşlar” olarak değerlendirilmektedir (Yağcılar, 2010:13). Literatürde katılım bankaları, “özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren bankalar” olarak tanımlanmıştır (Ayanoglu, 2013:7).

Katılım bankalarının temel fonksiyonu, “tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz bankacılık ilkeleriyle ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktır”. Bu bankaların isimlerindeki “katılım” sözcüğünün, “yapılan bankacılık faaliyetinin, kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık faaliyeti” olmasından kaynaklandığı ifade etmektedir (Doğan, 2017:84).

“Özel Cari Hesap” ve “Katılma Hesapları” adı altında iki yöntemle fon toplayabilen bu özel finans kurumlarının, topladıkları bu fonları üretim desteği(murabaha), bireysel finansman desteği, kar-zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama ve mal karşılığı vesaikin alım-satımı şeklinde kullandıkları ifade edilmektedir (Coşkun, 2005:14).

Katılım bankalarının, klasik bankalardan farkı; bu bankaların kredi kullandırırken müşteriye doğrudan nakit ödeme yapmamaları, ödemeyi fatura karşılığında ve kredi müşterisinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu malı satan satıcıya yapmaları, ödemeyi yaptıktan sonra üzerine kâr paylarını ekleyerek müşteriye borçlandırmaları ve ondan, ortaya çıkan bu meblağı taksitler halinde tahsil etmeleridir. Bu yöntem bu işlevleri nedeniyle, “verilen kredinin esas gayesinden sapmasını önleyen ve kayıt dışını kayda alan ideal bir finansman yöntemi” olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2017:84-85).

6.3.5.1. Mevduat

6.3.5.1.1. Cari Hesap

Katılım bankalarında açılabilen hesaplardır. Özel cari hesaplarda herhangi bir getiri elde edilmemekle beraber hesap sahiplerine ödeme yapılmamaktadır. Müşterilerin bu hesaba yatırdıkları fonlarını kısmen veya tamamen çekebilme imkanları bulunmaktadır. Bu hesapların katılım bankalarına katkıları maliyetsiz kaynak sağlamalarıdır. Özel cari hesaba yatırılan paralar 100.000 TL'ye kadar devlet güvencesi altındadır. Zaman aşımı 10 yıldır. 10 yıla kadar herhangi bir hareket görmeyen hesaplar zamanaşımına uğrayabilmektedir. Özel cari hesap açabilmenin üç şartı bulunmaktadır. Bunlar; müşterilerin kimlik belgesi, bankacılık işlemleri sözleşmesi, ve müşterek hesap (Erdoğan, Gedikli ve Yıldırım, 2016).

6.3.5.1.2. Katılım Hesabı

Hesap sahibine önceden belirlenmiş bir getiri ödenmeyen ve anapara geri ödemesi garanti edilmeyen, katılma hesaplarına yatırılan fonların işleyişinden kaynaklanan kar veya zarara iştirak etme sonucu oluşan hesaplardır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2006: 37).

Katılım bankalarında katılma hesabı sahipleri lehine tahakkuk edecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılır. Bu hesaplar, vadelerine göre 30, 90, 180, 360 gün ve daha uzun vadeli olmak üzere gruplara ayrılmış olup, her grup kendi içinde bir bütün teşkil etmekte ve ayrı ayrı muhasebeleştirilmekte ve ayrı ayrı işletilmektedir. Kurumdan alacaklı olan üçüncü kişiler; sadece şirketin sermayesi, ihtiyat ve dağıtılmamış karları talep etme hakkına sahiptir. Alacaklıların bu hesaplarda biriken fonları talep etme hakkı yoktur. Katılma hesaplarının işleyişinden kaynaklanan tüm masraf kurum tarafından karşılanmaktadır. Kurumun, bu hesapların işletilmesinden kaynaklanan kar ve zarardan alacağı pay %20'den fazla olamamaktadır (Kaya, 2010: 39).

Katılım hesabı ürünü, ülkemizde kullanılan faizsiz bir bankacılık ürünü olmasına rağmen daha önce bahsettiğimiz ve dünyada kullanılan “Yatırım hesabı” ve “Tasarruf hesabı”nın özelliklerini içeren bir üründür.

6.3.5.2 Murabaha Sendikasyonu

Birden çok bankanın finansman isteğinde bulunan kuruluşun isteğini gerçekleştirmek için birleştiği finansman işlemine sendikasyon kredisi denilir. Sendikasyon işlemi faizsiz finans alanında murâbaha ve vekâlet sendikasyonu şeklinde gerçekleştirilmektedir. Örnek olarak murabaha sendikasyonlarında, talep edilen finansman kadar emtia, finansman talebinde bulunan bankaya vadeli fiyatla satılır. Emtiyayı alan banka emtiayı tamamen ya da parça parça satarak istediği miktarda fon sağlamış olur (17.06.2020, www.tkbb.org.tr).

6.3.5.3. Sukuk

Arapça “Sakk” kökünden gelmekte olan sukuk kavramı, sertifika veya vesika gibi anlamları içermektedir. Bono ve tahviller Arapça’da "senet" olarak ifade edilirken, İslami tahvil olarak isimlendirilebilecek sakk'lar içinse sukuk ifadesi kullanılır. Bu doğrultuda finansal sertifika anlamına gelen ve literatürde tahvilin İslami karşılığı şeklinde tanımlanan sukuk, faizsizlik çerçevesinde uygulanması sebebiyle İslami usüllere uygun bir menkul kıymet olarak kabul görmektedir (Güngören, 2013: 97).

Latince’de “çek” anlamına gelen sukuk, ortaçağ Müslümanları arasında, mübadele ve başka ticaret işlemlerinden doğan mali yükümlülükleri gösteren bir belge anlamında kullanılmaktadır (Büyükkayın ve Önyılmaz, 2012: 100-101).

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı (AAOIFI) sukuk terimini şu şekilde tanımlamıştır. “Sukuk, ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden, ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı, yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki hak ve payların temsil edildiği, bir proje veya özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır” (TKBB, 2015, 38).

Sukuk genellikle özel sektör tarafından arz edilmekte lakin uygun görüldüğü takdirde devlet hazinesi tarafından da çıkarılabilmektedir. Sukuk çıkarılmasına dair Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından bir tebliğ yayınlanmıştır. SPK, yayınlamış olduğu tebliğde sukuk uygulamasını bir kira sertifikası olarak tanımlamıştır. Sukuk bununla birlikte birçok türü bulunan bir finansman aracıdır. Türkiye’de özel sektörün ve hazinenin gerçekleştirdiği ilk sukuk ihraçları başarıya ulaşmıştır. Ancak bu başarının sürdürülebilirliği için birtakım önlemler alınmalı ve çalışmalar yapılmalıdır. Bu önlemlerden ilkinin, İslami ilkelere uygunluğunun belirlenmesi ve sağlamlaştırılması olduğu söylenebilir. Bir diğer önlem olarak daha önce ihraç edilen sukuklar için bir ikinci piyasa oluşturulmalıdır. Son olarak da potansiyel sukuk yatırımcılarının tespit edilmesi, bilgilendirilmesi ve yatırımlarını sukuk piyasalarına kanalize etmesini sağlamaktır (Yakar vd., 2013: 72).

Sukuk, son zamanlarda değeri gittikçe artan bir finansal araç olan, başta katılım bankalarının, finansal kurumların, işletmelerin ve devletin hazinesinin, finans piyasalarından İslam hukukuna uygun biçimde kaynak sağlamasına olanak tanımaktadır (Sümer ve Onan 2015: 303).

Sukuk, bir varlığa dayalı olarak çıkarılması mümkün olan ve yatırımcılara bu varlıkların kira yahut başka gelirlerinden katılım payı veren bir menkul kıymetleştirme aracı olarak da tanımlanabilir (Terzi, 2013: 64). SPK menkul kıymetleri tanımlarken; “ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belirli bir miktarı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları SPK tarafından belirlenen kıymetli evraktır” şeklinde ifade etmiştir.

Finans kuruluşlarının, likit şeklinde bulunmayan varlıklarını, bir arada toplaması ve menkul kıymete dönüştürmesi işlemi kısaca "Menkul Kıymetleştirme" olarak tanımlanmaktadır. Bu işlem sonucunda ihraç edilen menkul kıymetler ise “Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler” ifade edilmektedir (Yılmaz, 2017: 104).

Katılım bankalarının uyguladığı sukuk (faizsiz menkul kıymetleştirme) ile konvansiyonel bankaların uyguladığı sukuk arasında birtakım farklılıkların bulunduğu söylenebilir;

- Konvansiyonel bankalar menkul kıymetleştirmeye esas olan varlığı "alacak" yahut “faiz” olarak belirlerken sukukta ise menkul kıymetleştirmeye esas olan mevcut bir varlık, menfaat ya da ortaklık hissesi olmaktadır.

- İhraç edenler perspektifinden bakıldığında faizli uygulamalarda alacağın tahsili riski bulunmazken, buna karşılık faizsiz sukuk uygulamasında ticaret veya ortaklık riski vardır.
- Faizli işlemlerde bütün menkul kıymetleştirme çeşitlerinin 2. el piyasası mevcutken, faizsiz uygulamada murabaha, selem, istisnaya dayalı sukuk türleri için 2. el piyasa bulunmamaktadır (Terzi, 2013: 64).

Sukuk uygulaması genellikle bonoya benzetilmektedir. Bono, ihraç edenlerin faiz ödemeyi kabullendiği ve belirlenen vade sonunda bono sahibine anapara ödemesini teminat alan bir borçlanma sertifikasıdır. Sukukta ise bir borç işlevi bulunmamakta ve temeli muhakkak bir varlığa dayanmaktadır. Bu uygulamayla sertifika sahibi dayanağı bulunan varlıktan sağlanan gelirden faydalanmaktadır. Söz konusu gelir faizsiz bankacılık sisteminin prensiplerine uygun varlıklardan elde edilmektedir. Yatırımcıların bir projeye katılarak risk üstlenmesi söz konusudur (Özsoy, 2012: 188).

6.3.5.4. Fon Kullandırma Yöntemleri

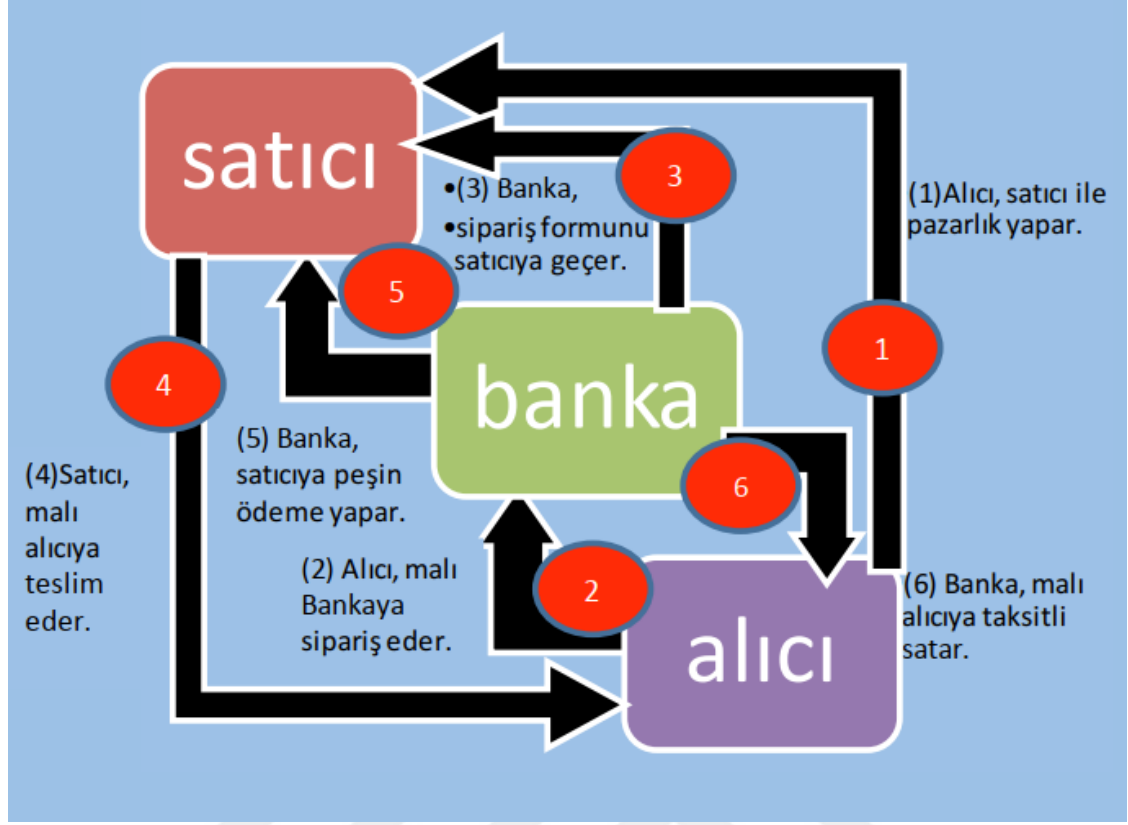
6.3.5.4.1. Murabaha

Murabaha, katılım bankaları ile fon talep eden kişiler arasında düzenlenen sözleşmeye binaen, kişinin ihtiyacı olan mal, hizmet, menkul veya gayrimenkulün kişi adına satın alınması ve sonrasında söz konusu ürünün üzerine belirli kar koyarak müşteriye vadeli olarak satması işlemidir (Sümer ve Onan 2015: 300).

Daha basit bir anlatımla murabaha, katılım bankasının müşterisi adına bir ürünü satıcıdan alması ve belirli bir kar marjı ekleyerek müşterisine satış yapması biçiminde uygulanan yöntemdir (Pehlivan, 2016: 302).

Murabaha yöntemiyle finansmanın aşamaları aşağıdaki gibi anlatılmaktadır:

- Girişimci, malı veya hizmeti satın alacağı firma ile bir ön anlaşma sağlar ve daha önceden belirlenmiş olan kredi limitleri doğrultusunda mal veya alım talebini katılım bankasına beyan eder.
- Katılım bankası ile mal alımı talep eden kişi yada firma arasında geri ödeme planı ve kar marjı hususlarında mutabakata varılır. Katılım bankası söz konusu kişi yada firmadan daha önceden belirlenen teminatları teslim alır. Sonrasında malın satın alınacağı firmaya sipariş verir ve peşin fiyat üzerinden ödeme yapar.
- Malı satan firma peşin fiyatlı faturayı ve irsaliyeyi Katılım bankası adına ancak girişimcinin adresine keserek malı girişimciye teslim eder.
- Katılım bankası, mal veya hizmeti satın alan kişi ile anlaştıkları kar oranını peşin fiyata ekler ve müşteri adına fatura düzenler.
- Vade sonunda ise müşteri, daha evvel sözleşmede belirtilen borcunu Katılım bankasına geri öder (Uslu, 2005: 149).

Şekil 6.1. Murabaha Mekanizması

Murabaha klasik ve çağdaş olmak üzere ikiye ayrılır.

Klasik Murabaha Yöntemi; Satıcının sahih yollarla almış olduğu malı, maliyetine belir bir miktarda kar marjı koyarak satması işlemidir. Burada satıcı, alıcı tarafa malın maliyetini ve üzerine koyduğu karı söyler. Alıcı malın bedelini ister peşin isterse de vadeli ödeyebilir. Bu tür murabahanın caiz olduğu fıkıh alimlerinin ittifak ettiği bir konudur (Bayındır, 2016: 259).

Çağdaş Murabaha Yöntemi ise, katılım bankalarının uyguladığı bir yöntemdir. Bu yönetime göre; müşteri arzu ettiği malı görür, beğenir ve peşin alımda ki fiyatı öğrenir. Sonrasında katılım bankasına müracaat ederek, beğenmiş olduğu bu malın alınmasını ve kendisine vadeli olarak satılmasını talep eder. Banka müşteri hakkında kredibilite araştırması yapar. Uygun görüldüğü takdirde, müşteriye vade farkı eklenmiş şekilde satılacak fiyatı bildirir. Mutabık kalındığı takdirde banka malı peşin fiyata satıcıdan alır, vadeli olarak müşteriye satar. Peşin alım meblağı ile vadeli satım meblağı arasındaki fark bankanın kârıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bankanın malı alıyor olmasıdır. Müşteri daha evvel satın aldığı bir ürün için finansman talep etmemektedir ki etse dahi borç finansmanı caiz olmadığından, bu talep banka tarafından kabul edilmeyecektir (05.06.2020, <http://islamekonomisi.org>).

6.3.5.4.2. Mudarebe

Emek - sermaye ortaklığı şeklinde tanımlanabilecek olan mudaraba, yapılacak olan iş neticesinde elde edilecek olan karın, ortaklar arasında, belirlenen oranlar neticesinde dağıtılmasını ifade eder. Zarar oluşması halinde ise bu zararın tamamı,

sermaye sahibine (Rabb-ul Mal) yani katılım bankasına yansıtılır. Emek sahibinin zararı ise emeğinin boşa gitmesi şeklinde ifade edilebilir (Terzi, 2013: 62).

Mudarebe'nin uygulanmasının İslamiyet öncesi dönemlere kadar dayandığı söylenmektedir. Bu uygulamanın, Hz. Muhammed'in dedesi Haşim tarafından geliştirildiği ve uzun yıllar boyunca ticari hayatta önemli bir uygulama alanı bulduğu çeşitli tarihsel kaynaklarda rivayet edilmiştir. Faizsiz bankacılığın temeli olarak ifade edilebilecek olan mudarebe uygulaması, sermaye sahipleri ile müteşebbislerin bir araya gelmesi şeklinde hayat bulur. Peygamberlik döneminin öncesinde ve sonrasında Hz. Muhammed (S.A.V), Hz. Hatice'nin mallarını mudarib sıfatıyla işletmiştir. Aynı zamanda Peygamber Efendimizin birçok akrabasının ve sahabelerinin de mudarebe ortaklığı kurduğu görülmektedir (Canbaz, 2015: 180).

Mudarebe, sermaye ve emeğin bir araya gelmesi ve ticari hayatta faaliyet göstermesidir. Bu noktada sermaye sahibi "Rabb-ul Mal" emek sahibi ise "Mudarib" şeklinde isimlendirilir. Modern dönemde, Rabb-ul Mal katılım bankasını, mudarib ise proje üreten ve uygulayan kişiyi ifade etmektedir. Katılım bankası (Rabb-ul Mal), proje sahibi (Mudarib) ile yapılacak olan iş üzerine bir sözleşme imzalar ve sermayeyi ortaya koyar. Söz konusu sözleşmede belirlenen şartlar haricinde, katılım bankasının, mudarib'in yapmış olduğu işlemlere karışma yetkisi bulunmamaktadır. Fakat muhtemel bir risk ortaya çıkarsa, bu riskin ortadan kaldırılması adına bir takım önlemler alma hakkını saklı tutmaktadır. Yapılan iş neticesinde bir zarar ortaya çıkarsa, bu zararı katılım bankası üstlenmektedir. Finanse edilen proje sahibi mudaribin ise zararı, emeğinin zayı olma şeklinde ifade edilebilir. Zararın ortaya çıkmasında mudaribin kasıt yahut ihmali varsa, bu zarar ondan tazmin edilmektedir. Yapılan iş sonucunda ortaya çıkar kar ise sözleşmede belirtilen oranlar nisabınca, Rabbul-mal (katılım bankası) ve mudarib (proje sahibi) arasında dağılmaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2017: 181-182).

6.3.5.4.3. Müşareke

Bir projeyi gerçekleştirmek üzere, sermayedarın sermayesini, emek sahibinin de proje veya emeğini ortaya koyarak kurmuş olduğu ortaklık biçimine "müşareke" denir. Bu ortalıkta mudarebeden farklı olarak, işin gerçekleştirilmesi süreçlerinde sermayedar da söz sahibi olmaktadır. Diğer bir fark ise emek sahibinin de yapılacak işe sermaye koyuyor oluşudur. Sonuç itibarıyla bu ortaklıkta sermayedar, sermaye koyma ve yönetimde söz sahibi olma hakkına, emek sahibi ise hem emek hem sermaye hem de yönetimde söz sahibi olma hakkına sahiptir denilebilir (Bakkal, 2016: 14).

Müşareke'de elde edilen karın paylaşılacak oranı sözleşmede belirtilir. Sermaye'nin belli bir yüzdesini veya belli bir oranda kar alma şartı taşıyan müşareke geçersizdir. Örneğin; şahıslardan bir tanesi 100 TL sermaye yatırırsa, kendisine ödenecek karın, bu 100 TL'nin belli bir oranı, örneğin %25'i kadar olacağı veya karın 20 TL şartı olması geçersizdir (Bayındır, 2016: 245).

Müşareke uygulamasında, ortaya çıkacak karın taraflara hangi oranda dağıtılacağı sözleşmede belirtilir. Koyulan sermayenin belli bir oranı kadar yahut belli bir meblağ kar payı almak koşulunu taşıyan müşareke geçerli olmaz. Örneğin; taraflardan biri 300 TL sermaye ile ortaklığa dahil olmuşsa, bu 300 TL'nin belli bir oranı, örneğin %30'u kadar veya karın 50 TL olacağı doğrultuda bir şart konulan müşareke geçersizdir (Bayındır, 2016: 245).

Müşareke uygulamasıyla sağlanan finansmanın uygulama süreci aşağıdaki gibi özetlenebilir (Özsoy, 2012: 178):

- Katılım bankası ve müşteri "iş ortağı" bir ortaklık sözleşmesi imzalar ve proje uygulama süreci başlar,
- Katılım bankası projeye sadece sermaye koyarken, müşteri hem emeği ve hem de sermayesi ile projeye katkı sunar,
- Projenin nihayetinde elde edilen kar, ortaklık sözleşmesinde yazılan şartlar doğrultusunda bankaya ve müşteriye dağıtılır. Zarar oluşması durumunda ise, ortaya çıkan bu zarar başlangıçta dahil olunan sermaye oranlarına göre projenin taraflarına dağıtılır

Müşareke sözleşmelerinin, kısa dönemli müşareke ve uzun dönemli müşareke şeklinde düzenlenmesi mümkündür. Aynı zamanda müşareke'nin sabit müşareke ve azalan müşareke şeklinde ifade edilen iki farklı uygulaması vardır. Katılım bankası tarafından, proje bütçesine dahil edilen sermayenin, sözleşme bitimine kadar miktarında bir değişiklik gerçekleştirilmeyecek olması "sabit müşareke" şeklinde ifade edilir. Azalan müşareke ise, bankanın proje mülkiyetini müşterisine devretmesi ve müşareke sözleşmesindeki payını tedricen iş ortağına devretmesi durumudur (Tunç, 2016: 148).

6.3.5.4.4. Selem

Selem, belirli bir mal ya da hizmetin bedelinin tümünü peşin olarak tahsil edip, söz konusu mal yada hizmeti ileri bir vadede teslim etmek şeklinde tanımlanabilir. Bu ödeme yönteminde satıcı gelecekte üreteceği bir malı bankaya peşin olarak satar. İslam hukukuna göre selem akdi içerisinde para, altın, gümüş ve para benzeri varlıklar bulundurulamaz. Bunun sebebi varlıkların "ribevi"¹ olarak tanımlanması ve faizli işlemler doğurabilme potansiyellerinin olmasıdır (Babuşçu ve Hazar, 2017: 183).

Bu yöntemde, mallar teslim edilmeden önce ödemenin alınması sayesinde, satıcının malı tedarik etmesi veya üretebilmesi için gerekli finansal destek sağlanmış olmaktadır. Satıcı, peşin olarak tahsil ettiği bir bedel karşılığında, sözleşmede belirtilen ileri vadeli malı teslim edeceğini taahhüt eder. Altın, gümüş ve para benzeri varlıklar selem akdinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Normal koşullarda, satışa konu olan malın, sözleşme esnasında mamül olması gerekir. Bundan dolayı, henüz üretilmemiş yahut hasat olmamış malların satışına İslam fıkhiinde cevaz verilmemiştir. Fakat, Hz. Peygamber (S.A.V) insanların finansman ihtiyaçları sebebiyle "ölçeği, tartısı ve vadesi belli olan" malların satışına müsaade etmiştir. Bu doğrultuda, üretim yeri ve mekanı belirtilmemiş, vade tarihinde piyasada bulunma olanağı çok yüksek görünen misli mallar, sözleşme esnasında mamul olmasa da peşin olarak satışa konu olabilirler. Ancak bu işlem gerçekleştirilirken "kabz'dan önce satış yasağı" prensibi vardır. Yani; mallar teslim alınmadan, satışı yapılamaz. Ters durumda, piyasada bulunmayan mallar, hayali vadeli satışlar yoluyla sanal şekilde el değiştirmiş olacaktır (Bakkal, 2016: 15).

Selem akdinin en çok tarım sektöründe uygulandığı görülmektedir. Sözleşme neticesinde; çiftçilerin ürettiği zirai ürünler, hasad döneminde teslim edilmek koşuluyla peşin para karşılığında satılmaktadır. Bu sayede hasad öncesinde çiftçilere, bir tür kredi sağlanmış olmaktadır. Tarımsal yapıda ortaya çıkan sosyolojik değişimler sebebiyle, çiftçilerin giderlerinde artışlar olmuştur. Selem sözleşmesiyle çiftçiler bu giderlerini ve diğer ihtiyaçlarını karşılamış olacaklardır. Fakat çiftçilerin ekonomik durumlarındaki

¹ Hadiste altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzun faiz oluşmasına uygun (ribevi) mallar olduğu ifade edilmiştir.

sıkıntıları fırsata çevirmek isteyen sermayedarlar bu uygulamayla istismara yol açabilmektedir. Bu nedenle devlet çiftçilerle selem uygulaması yaparak, ekonomik istismarcı sermayedarları engellemeye çalışmaktadır (Döndüren, 2011: 34).

6.3.5.4.5. Karz-ı Hasen

Karz-ı Hasen, herhangi bir menfaat düşünmeden hayır kurumlarına borç verilmesidir. İslam dini, her türlü iyiliği teşvik eder, kötülüğü yasaklar ve Müslümanlara ihtiyacı olanlara yardım etmelerini tavsiye eder. Bu konuyla ilgili olarak, Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de insanlara şu şekilde hitap etmektedir: “Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek gerekir. Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekata) saymak sizin için daha hayırlıdır” (Bakara, 2/280).

Herhangi bir kar amacı yahut menfaat düşünmeksizin, yalnızca hayır maksadıyla borç verilmesi işlemi “Karz-ı Hasen” olarak adlandırılır. İyiliğin yaygınlaştırılmasını ve kötülüğün ortadan kaldırılmasını öğütleyen İslam dini buna binaen ihtiyaç sahiplerine yardımcı olunmasını da tavsiye eder. Bakara Suresinde geçen bir ayette şöyle buyurulmuştur: “Eğer eli darda olan birisi borçlu ise eli genişleyene kadar beklemek gerekir. Şu da var ki, eğer bilerseniz bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır” (Bakara, 2/280).

Yine Bakara suresinde geçen ve Karz-ı Hasen'in fikri temellerini anlayabilmemizi sağlayacak bu ayette Yüce Allah (c.c) şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın. Artık o yazsın, borçlu da yazdırsın; rabbi olan Allah'tan korksun ve borçtan hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer borçlu akılcı zayıf veya eksik yahut kendisi yazdıramaz durumda olursa velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun. Şahitler iki erkek olmazlarsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkekle -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki de kadın olsunlar. Çağrıldıklarında şahitler gelmezlik etmesinler. Borç küçük olsun büyük olsun vadesini belirterek onu yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şahitlik için daha destekleyici ve şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Borç ilişkisinin, aranızda alıp vererek bitirdiğiniz peşin ticaret olması müstesnadır; onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Alış veriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtip de şahit de zarar görmesin. Eğer bunu yapar da zarar verirsiniz şüphesiz bu sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir” (Bakara, 2/282).

Karz-ı Hasen, kar elde etme ve menfaat güdülerinden uzak şekilde, hayır için borç vermektir. Varlıklı müslümanların, ihtiyaç sahibi "iyi" insanlara borç vermesi neticesinde, toplumun iktisadi yapısı ile sosyolojik yapısı arasında kurulan bağ güçlenecek ve insanların iktisadi hayatta dürüst davranması teşvik edilmiş olacaktır. Müslüman bir kimse, kişilere herhangi bir aracı koymadan doğrudan borç verebileceği gibi, bu yardımı sivil toplum örgütleri, dernekler ve vakıflar gibi hayır kurumları aracılığıyla da yapabilmektedir (Zaim, 2013: 83).

Karz-ı Hasen ile alakalı olarak tarafların yükümlülükleri şu şekilde ifade edilebilir (Aktepe, 2013: 19-20):

- Borç veren kimsenin, vermiş olduğu miktarı geri alma hakkı vardır,
- Borcu alan kimse almış olduğu miktarı geri ödemekle yükümlü olup, söz konusu meblağı kullanmadan kaybetse bile ödemekle sorumludur,

- Karz sözleşmelerinde belirlenen vadenin bağlayıcılık hükmü yoktur. Bu doğrultuda, alacaklı dilediği zaman alacağını talep edebilir, borçlu kişi de borcunu vadeden önce ödeyebilir,
- Alacaklı kişi borç verdiği kişinin sıkıntısını gidermeye yardımcı olduğundan dolayı, Allah katında sevap kazanmış olacaktır. Bu sebepten dolayı borç verdiği kişiyi, borcunu ödemesi için sıkıştırıp Allah’tan umduğu sevabı azaltmamalı, borçluda ivedilikle borcunu geri ödemeye gayret etmelidir,
- Karz yalnızca misli malların borç verilmesi halinde gerçekleşebilir. Borç olarak alınan mal tüketildiğinde piyasadan benzeri (misli)’nin bulunup geri verilmesi mümkün olmalıdır. Verilen malın bizzatı kendisinin tüketilmemek koşuluyla, kullanım hakkının verilmesi anlamına gelen “ariyet” şeklinde de karz uygulanabilir ve bunların kullanımı karşılığında kira alınabilir,
- Borç olarak alınan mallar, borçluya mal ile ilgili tasarruf hakkı verdiği için, alacaklının müsaadesine başvurmaksızın borçlu tarafından istenildiği şekilde kullanılması mümkündür,
- İslam dininin caiz görmediği işlemlerle ilgili borç vermek uygun değildir

6.3.5.4.6. Teverruk

Nakit ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla, bir kişiden vadeli şekilde alınan bir malın, başka bir kişiye peşin şekilde satılması “Teverruk” olarak isimlendirilmektedir. Katılım bankaları bu modeli uygularken, uluslararası piyasalardan peşin olarak almış olduğu malları, belirli kar marjları ekleyerek, müşterilerine vadeli şekilde satmaktadır. Teverruk işlemleri, uluslararası emtia piyasalarında, çoğunlukla da Londra Metal Borsası piyasalarında uygulama alanı bulmaktadır. Bu sebeplerden teverruk işlemleri “Uluslararası Murabaha” olarak da anılmaktadır (Öztürk, 2011: 118).

Alimlerin bir kısmı teverruk işlemlerini mekruh yada haram olarak nitelendirirler de diğer kısım bu işlemleri mübah görmüştür. Teverruk uygulamasını kullanan kimseler genellikle, nakit ihtiyacına sıkışmış, ekonomik anlamda sıkıntılı duruma düşmüş kimselerdir. Bu işlem neticesinde bu kişiler kısa vadede belki ihtiyaçlarını giderip rahatlayabilirler ancak uzun vadede daha büyük bir borcun altına girdiklerinden dolayı ekonomik problemlerinin daha da artacağı öngörülebilir. Yalnızca kendi karını düşünerek, bu kişilere vadeli mal satışı yapan kimselerinde bu davranışının uygun olmadığı düşünülmüştür. İslam ahlakı, sıkıntıya düşen kimseye güzel borç vermeyi önerirken, teverruk işleminde bu kişiye mal satılmaktadır. Bu işleme mekruh yada haram diyen kişilerinde dayanak noktası burası olmaktadır (Aktepe, 2013: 109).

Teverruk işlemini mübah gören alimler, alım satış sözleşmelerinde ki nihai amacın mala yada malın karşılığına ulaşmak olduğunu ve bu amaçların İslam’da kabul gördüğünü ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kişilerin finansman taleplerinin çok tabii bir durum olup, her istenildiğinde de faizsiz borç verecek kimseyi bulmak da mümkün değildir. Bundan dolayı nakde ihtiyaç duyan kimselerin, piyasa koşullarında vadeli olarak almış oldukları ürünleri yine piyasaya peşin olarak satmalarını olağan karşılamak gereklidir (Aktepe, 2013: 109-110).

6.3.6 Katılım Bankacılığında Fon Kullandırmak İçin Kullanılan Ürünler

6.3.6.1. Kurumsal Finansman Desteği

Kurumsal finans desteği, işletmenin (kredili müşteri) ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin katılım bankası ve karşılığında borçlandıran

işletme tarafından işletme adına satıcıya ödenmesi işlemidir. İşletme sermayesinin ihtiyacının karşılanması şeklindedir. Bu yöntemde alım-satım ilişkisinin belgenin şube tarafından saklanması zorunludur (Kaya, 2010: 51). Bu yöntemin temelinde daha önce açıklanan "Murabaha" yer almaktadır.

Bu yöntemle işletmelerin üretim yatırımları için üçüncü şahıslara nakit ödeme yapmaları, işletmelerin vadeli ödeme yapabilmeleri ve ödeme gücünü çekmemeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca katılım bankaları tarafından en çok tercih edilen ve hayata geçirilen fonlama yöntemidir. Yöntemin en önemli özelliği kısa süreli üretim desteği sağlamasıdır. Ekonomik belirsizlikler uzun vadeli fon kullanımını olumsuz etkilemekte ve kullanılan fonun tahsil edilememesi riskini artırmaktadır. Sağlanan fonların tahsil edilememesinin yanı sıra yatırımın uzun bir süreç olması, ortaklığın yapıldığı gerçek veya tüzel kişilerin durumunun değerlendirilmesindeki zorluklar veya istenen miktarda kâr elde edilememesi, yapılan yatırımlardan katılım bankalarını bu yöntemi kullanmaya yöneltmiştir (Kalaç, 2000: 31).

6.3.6.2. Kar-Zarar Ortaklığı

Finansman ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere, tüm faaliyetlerden veya belirli bir faaliyetten veya belirli bir malın alım satımından kaynaklanan kar ve zarara iştirak etmek için finansman sağlama sürecidir. Müşteri ile katılım bankası arasında "Kar Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi" yapılır. Sözleşmede tarafların kâr ve zarara katılma payları ile katılım bankasına alınacak teminatlar açıkça gösterilir (Kaya, 2010: 41).

Katılım bankası, fon sağladığı gerçek ve tüzel kişilerin kar ve zararlarına Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi'nde belirtilen oranlarda iştirak eder. Kaybetme durumunda bankanın ödeyeceği tutar sağladığı fon ile sınırlıdır. Sözleşme, finanse edilen projenin karlılığından bağımsız olarak, bankaya önceden belirlenmiş bir miktarda karı garanti etmek için hükümler içeremez. Kar-zarar paylaşım yöntemiyle finanse edilen projeler genellikle doğrudan yatırıma yöneliktir. Bu şekilde yapılan finansman, doğrudan yatırıma giderek ülkedeki milli geliri ve istihdamı artırabilir. Bu nedenle katılım bankalarından kar-zarar paylaşım yöntemine daha fazla ağırlık vermeleri istenmektedir (Öner, 2009: 33).

6.3.6.3. Finansal Kiralama

Finansal kiralama; Yatırımcının (kiracının) ihtiyaç duyduğu bir mülkün bir finansal kiralama şirketi tarafından satın alınması ve sözleşmede belirlenen bir süre için kendisine kiralanması süreci olarak tanımlanır ve bu işlemdeki ayırt edici özellik, kiralanmış mülkün sözleşme bitiminde artık yatırımcıya (Kiracı) aittir (Yozgat, 2019: 3). Sermaye birikiminin üretim araçlarının mülkiyetinden değil, işleyişinden kaynaklandığı görüşü, 18. yüzyılda Adam Smith tarafından ortaya atılmış ve bu görüş, finansal kiralamanın temeli olarak kabul edilmiştir (Altop, 1990: 3).

Taşınır ve taşınmaz malların finansal kiralama kanunu çerçevesinde katılım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir. (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2006: 37). Katılım bankaları, ayrı bir şirket kurmadan, yatırım bankalarında olduğu gibi aynı kurum içinde finansal kiralama işlemleri gerçekleştirebilmektedir. Katılım bankalarının finansal kiralama yöntemi ile uzun vadeli kredi kullandırdığı ve ticari bankaların kısa vadeli kredi kullandırmayı tercih ettiği göz önüne alındığında, katılım bankalarının bu konudaki eksikliği leasing şirketleri ve yatırım bankaları ile birlikte aşıldığı görülmektedir (Küçükocaoğlu, 2009: 20).

6.3.6.4. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde malı temsil eden vesaik karşılığında finansman sağlanması işlemidir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2006: 37). Kurumla fon kullanan arasında, mal karşılığı vesaikin kurumca peşin satın alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan geri satılmasını düzenleyen bir akit imzalanarak işlem sonuçlandırılmaktadır (Kaya, 2010: 42).

6.3.6.5. Döviz Endeksli Finansal Destekler

Döviz kredisi kullanamayan, ancak dövize endeksli ve/veya döviz cinsinden gelir elde etme kapasitesi olan firmalara, her türlü ticari faaliyetlerinin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Döviz endeksli krediler, bir firma lehine tespit edilen kredinin belli bir döviz cinsine endekslenerek, firmalara bu limit dahilinde, ödeme tarihindeki bankamız döviz alış kurları üzerinden TL olarak ödenen kredilerdir. Faiz tahakkuk dönemlerinde, krediye tahakkuk edecek faiz ve kur farklarının toplamı üzerinden yürürlükteki oranlara göre KKDF ve BSMV kesintisi yapılmaktadır (17.06.2020, www.vakifbank.com.tr).

6.3.6.6. Referans Mektupları

Referans mektupları; Bankamız müşterileri hakkında, yurt içi ve dışı şirket, daire ve müesseselere hitaben onaylı kredileri ve onaylı kredilerinden ne kadarının kullanıldığı, ne kadarının ise kullanıma hazır olduğu ile katılım fonu (özel cari hesap/katılma hesabı) hesaplarının durumlarını gösteren ve Bankalarca düzenlenen belgelerdir (21.06.2020, www.ziraatkatilim.com.tr).

Bu itibarla; talep edilmesi halinde Bankamızda onaylanmış kredisi mevcut olan müşteriler lehine kredi limitleri içerisinde kalmak kaydıyla referans mektubu düzenlenir (21.06.2020, www.ziraatkatilim.com.tr).

Amaç

- İşletmelerin bankamız nezdindeki kredibilitesinin, muhatap kurum tarafından değerlendirilebilmesini sağlamak amacıyla TL veya YP (Yabancı Para) olarak düzenlenebilirler.
- Referans Mektupları, genellikle kamu kuruluşları tarafından açılan ihalelere iştirak etmek isteyen müteahhit kuruluşların Bankamız nezdindeki kredilerinin bildirilmesi amacıyla düzenlenen ve Bankamız için herhangi bir ödeme taahhüdünü içermeyen belgelerdir.

6.3.6.7. Teminat Mektupları

“Teminat mektubu, borçlunun muhataba karşı yüklendiği bir edimin yerine getirilmesini garanti etmek üzere, banka tarafından lehtara verilen taahhüdün yerine getirilememesi durumunda kayıtsız şartsız ödeme yapılacağını gösteren mektuptur (Takan, 2001: 272).” Teminat mektubu, mevcut kredi ilişkisi nedeniyle, muhataba hitaben düzenlenir. Kendisine garanti verilen kişiye “Muhatap”, lehine teminat mektubu verilen kredili müşteriye ise “Lehtar” denilir. Her teminat mektubu mutlaka belirli bir riski garanti etmelidir. Her türlü borç veya fiil, garanti edilen riskin konusu olabilir. Banka, teminat mektubu ile muhatabın zararını tazmin etmeyi taahhüt eder. Bu şekilde kredili müşteri, bankanın isim ve prestijinden faydalanarak nakit teminat vermekten

kurtulur; bankada, vermiş olduğu teminat mektubu karşılığında müşterisinden tutar üzerinden komisyon almaya hak kazanır (Reisoğlu, <http://www.hukuk.gen.tr>, 2010).

Teminat mektubu her ne kadar kefaletle benzese de kefaletten farklıdır. Çünkü kefalet bir şahsın borcunu üstlenmek ve o borcun borçlu ile birlikte kendinden istenmesini kabul etmektedir. Kefalet iyilik sayıldığı için bundan ücret alınması caiz görülmemiştir. Kefalet kefilin söylediği bir sözdür. Bunun için bir belge düzenlenmesi şart değildir. Fakat teminat mektubu özel ifadeler içeren bir belge olması sebebiyle bu belgeyi herkes değil, belli finansal kuruluşlar düzenleyebilmektedir. Belge düzenlemeye karşılık ücret alınabilir (Bayındır, 2007: 275).

6.3.6.8. Akredetif Ürünleri

Akreditif (Akreditif uluslararası işlemlerde kısaca L/C - Letter of Credit olarak adlandırılmaktadır); İthalatçı açısından, ihracatçının, yabancı ülkelerde bulunan satıcıdan alacağı malın bedelinin tamamına veya bir kısmına bir bankanın kefil olmasıdır. Sonuçta banka, bir taraftan ithalatçıyı desteklemiş, bir taraftan da ithal edilecek malın bedelinin ödeneceğine dair diğer ülkelerdeki satıcılara güven vermiş olur. Akreditif, ihraç edilen malların bedellerinin ödenmesi konusunda belirli şartların yerine getirilmesinden sonra ödemenin yapılacağına ilişkin bir çeşit teminattır (17.06.2020, www.igeme.org.tr).

6.4. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi

İlk kez Osmanlı döneminde görülen para vakıflarının, günümüzdeki katılım bankacılığı ilkelerini uygulayan ilk kurumsal yapılar olduğu ifade edilebilir. Fatih Sultan Mehmet'in 24.000 altın vererek kurdurmuş olduğu para vakıfları, yeniçeri ocaklarının et ihtiyacını karşılamak için kasaplık yapan esnafları finanse etmiştir. XIX. yüzyıla kadar varlıklarını sürdüren bu vakıfların, ilerleyen dönemlerde ekonomik yapı içerisindeki etkinlikleri zayıflamış ve nihayetinde ortadan kalkmışlardır (Erdem, 2010:290).

Türkiye'de Katılım Bankaları ile ilgili ilk girişim, 1974 yılında 8821 sayılı ile yayımlanan Karar'a bağlı olarak, 1975'te İslami Kalkınma Bankası'na (Islamic Development Bank) kurucu ortak katılımın sağlanmasıdır. Türkiye, bu bedeli yıllar itibarıyla ödeyerek taahhüdünü yerine getirmiştir. Yine 1975 yılında 1877 sayılı kanun ile faizsiz işlem yapmak ve sağladığı finansmanı kar ya da zarar ortaklığına dayanan bir sistemle yönetmek üzere Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın kurulmasına karar verilmiştir. Bu bankanın kuruluşunda, ülke dışında çalışmakta olan işçilerin elinde bulunan dövizin, ülkeye girişinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla, işçilerin elinde bulundurduğu tasarruflar, kar veya zarar ortaklığı yöntemiyle toplanarak, ülke ekonomisinin döviz açısından güçlendirilmesi, verimli ve karlı bir şekilde bu kaynakların değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Özellikle, üretim ve kalkınma alanında yatırımlarla ülke ekonomisine katkıda bulunması planlanan bankanın, faaliyetlerini sürdürürken faiz uygulayıp uygulamama yetkisi kendisine verilmiştir. Bu yetkiye dayanarak kuruluşundan itibaren iki yıl boyunca faizsiz işlem yapan banka, sonrasında alınan yönetim kurulu kararı ile faizli işlem yapmasına karar verilmiştir. Bu kararlar birlikte de geleneksel bankalarla aynı statüye gelerek kuruluş amacından sapmıştır (Akin, 1986: 282).

Faizsiz bankacılık denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, 1983 yılında 7506 sayılı Kararname ile faizsiz işlem yapmaya yetkili ÖFK'nın Türkiye'de

faaliyetine olanak tanınmıştır. Bu kararnamenin ardından çok sayıda finans kuruluşu ülkemizde faaliyet göstermeye başlamıştır (Eroğlu, 209: 23).

2005'te uygulanmaya başlanılan 5411 sayılı Kanun'la birlikte, bugünkü kullanımına karşılık gelecek şekilde "Katılım Bankaları"nın tanımı ve yasal sınırları belirlenmiştir. Buna göre, "kendi özel hesapları ve kar veya zarara katılım yoluyla toplamış oldukları fonları yine kendi usul ve esaslarına göre kullandırma yetkisi bulunan kurumlar ile bu nitelikteki ülke dışındaki kurumların ülkemizde açacakları şubeleri" olarak ifade edilmiştir. Bu kanun ile birlikte daha önce "Özel Finans Kurumu" olarak faaliyet gösteren kurumların da "Katılım Bankası" adı altında anılacağı ve bu kurumların kanunda belirlenen niteliklere uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir (5411 sy. Kanun, 2005; Eroğlu, 209: 23).

6.4.1 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

6.4.1.1. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat katılım bankası 2015 yılında kurulmuş ve kurulan ilk kamu katılım bankası olma özelliği taşımaktadır (Ziraat Katılım,2019). 2019 verilerine göre Ziraat Katılım Bankası 88 şube 1106 personel ve 30.803.790. (Bin TL) toplam aktife ulaşmıştır (TKBB, 2019).

6.4.1.2. Vakıf Katılım Bankası

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun "03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak" kurulmuştur. 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır (Vakıf Katılım, 2019). Vakıf Katılım Bankası Ödenmiş 1.020.000.000.tl sermaye ile kurulmuş olup 2019 yılı itibariyle personel sayısı 1231 şube sayısı 97toplam aktifleri ise 27.198.135. (Bin TL) ye ulaşmıştır(TKBB, 2019).

6.4.1.3. Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım Bankası 01.01.1984 tarihinde kurulmuş 1985 yılında da Türkiye de faaliyete başlayan ilk özel finans kurumudur. 1988 yılında finansal kiralama işlemleri ile ilk bankacılık işlemini gerçekleştirmiştir (albaraka.com.t r). 1992 yılında şube sayısı 10'a ulaşmış 2019 yılında 230 şubeye ve aktif büyüklüğü ise 46.295.214 (Bin TL)ye ulaşmıştır. Albaraka Türk katılım bankasının personel sayısı ise 3.833'e ulaşmıştır (TKBB, 2019).

6.4.1.4. Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası 2005 yılında Family Finans ve Anadolu Finans kurumlarının birleştirmesi ile 250 milyon TL ödenmiş sermaye ile kurulmuştur. Türkiye Finans Katılım Bankası, 30 Aralık 2005 tarihinden itibaren 108 şubesiyle hizmet vermeye başlamıştır. Türkiye Finans Katılım Bankası ilk yurt dışı şubesi Bahreyn'de açmıştır. (Türkiye Finans, 2019).Türkiye Finans Katılım Bankası 2019 yılında 310 şube 3487 personel ve50.630.730 (Bin TL) toplam aktife ulaşmıştır (TKBB, 2019).

6.4.1.5. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 28 Şubat 1989 tarihli izniyle ve "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." unvanıyla, 31 Mart 1989 tarihinde kurulmuştur. Kuveyt Türk, ilk yurt dışı temsilciliğini Almanya'nın Mannheim kentinde açmıştır (Kuveyt Türk, 2019). 1997 yılında 16 şubeye ulaşmış 2019 yılı itibariyle 5958 Persone, 425 şube ve 95.860.200 (Bin TL) aktif büyüklüğe ulaşmıştır. (TKBB, 2019).

6.4.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

Milli mücadele yıllarının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniden yapılanmasını üstlenmek, inşaat işletmesine destek olmak, yetim haklarını korumak ve Mustafa Kemal Atatürk'ün gerekli kredisini sağlamak için 1926 yılında Emlak ve Yetim Bankası imzası adı ile kurulmuştur. Yıl içinde ülkenin değişen ihtiyaçlarından dolayı birçok kez isim değişikliğine yol açan banka, Emlak Kredi ve Yetim yolu sırasıyla banka, Türkiye Emlak Kredi Bankası, Tek Bank ve Türkiye Emlak Bankası isimleriyle devam etmiştir. Bugün BDDK, faaliyet izni alanından en genç katılım bankası Türkiye Gayrimenkul Katılım Bankası, 93 yıllık tecrübesi ve Türkiye'nin en tecrübeli alanında en çalışkan bankacı ekibiyle Türkiye'nin gücüne güç katmak için yeniden açılmıştır (Emlak Bank, 2020). Türkiye Emlak Katılım Bankası ilk şubesini İstanbul Ataşehir'de Mart 2019 tarihinde açarak katılım bankacılığı alanında faaliyetlerine başlamış ve 2020 itibari ile 10 şubeye ulaşmıştır (TKBB, 2020).

6.4.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Katılım bankalarının ekonomimize pek çok katkısı vardır. Finansal sisteme girmeyen fonları sisteme kazandırarak tasarruf sahibine kazanç sağlaması, gelir dağılımını düzenleyici etkileri, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin büyümesine olan katkıları, kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, kurumlar vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödeyerek kamu maliyesine katkıları, reel sektörün doğrudan fonlanması nedeni ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyokültürel faaliyetlere katkıları sayılabilir.

1985 yılından bu yana 20 yılı aşkın süredir Türk finans sektöründe faaliyet gösteren Katılım Bankaları, sektörün gelişmesine paralel olarak Türkiye ekonomisinde büyümüş ve kendine özgü özellikleriyle Türkiye ekonomisine çeşitli katkılar sağlamıştır. Finans sektöründe kendine yer bulan bu bankacılık türü, tasarruf sahiplerinin birikimlerini kullanmaları için alternatif bir yol olmuştur, böylece endüstriyel ve ticari sektörlerde atıl fonların kullanılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca bu bankaların uyguladıkları fon tahsis yöntemleri Türk bankacılık sektöründeki diğer banka türlerine örnek teşkil etmektedir. Özellikle son 20 yılda serbest piyasa ekonomisinde önemli roller üstlenmişlerdir. Şimdi Katılım Bankaları'nın Türkiye ekonomisine sağladıkları katkıları detaylıca inceleyelim;

6.4.2.1. Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması

Katılım Bankacılığı, faiz sistemi dışında kalmak isteyen ve dolayısıyla bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet gösteren birikimler sonucunda sisteme dahil edilmektedir. Ülke ekonomisine yatırım yapacak fonları kazanmadaki inertler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınması açısından çok önemlidir. Türkiye'de dini

inançları nedeniyle klasik bankacılık sistemi mevduatı ciddi bir potansiyel olarak değerlendirilmektedir. Katılım Bankacılığı, bu mevduatın ekonomiye kazandırılmasında büyük bir başarı olabilecektir (Eskici, 2007: 108).

6.5.2.2. Rekabetin Geliştirilmesi

Farklı yapıları ile katılım bankalarının kendine özgü yöntemleri, Türk bankacılık sisteminde önemli bir rekabet unsuru oluşturmaktadır. Hem fonları toplama hem de toplanan fonları kullanılabilir hale getirme aşamasında alternatifler sunarak rekabet ortamını canlandırmaktadır. Kar / zarar paylaşımını içeren katılım havuzları yatırımcılar ve tasarruf edenler için bir alternatiftir. Hizmetlerinin toplumda ilgi çekerek yaygınlaşması, sistem içinde rekabetin gelişmesini ve genişlemesini sağlamıştır (Ustaoglu, 2014: 67).

6.4.2.3. İstihdamın Artırılmasını Sağlaması

Katılım bankalarının reel sektöre yaptığı katkılar sayesinde yeni yatırımları desteklemekte, bu da istihdamı artırıcı faaliyetlerin gelişmesini sağlamaktadır. Katılım Bankaları, istihdam alanlarının genişletilmesi ve sağlıklı bir duruş için sağladıkları fonlarla doğrudan veya dolaylı imkanlar sağlayarak istihdamın artırılmasına katkı sağlamaktadır (Ustaoglu, 2014: 66).

6.4.2.4. Reel Sektörün Finanse Edilmesi

İstikrarlı bir büyüme altında, reel sektörün üretim ve hizmetteki performansı kadar finansal sektördeki dengeli yapı da önemlidir. Reel sektörün üretim ve hizmet alanındaki başarısı, ülke ekonomisinin büyümesinde öncü rol oynamaktadır. Ülke ekonomilerinin sağlıklı bir şekilde büyümesi için mevcut kaynakları en uygun ve verimli kullanması ve bunun için reel sektöre destek olması ekonomi açısından çok önemlidir (Ustaoglu, 2014: 65). Katılım Bankalarının uygulamaları tamamen reel sektörün ihtiyaçlarına yöneliktir. Katılım Bankaları, Devlet İç Borçlanma Senetleri gibi sabit getirili, faizli plasmanlar ile çalışma esaslarına uygun olarak işlem yapmamaktadır. Dolayısıyla topladıkları fonların çoğu reel sektöre tahsis edilmektedir. İslami hükümlere göre faiz yasağı nedeniyle, Katılım Bankaları çalışma esasları olarak sadece ticari alım satım işlemlerini yapmaktadır. Reel sektöre yönelik projeler bazında kaynaklarını değerlendiren katılım bankaları, kaynakların verimli alanlarda kullanılmasında etkilidir. Katılım Bankaları, topladıkları kaynakların doğrudan reel sektörü finanse ederek tarım, sanayi, ticaret ve hizmetler gibi alanlarda kullanılmasını, topladıkları kaynakların doğrudan katkı sağlayarak yatırıma veya doğrudan üretime dönüştürülmesini sağlayan özelliğe sahiptir (Karakoç, 2011: 50).

Bir ekonomide faiz oranlarını düşürmeye veya düşürmeye yönelik her eylem ve girişim, ekonomiye işlevsel olarak olumlu katkıda bulunmaktadır. Katılım bankaları, esnek kaynak yaratma yöntemleri ve ticarete dayalı finansman yöntemleri ile cari faiz oranlarını aşağı çekme işlevini üstlenirler. Bu durum ekonomideki yatırım hacminin artmasına ve üretilen mal ve hizmetlerin değerini yani milli geliri artırmaktadır (TKBB, 2007: 27).

6.4.2.5. Kayıt Dışı Ekonomiyi Engellemesi

Katılım Bankaları, ülke ekonomileri için pek çok soruna neden olan kayıt dışı ekonominin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Öncelikle kayıt ve faturasız hiçbir işlem için finansman sağlamayan katılım bankaları, yukarıda belirtilen çalışma esasları ile vergi kaybının önüne geçmektedir. Örneğin; Araç ve konut alımlarında mutlaka ilgili tescil makamından işlem onayını istedikleri için alım satımlar kayıt altına alınmaktadır.

Katılım Bankaları çalışma yöntemlerine göre fon sağlarken, reel ekonomik faaliyetleri finanse etmektedir. Krediyi kullanan firma yerine kredi verilen satıcılara ödendiğinden riskli, spekülatif, verimsiz ve kayıt dışı işyerlerinde kredi amacı dışında kullanılması engellenmektedir.

Kayıt dışı olarak, Türkiye ekonomisine yön vermeye çalışmanın en önemli sorunlarından biri ekonomi ve ekonomiden kaynaklanan beyan edilmeyen vergi kaybıdır. Katılım Bankalarının kayıtlı ekonomiyi destekleyen önemli bir işlevi vardır. Tüm işlemler gerçek işlemler olduğu için kayıtlı ekonomiye dahil edilmiştir. Türkiye'deki katılım bankalarının reel ticaret işlemlerine ve ekonomik nokta ile mücadelede önemli sorumluluklar üstlenen kayıt dışı ön ödemeli işlemlere dayanmaktadır. Katılım Bankalarının yaygınlaşması ve sağladıkları finansman miktarının artması kayıt dışı ekonominin küçülmesini sağlayacaktır. Katılım Bankaları'ndan kullanılan fon oranı arttığı takdirde kredi talep edenler bu kurumların prensiplerine uygun hareket etmek zorunda kalacaklarından, faturasız veya kayıt dışı işlem yapamayacak, devlet Katılım Bankaları'nın işlemleri sonucu daha fazla vergi geliri elde edebilecektir (Ustaoğlu, 2014: 64).

6.4.3. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Türkiye'de finans sektörü son otuz yıldır; Serbestleşme, teknolojik yenilikler, birleşmeler ve yeni finans kurumlarının ortaya çıkması ile ciddi bir gelişme göstermiştir. Bu yeniliklerden en önemlilerinden biri geçmişte adıyla anılan özel finans kurumları ve günümüzde kullanılan katılım bankalarıdır (Yayar ve Baykara, 2012: 22).

Katılım bankacılığı bir iş modeli olarak düşünüldüğünde, bu bankaların oldukça profesyonel bir şekilde çalıştıkları görülmüştür. Bununla birlikte, genel izlenime bakıldığında, katılım bankaları genellikle muhafazakar yapı ve düşünce ile çok özdeştir. Katılım bankalarının 10 yıl önceki en büyük sorunu olan ölçek sorunu, yani yeterli aktif varlığa sahip olmama sorunu bugün bir ölçüde çözülmüş ve son 10 yılda katılım bankaları önemli bir büyüklüğe ulaşmıştır. Katılım bankalarının 10 yıl daha bu performansla ilerlemesi durumunda, yaklaşık % 5 olan pazar paylarının logaritmik bir büyüme göstererek ikiye katlaması hatta % 15-25 arasında bir pazar payına ulaşması beklenmektedir (Özsoy, 2012: 378).

Katılım bankalarının aktif gelişimini sayısal olarak incelediğimizde, 2000'li yıllarda bankacılık sektörünün % 2 aktif büyüklüğüne sahip olan katılım bankalarının, 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla bankacılık sektörünün % 5 aktif büyüklüğüne ulaştığı görülmektedir. Bu istikrarla ilerlediği sürece Türk bankacılık sektöründe büyüme trendi haline geleceği söylenebilir.

Ayrıca Ernst&Young (EY) 2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu'na göre, "Türkiye'de 2015 yılında 52 milyar dolar olması beklenen katılım bankacılığı aktifleri, 5 yıl içinde % 78,8 artarak 2020'de 93 Milyar Dolara yükselecektir".

7. KONVANSİYONEL BANKALAR VE KATILIM BANKALARIN KARŞILAŞTIRILMASI

7.1. Konvansiyonel Bankalar Ve Katılım Bankalarının Arasındaki Temel Farklar ve Benzerlikler

İslami bankaların özelliklerinin ve finansman metotlarının incelenmesinin ardından, genel olarak katılım bankacılığı ve geleneksel bankacılık arasındaki farkların ve temel ayırt edici özelliklerin belirtilmesi faydalı olacaktır. İslami bankacılık ve geleneksel bankacılık arasındaki temel farklar, Hassan ve Lewis (2007: 98) çalışmasında aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

Tablo 7.1. İslami Bankacılık ve Konvansiyonel Bankacılık Arasındaki Temel Farklılıklar (Özulucan ve Deran, 2009: 94-98)

NİTELİK	KATILIM BANKALARI	KONVANSİYONEL BANKALAR
<i>Çalışma Yöntemleri</i>	Kar - zarar ortaklığı esastır. Katılım bankalarında ana ilke faizin söz konusu olmamasıdır. Para ticari bir ürün olarak alım - satıma tabi değildir. Katılım bankaları mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmetleri vermektedirler. Fakat katılım bankalarında esas olarak fon toplama ve fon kullandırma şeklinde faaliyetler geçerlidir.	Gerek fon toplamada gerekse fon kullanmada faiz esası vardır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Yaptıkları hizmet yönünden katılım bankaları ile farklılıkları yoktur.
<i>Paranın Fonksiyonları</i>	Bu sistemde para ticari bir ürün gibi alım - satıma tabi değildir. Bu nedenle katılım bankaları kaynak toplarken hesap sahipleri ile K/Z ortaklığı; kaynak kullandırırken ise; vadeli satış, kiralama, K/Z ortaklığına dayanan işlemler yapmaktadırlar. Katılım bankaları çeşitli bankacılık hizmetleri ile birlikte mal ticareti yapmaktadırlar.	Bu sistemde para, belirli bir bedel karşılığında alınıp satıldığı için, ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde katılım bankalarından farklıdır. Bankalar bankacılık hizmetlerinin yanı sıra para ticareti de yapmaktadırlar.
<i>Fon Toplama</i>	- Özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında fon sahiplerinden kaynak sağlanmaktadır. Katılım bankalarını klasik bankalardan ayıran hesap türü, kar zarara katılım hesabıdır. Burada kurum ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur. -Katılım bankaları libor sistemi ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler.	- Ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında önceden belirlenen faiz oranında mudilerden fon sağlanmaktadır. Dolayısıyla, banka ile mudi arasında herhangi bir ortaklık ilişkisi yoktur. Borçlu - alacaklı ilişkisi söz konusudur. - Bankalar ihtiyaç duydukları sıcak para ihtiyacını Libor + 2 - 3 ile giderebilirler.
<i>Fon Kullanırma</i>	- Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektöre (üretim - ticaret) plase etmek zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu kullananlar arasında ticari bir bağ vardır. Yani, katılım bankaları mal ve ticari amaçla gayrimenkul alım - satımı yapabilmektedirler. - Fonun kullandırılmasında projenin karlılığı önemlidir. - Fon kullanımında vade (genellikle) uzundur.	- Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Bankaların topladıkları mevduatların nerede kullanıldığı banka için önemli değildir. Yani, para üretim dışında da kullanılabilir. Örneğin; sabit getirisi olan devlet tahvilinin ya da hazine bonosunun satın alınması, repo gibi. - Kredinin kullandırılmasında müşterinin göstereceği teminat önemlidir. -Kısa vadeli fon kullandırmaları mümkündür. - Kredi sınırlaması vardır.
<i>Finansal Kiralama</i>	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal	Finansal kiralama yapamazlar. Fakat, finansal kiralama şirketi

	kiralama yapma yetkileri vardır.	kurabilirler.
Müşterilerin Üstlendikleri Risk Ve Sisteme Duyulan Güven	Bu sistemde müşteriler kar ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde "güven" esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar "ortak olunan projenin sağlamlığı" da önemlidir.	Kar - zarar ortaklığı olmadığı ya da faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminde güven konusu "teminat ve ipotek"le çözümlenmiştir.
Kullandırılan Fonun Müşteriler Açısından Maliyeti	Fonu kullanan müşterinin belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar bellidir ve sonradan ekonomik konjoktüre göre değişmez.	Bankalar zaman zaman kredi maliyetlerini değişik finansman enstrümanlarına (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) endeksleyebilmektedirler. Bu durum kredi maliyetlerinin sonradan değişebilme olasılığını ortaya çıkarmaktadır.
Kullandırılan Fonun Süresi	Daha çok uzun süreli yatırım amaçlı projeleri finanse etmektedirler.	Daha çok ticari amaçlı kısa süreli kredi kullanılmaktadır.
Fon Maliyetleri	Özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Yani, özel cari hesaplara karşılık herhangi bir ödeme yapılamamaktadır. Katılma hesaplarında ise sistem gereği fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir.	Fon kaynaklarının tamamının (vadeli, vadesiz ve ihbarlı mevduatta farklı olmak üzere) bankaya maliyeti vardır.
Denetim	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla katılım bankaları dâhil) ve bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları dâhil) bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.
İktisadi Sistem	İslam iktisadi sistemini (genel hatlarıyla) esas alarak faaliyet gösterirler. Fakat, katılım bankalarının tam anlamıyla İslami prensiplere göre faaliyette bulunabildikleri söylenemez. Bugüne kadar, faizsiz bankacılık "tek yasal bankacılık sistemi" olarak sadece İran ve Sudan'da uygulanabilmiştir.	- Kapitalist iktisat sistemini esas alarak faaliyet gösterirler.
Kredi Ve Diğer Yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullanımda dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	Kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.
Müşteri Getirisi	Katılım hesaplarında biriken fonların kullanılmasından doğan karın genel olarak % 80'i hesap sahiplerine dağıtılır. Tabii ki zarar var ise, fon sahiplerinin katılımları oranında zararı karşılayacakları sistemin esasında mevcuttur.	Mudinin kazancı sistem gereği, oransal olarak önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde Kullandıkları Finansal Enstrüman	- Katılım bankaları klasik bankalar ile karşılaştırıldığında kullandırılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdır. Çünkü, bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir. Örneğin; tahvil ihracı gibi.	- Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonusu gibi kısa vadeli enstrümanlara bankaların yatırım yapmaları mümkündür.
Makro Ekonomiye Etkisi	-Kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi nedeniyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır. -Kullandırılan fon, direkt olarak reel ekonomiye gittiği için, yatırım tutarının artması, istihdam kapasitesinin artması ve bu etkenlere bağlı olarak birçok ekonomik hareketliliğin ortaya çıkması söz konusudur.	Kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Kullandırılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez.

<i>Kültürel Açıdan</i>	Bugün için gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de hakim olan sistem, faiz temeline oturtulmuş olan kapitalist sistemdir. Dolayısıyla, katılım bankaları içinde doğdukları sisteme, kültürel yönden yabancıdırlar ve bu durum katılım bankaları için dezavantajdır. Yani, katılım bankaları, doğu dünyasına daha yakın olan Türk milletinin sahip olduğu kültür değerlerinin bir ürünüdür. Sonuçta katılım bankaları, İslam iktisadının ürünüdür	Kapitalist sistem, faiz temeline oturtulan banka sistemini doğurmuştur. Dolayısıyla, bankalar bu sistemin öz evlatları durumundadır. Sonuçta, bankalar kapitalist iktisat kültürünün ürünüdür
<i>Reel Ekonomiye Katkı</i>	Katılım bankalarının dayandığı temel ilke ve klasik bankalardan ayrılan temel fark, kar ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirme seklindedir.	Bankalar topladıkları fonların bir kısmını reel ve üretken ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında örneğin rant ekonomisinde değerlendirebilmektedirler. Hazine bonusu, devlet tahvili, repo da olduğu gibi.
<i>Toplanan Fonların Güvencesi</i>	Bankacılık Kanunu'na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altındadır. (Gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kar payı tutarının 50.000 TL'lik bölümü Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altındadır.	Toplanan fonlar "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" kapsamındadır. Tutar (50.000 TL) katılım bankalarından farklı değildir. (Bankalar Kanunu'na göre tüm kredi kuruluşları gibi bankalar da, nezdlerindeki tasarruf mevduatını sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadırlar.)
<i>Üstlenilen Risk</i>	Katılım bankalarında toplanan fonların reel ekonomide kullanımı esas olduğu ve katılım bankaları ile fon sahipleri arasında yatırım ortaklığı söz konusu olduğundan, hem katılım bankaları hem de fon sahibi için risk olasılığı her zaman mevcuttur.	Klasik bankacılıkta önceden belli olan faiz oranı ile para toplanmakta ve kredi sekinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta mudi açısından herhangi bir risk yoktur. Burada riski üstlenen sadece bankalardır.
<i>Dağıtılan Nemaların Gvk'ya Karşı Durumları</i>	Katılım bankalarının dağıtılan kar payları 193 sayılı GVK'ya (Md. 75/12) göre, Menkul Sermaye iradi sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.	Mevduat faizleri de 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.
<i>Getiri Dağıtımı</i>	Yasal herhangi bir sınırlama yoktur.	Mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar vardır.
<i>Tabi Oldukları Meslek Kuruluşu</i>	Sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm yolları üretme, daha etkin ve verimli hizmet verilmesini sağlama gibi görevleri üstlenen. "Türkiye Katılım Bankaları Birliği"ne üye olma zorunlulukları vardır.	"Türkiye Bankalar Birliği"ne üye olmak zorundadırlar.

Konvansiyonel bankaların ve katılım bankalarının karşılaştırmalı genel özellikleri yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yalnız bu prensiplere katılım bankalarının uyup uymadığı konusu tartışma konusu olmaktadır.

Güngör (2015: 25-33)'de katılım bankalarının ayırt edici en temel özellikleri sıralandığında;

Kâr ya da Zarara Katılım: Katılım bankalarının en ayırt edici yönü, kâr veya zarara katılma ilkesidir. Banka adlarında "katılım" kelimesinin kullanılmasının nedeni budur. Topladığı mevduatlarda, mevduat sahiplerini sonuca iştiren banka, kredi kullandırmalarında ise girişimci ile birlikte sonuca iştirak etmektedir (Güngör, 2015: 25-26).

İslami bankaların kâr-zarar paylaşımı prensibiyle faizsiz işlemleri makroekonomik düzeyde önemli etkilere sahiptir. Ayrıca İslami Bankacılık sistemi ile çalışan bir ekonomi, ekonomik dalgalanmalara daha dayanıklıdır. Yine böyle bir

sistemle risk banka ve yatırımcı arasında paylaşılmaktadır (Akacem ve Gilliam, 2002: 126).

Konvansiyonel bankalar mevduat sahiplerine karşı yükümlülük sebebiyle fonların bir kısmını olabildiğince likit tutmaya ve elde ettikleri kredi getirilerindeki belirsizliği ve oynaklığı en aza indirmeye çalışmaktadır. Ancak, İslami bankalar kar-zarar paylaşımı prensibine göre hareket ettikleri ve mevduat sahiplerini bir tür şirket ortağı olarak gördükleri için daha fazla esnekliğe sahipler (Abedifar vd., 2016: 2043).

Reel Sektöre Destek: Katılım bankacılığı uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de hepsinin ortak özelliği finansal işlemlerin reel bir ekonomik faaliyete bağlı olması ve reel ekonomide sadece helal mallara yatırım yapılmasıdır. Katılım bankaları reel sektörü teşvik ederek ekonomik istikrara katkı sağlar (Güngör, 2015: 26)

Katılım bankalarının ekonominin reel kesiminde yer almaları, onların krizlerden daha az etkilenmelerine ve krizden sonra daha hızlı toparlanmalarına imkan vermektedir. Katılım bankaları Türkiye'deki 2001 ve 2008 krizlerinde gücünü korumuştur (Aysan vd., 2013: 100).

Risk Paylaşımı Esası: İslam ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların çoğunda risksiz kazanılan paranın haksız olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla İslami ekonomide bankacılık, hem riskin hem de kârın paylaşılmasına, dolayısıyla faizin ortadan kaldırılmasına dayanmaktadır (Güngör, 2015: 27).

Katılım bankaları, diğer bankalar gibi finansal piyasalarda borç alan ve verenler arasında aracılık yapıyor gibi görünse de, katılım bankalarını geleneksel bankalardan ayıran temel iç dinamikler vardır. Örneğin katılım bankalarının bilanço yükümlülükleri "kar-zarar paylaşımı" yöntemi ile işlem görmektedir. Bu nedenle faiz riski taşımamaktadır. Varlık kısmında kredilerin neredeyse tamamı reel sektörde işlem gören somut projelere dayanmaktadır. Ödemeler kredi talep eden kişiye değil, borçlunun malları satın aldığı şirkete yapılmaktadır (Aysan vd., 2013: 100).

Katılım Bankalarının Sosyal Yönü: İslam ekonomisini kapitalizmden ayıran temel özellik sosyal yönü olmasına rağmen sosyal faaliyetleri oldukça zayıftır. Mevcut durumda İslami ekonomi sadece finans, yani bankacılık anlamında aktiftir (Güngör, 2015: 29).

Ekonomik İstikrara Katkı: Gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki en yaygın ekonomik istikrarsızlık türü enflasyondur. Üretimi temelde teşvik eden katılım bankaları, yeni istihdam alanlarının yaratılmasına ve enflasyonun düşürülmesine doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır (Güngör, 2015: 29).

Sağlıklı ve gelecek vaat eden bir katılım bankacılığı sektörü için iyi ve sağlam bir kurumsal yönetim esastır. Gelişmiş risk ölçüm teknikleri kullanılarak risk ve belirsizliklerin önlenmesi, şeffaflığı yüksek, adaletsizliğe neden olan tüm işlemlerden kaçınma gibi özellikler Türkiye'deki katılım bankalarının güçlü yönetim yapısına katkıda bulunan faktörlerdir. Ayrıca her Katılım Bankası bünyesinde bir "İslami danışma kurulu" bulunduğu için, işlemlerinde İslami kurallara uyum sağlaması kolaydır (Aysan vd., 2013: 100). Araştırma sonuçları da baz alınarak Türkiye'de İslami Finans konusundaki problemler, 4 başlıkta özetlenebilir (Savaşan vd., 2013: 37):

- İslami finans konusunda bilgi ve bilinç eksikliği,
- İslami finans konusunda açık ve güvenilir bir kontrol mekanizmasının olmaması,
- Geleneksel faiz bankalarıyla rekabet etmekte zorlanan katılım bankaları, Katılım bankalarının hizmet kalitesi ve beşeri sermaye ile ilgili sorunları Katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların genel özellikleri

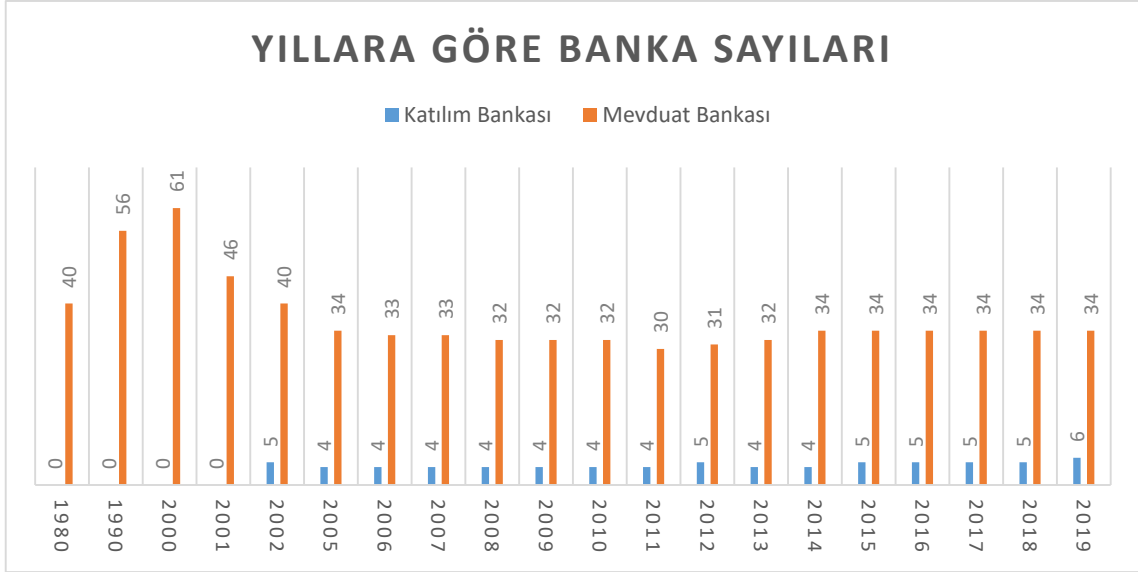
7.2. Türkiye’de Bankacılık Sistemindeki Etkinlikleri

7.2.1. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların; Banka, Şube ve Personel Sayıları

1980 – 2019 yıllarına bakıldığında sektör içinde banka sayıları 1980 yılından sonra her sene artış göstererek 2000 yılına kadar konvansiyonel banka sayısı 61’e ulaşmıştır. Aynı zamanda katılım bankalarına bakıldığında 2002 yılından itibaren 5 katılım bankası olduğu görülmektedir. 2001 – 2019 yılları arasında konvansiyonel banka sayılarında 1980 yılında 40 olarak görülen banka sayısı 2000 yılında 61 olarak artmıştır. 2001 krizinde mevduat bankalarının sayısı 46’ya kadar düşmüştür, bu düşüş sonraki yıllarda devam etmiştir. 2013 yılına gelindiğinde mevduat bankalarındaki düşüş durumu sabitlenmiş ve 2013-2019 yılları arasında 34 adet mevduat bankası olduğu görülmektedir ve bu sayı sabit olarak devam etmektedir. Aynı zamanda katılım bankası ise 2002 yılında 5 banka olarak görülmekte ve 2005 yılında 4 bankaya düşmektedir. 2019 yılına kadar değişim gösteren katılım bankaları 2019 yılında 6 banka olarak belirtilmektedir (BDDK, 2020: 3).

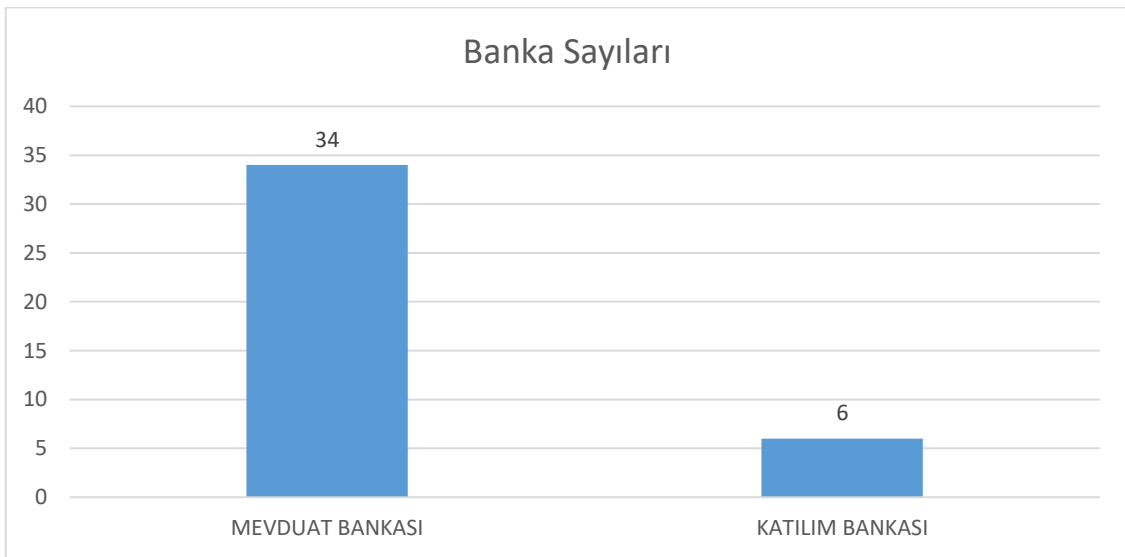
Tablo 7.2. Yıllara göre banka sayıları (TBB, 2020: 5)

Yıllar	Katılım Bankası	Mevduat Bankası
1980	-	40
1990	-	56
2000	-	61
2001	-	46
2002	5	40
2005	4	34
2006	4	33
2007	4	33
2008	4	32
2009	4	32
2010	4	32
2011	4	30
2012	5	31
2013	4	32
2014	4	34
2015	5	34
2016	5	34
2017	5	34
2018	5	34
2019	6	34

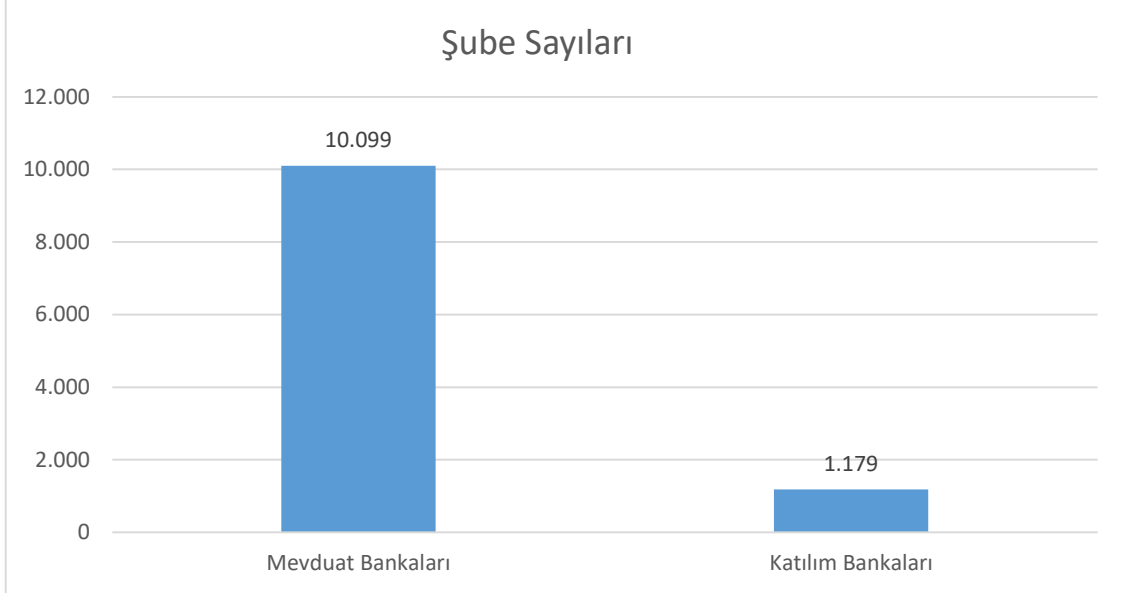
Şekil 7.1. Yıllara göre banka sayıları (BDDK, 2019)

Şekil 7.1'e bakıldığında 1980 yılından 2019 yılına kadar banka sayıları sürekli değişimler olmuştur. 1998 yılında Rusya'da meydana gelen kriz en çok Türkiye'yi etkilemiştir. Türkiye'nin ihracat ortağı olan Rusya'nın kriz nedeniyle kaybedilmesinden dolayı ülke ekonomisinde ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Daha sonra 1999 yılında Türkiye'de meydana gelen iki büyük deprem ile can kaybının yanında Marmara gibi Türkiye'nin bel kemiği sayılabilecek yerdeki sanayi bölgeleri kullanılamaz duruma gelmiştir. Bu olaylardan sonra 2000 yılında enflasyonu düşürme programı yapılmış ve daha sonra likidite krizi ile ekonomik çöküntü yaşanmıştır. Tüm bunların birikimiyle sonunda 2001 krizi patlamış ve ortaya çıkmıştır. Bu krizden sonra ülke ekonomisi meydana gelen ciddi kayıplar bankalarında kapanması ve sayılarının azalmasına neden olmuştur. 2001 yılından itibaren düşüşe geçen banka sayılarında 2014 yılından itibaren sabit olarak devam etmiştir.

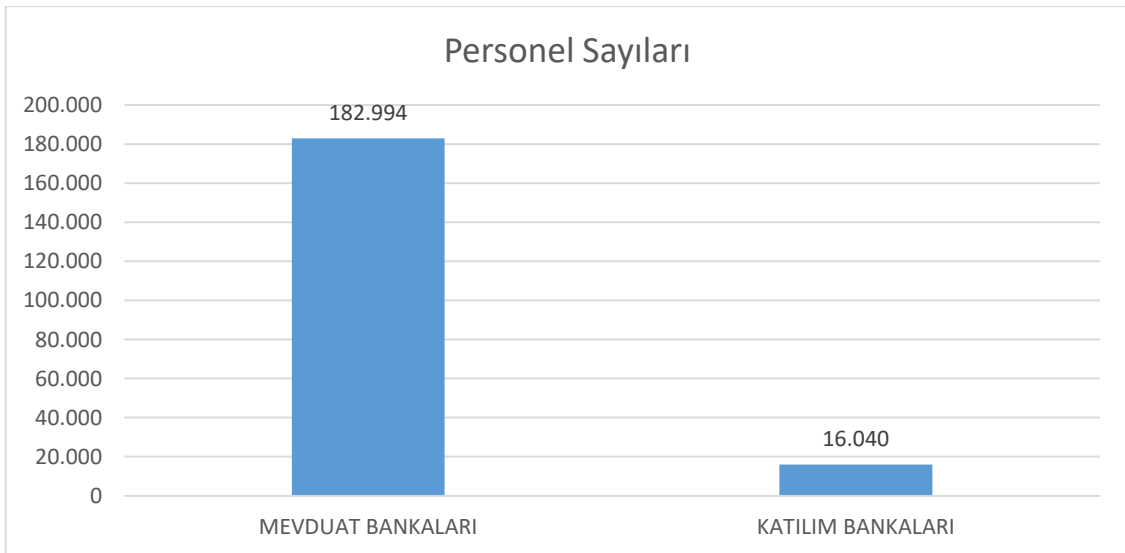
Şekil 7.2. Banka Sayıları (BDDK, 2020; TKBB, 2019)

Türk bankacılık sektöründe, katılım bankaları ve konvansiyonel banka sayıları incelendiğinde, 2019-2020 TKBB verilerinde 6 adet katılım bankası, 2019-2020 BDDK verileri incelendiğinde ise 34 adet konvansiyonel banka bulunmaktadır (BDDK, 2020, TKBB, 2019).

Şekil 7.3. Şube Sayıları (BDDK, 2020; TKBB, 2019)

2020 BDDK ve TKBB verilerine bakıldığında konvansiyonel bankaların 10.099 şubesi, katılım bankalarının ise 1.179 şubesi bulunmaktadır. Bu verilerden hareketle sektörde konvansiyonel banka ve katılım bankaları karşılaştırıldığında sektörün %90 konvansiyonel bankacılığı, %10 ise katılım bankalarının olduğu görülmektedir (BDDK, 2020, TKBB, 2019).

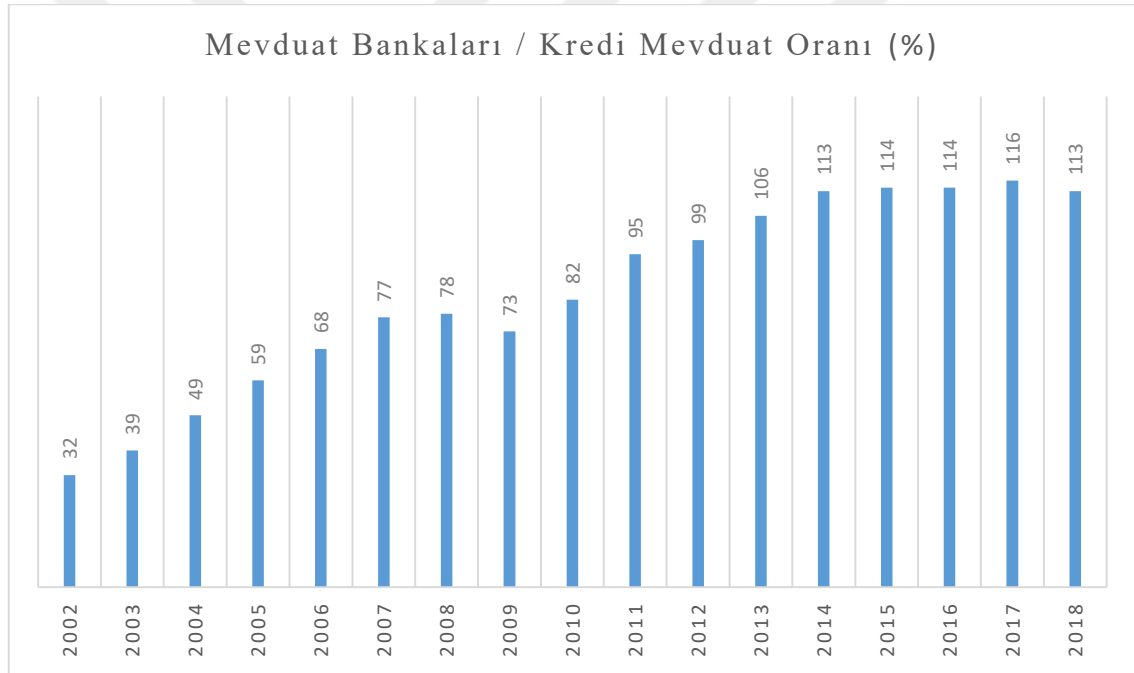

Şekil 7.4. Personel Sayıları (BDDK, 2020; TKBB, 2019)

2020 BDDK ve TKBB verileri incelendiğinde konvansiyonel bankalarda 182.994 kişi istihdam edilmektedir. Katılım bankaları ise 16.040 kişi istihdam sağlamıştır.

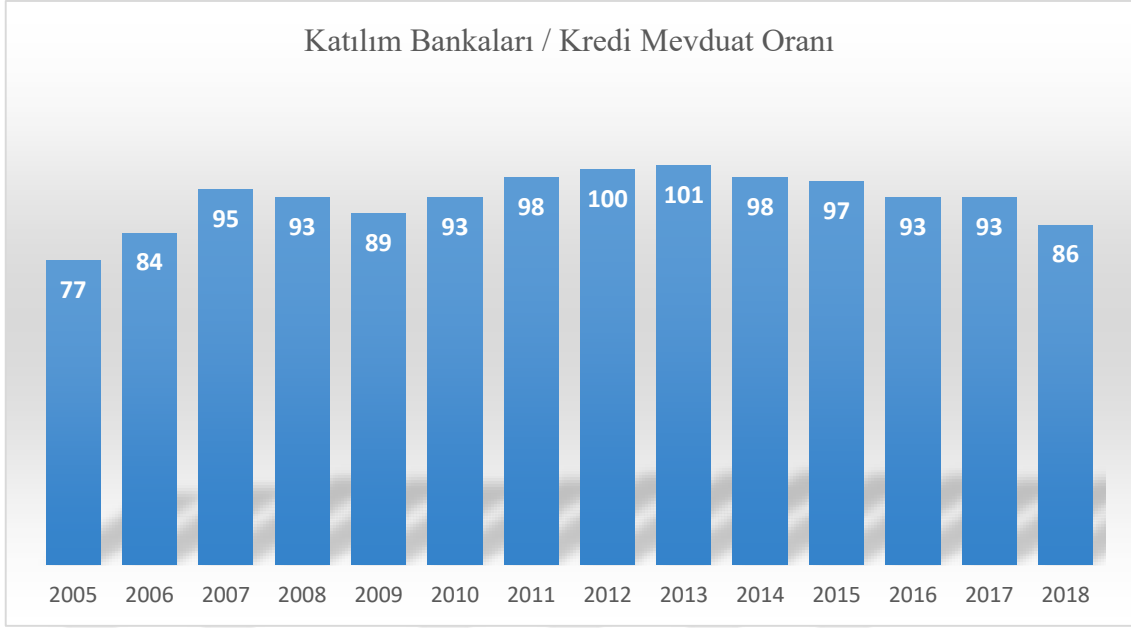
7.2.2. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Kredi Mevduat Oranları

Bankanın temel faaliyeti mevduat toplamak ve kredi vermektir. Kredilerin finansmanında mevduat kullanılmaktadır. Mevduatın vadesi kısa olsa da mevduat sahipleri, mudiler, genelde yenilenen vadeler ile uzun süre tasarruflarını bankalara emanet etmektedirler. Mevduat dışında bankaların çeşitli finansal araçlar ile borçlanmaları da mümkündür. Ancak kredilerin temel kaynağı mevduattır. Bu sebeple kredi mevduat oranı yakından takip edilen bir göstergedir. Bu oran bankaların topladığı mevduatın yüzde kaçını krediye dönüştürmüş olduğunu bize gösterir (20.06.2020, www.finansalgoz.com). Kredi mevduat oranı BDDK'da üç bankacılık sektörüne ayrılmaktadır. Ama bu çalışmada mevduat bankaları ve katılım bankaları olarak incelenmektedir.

Şekil 7.5. Mevduat Bankaları Kredi Mevduat Oranı (%)

Kredi mevduat oranı faiz esaslı ile işlem yapan mevduat bankalarında 2018 Eylül ayı itibarıyla %113 seviyesindedir.

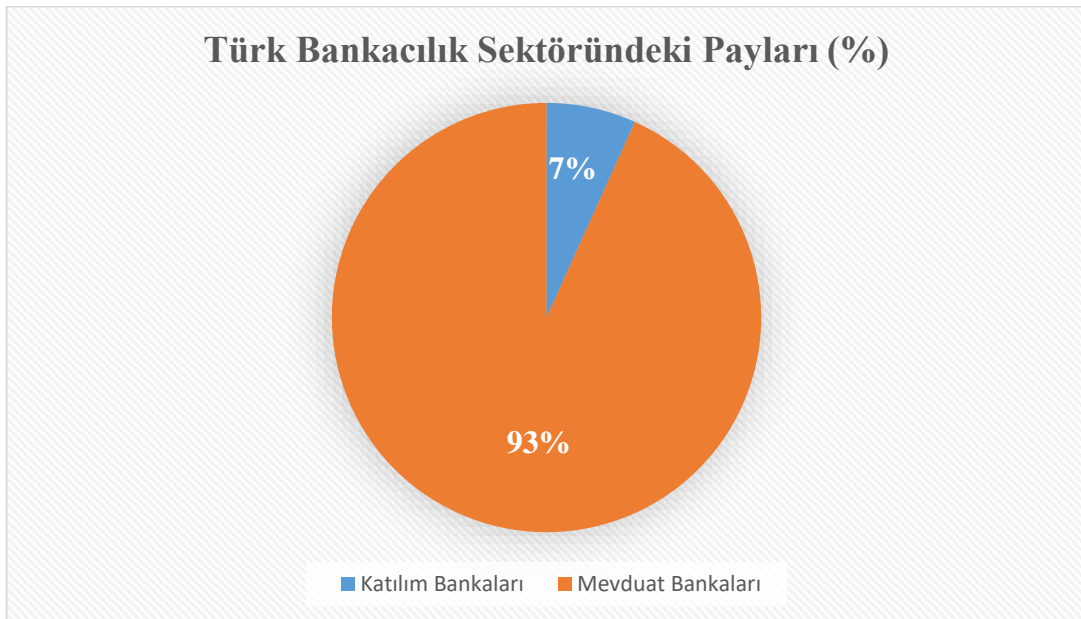

Şekil 7.6. Katılım Bankaları Kredi Mevduat Oranı

Kredi mevduat oranı kar payı esaslı ile işlem yapan bankalarda 2018 Eylül ayı itibarıyla %86 düzeyindedir.

7.2.3. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Sektör Payları

Türk bankacılık sektörünün üç alanından ikisini oluşturan katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların sektördeki payları toplam aktifler baz alınarak hazırlanmıştır. Katılım bankalarının toplam aktifleri 2019 yılında 284.459 milyon TL olarak belirtilmiştir (TKBB, 2020:122).

Şekil 7.7. Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları (%)

7.2.4. Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalarının Sermaye Yeterlilik Oranları

Bankalar oluşabilecek risklerden en az şekilde etkilenmek, piyasada ki ve müşterilere karşı oluşabilecek olumsuzluklara karşı öz kaynaklarının belli bir oranında riske girebilmektedir.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Aktifler}} \geq \%12$$

Şeklinde hesaplanan sermaye yeterlilik oranı BDDK şuan yüzde 12 olarak istemektedir. Aşağıdaki tablo ve şekil incelendiğinde de katılım bankalarının sermaye yeterlilik Oran'ının piyasada daha iyi olduğu söylenebilir. Bu turum Basel II kriterlerinde 8 olarak görülmektedir (TKBB, 2019).

Tablo 7.3. Sermaye Yeterlilik Oranı (BDDK, 2020)

Sermaye Yeterliliği - Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu (Yüzde) (milyon TL)- Toplam		
Yıllar	KATILIM BANKASI	KONVANSİYONEL BANKACILIK
2005	11,46	22,93
2006	14,40	17,44
2007	16,01	16,97
2008	14,22	16,04
2009	15,18	18,41
2010	14,48	18,07
2011	14,16	15,88
2012	13,44	15,54
2013	14,48	15,26
2014	15,07	15,61
2015	15,01	14,48
2016	15,61	15,27
2017	17,39	16,47
2018	16,17	15,77
2019	17,95	17,74
2020	18,68	18,80

7.2.5. Toplam Öz Kaynaklar

Tablo 7.4. Toplam Öz Kaynaklar (BDDK, 2020)

Bilanço- Toplam Özkaynaklar (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	733,07	0,00	733,07	42.238,31	416,16	42.654,47
2006	1.353,54	0,00	1.353,54	46.548,83	188,81	46.737,63
2007	2.113,76	0,00	2.113,76	57.686,35	76,48	57.762,83
2008	3.153,81	0,00	3.153,81	67.265,36	92,84	67.358,20
2009	4.130,43	0,00	4.130,43	84.326,16	252,92	84.579,08
2010	4.803,57	0,00	4.803,57	102.356,26	856,03	103.212,29
2011	5.837,78	0,00	5.837,78	119.067,23	367,17	119.434,40
2012	6.764,41	0,00	6.764,41	138.753,51	1.738,68	140.492,19
2013	8.351,70	-16,50	8.335,20	157.390,78	1.679,33	159.070,10
2014	9.856,99	4,96	9.861,95	183.954,62	3.134,76	187.089,38
2015	10.730,68	-27,19	10.703,48	208.045,27	3.399,52	211.444,78
2016	11.161,07	-40,80	11.120,27	247.220,45	1.237,69	248.458,14
2017	12.376,60	15,14	12.391,74	291.350,52	3.037,60	294.388,12
2018	14.548,54	852,31	15.400,85	348.316,41	310,24	348.626,65
2019	18.819,11	1.138,33	19.957,43	394.969,11	-1.151,20	393.817,92
2020	26.199,23	34,15	26.233,38	499.323,47	-8.139,95	491.183,52

Tablo 7.4’de “katılım ve mevduat bankalarının 2005 yılı ile 2020 yılları arasında toplam öz kaynaklarının Türk lirası, yabancı para ve toplamı yer almaktadır. Bankalar için öz kaynak hesaplaması ana sermaye ve katkı sermayenin toplamından, sermayeden indirilen değerlerin çıkarılması sonucunda hesaplama yapılmaktadır. Yani bankanın sahip olmuş olduğu varlıklardan harcamaları düşüldüğünde ortaya çıkan rakam öz kaynağı göstermektedir. Dolayısıyla öz kaynak ne kadar yüksek ise bankalar için o kadar avantaj sağlanmış olmaktadır. Katılım bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar toplam öz kaynak kalemi sürekli olarak artış göstermiştir.” 2005 yılında 733,07 milyon TL toplam öz kaynağa sahip olan katılım bankaları 2006 yılında 1.353,54 milyon TL toplam öz kaynağa sahip olmuştur. 2006 yılında bir önceki yıla göre toplam öz kaynak açısından %50, büyüme yaşadığı görülmektedir. Katılım bankalarının toplam öz kaynak açısından en yüksek artış yaşadığı yıl 2017 yılı olmuştur. 2005 yılında 733,07 milyon TL olan toplam öz kaynağa sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 26.233,38 milyon TL toplam öz kaynağa sahip olmuştur. Mevduat bankaları incelendiğinde ise 2005 yılında 42.654,47 milyon öz kaynağa sahip olan mevduat bankaları 2006 yılında 46.737,63 milyon TL toplam öz kaynağa sahip olmuştur. 2016 yılında bir önceki yıla göre %3,93 artış yaşamıştır. Mevduat bankalarının da en yüksek artış yaşadığı yıl katılım bankaları gibi 2017 yılında olmuştur. 2005 yılında 42.654,47 milyon öz kaynağa sahip olan mevduat bankaları 2020 yılına gelindiğinde ise 491.183,52 milyon TL öz kaynağa sahip olduğu görülmektedir.

7.2.6. Toplam Aktifler

Tablo 7.5. Toplam Aktifler (BDDK, 2020)

Bilanço- Toplam Aktifler (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	6.582,39	1.782,44	8.364,82	218.246,31	107.987,36	326.233,67
2006	10.405,57	1.739,02	12.144,59	287.941,64	142.906,31	430.847,95
2007	14.978,28	2.479,58	17.457,86	349.414,09	152.906,73	502.320,82
2008	19.460,31	3.541,60	23.001,91	437.312,67	172.259,04	609.571,71
2009	25.494,93	4.513,67	30.008,60	503.232,63	202.353,03	705.585,66
2010	31.698,69	5.547,50	37.246,19	607.393,48	227.515,08	834.908,56
2011	41.902,08	7.071,28	48.973,36	773.272,04	301.521,89	1.074.793,93
2012	47.500,47	14.838,48	62.338,96	837.173,20	335.069,72	1.172.242,91
2013	64.272,16	20.512,33	84.784,49	969.668,54	448.456,12	1.418.124,66
2014	74.473,58	25.747,59	100.221,17	1.109.448,68	564.078,08	1.673.526,76
2015	82.799,69	34.302,40	117.102,09	1.287.679,62	768.314,84	2.055.994,46
2016	82.532,78	36.929,76	119.462,54	1.385.074,21	869.980,48	2.255.054,69
2017	96.640,08	48.802,06	145.442,14	1.701.580,85	995.705,61	2.697.286,46
2018	118.898,90	73.212,72	192.111,62	2.008.488,96	1.400.522,31	3.409.011,26
2019	113.413,48	127.569,05	240.982,53	2.136.504,81	1.510.076,80	3.646.581,61
2020	209.631,64	182.774,05	392.405,69	3.004.363,60	1.859.712,38	4.864.075,99

Tablo 7.5’de “Bankacılık sektöründe büyük bir öneme sahip olan kalemlerden biride toplam aktif kalemidir. Toplam aktif kalemi sahip olunan varlıkları ve alacakları gösteren bir kalemdir. Bu nedenden dolayı toplam aktif kalemi ne kadar yüksek olursa bankalar bu durumdan olumlu etkilenir. Tablo 7.5’de katılım ve mevduat bankalarının 2005 ve 2020 yıllarında toplam aktif kalemine yer verilmiştir. 2005 yılında katılım bankalarının toplam aktif kalemi 8.364,82 milyon TL olarak görülmektedir. 2006 yılında ise bu rakam 12.144,59 milyon TL’ye yükselmiştir.” Katılım bankaları toplam aktif kalemi açısından en yüksek artışı 2020 yılında yaşamıştır. 2005 yılında 8.364,82 milyon TL toplam aktifi bulunan katılım bankalarının 2020 yılında toplam aktifi 392.405,69 milyon TL’ye yükselmiştir. Mevduat bankaları ise 2005 yılına 326.233,67 milyon TL toplam aktifle başlamıştır. 2006 yılında ise 430.847,95 milyon TL toplam aktife sahip olmuştur. Mevduat bankalarının toplam aktif açısından en büyük sıçramayı yaşadığı yıl 2020 yılıdır. 2005 yılında 326.233,67 milyon TL toplam aktife sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 4.864.075,99 milyon TL’ye ulaşmıştır.

7.2.7. Bankalar Mevduatı

Tablo 7.6. Bankalar Mevduatı (BDDK, 2020)

Bankalar Mevduatı (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2006	2,54	32,61	35,15	3.787,91	3.972,97	7.760,87
2007	114,88	151,93	266,81	6.092,94	2.729,62	8.822,56
2008	5,95	87,60	93,55	5.187,52	5.706,50	10.894,02
2009	7,64	294,30	301,94	5.152,58	9.867,58	15.020,16
2010	9,07	415,75	424,82	6.664,82	12.763,96	19.428,77
2011	15,55	979,62	995,17	11.970,07	17.738,14	29.708,21
2012	36,88	462,27	499,16	17.522,62	28.057,77	45.580,40
2013	281,42	1.141,51	1.422,93	15.672,23	34.623,64	50.295,87
2014	537,54	1.711,63	2.249,18	19.670,05	40.562,08	60.232,12
2015	241,73	1.245,54	1.487,27	21.191,43	52.216,88	73.408,31
2016	55,63	1.414,82	1.470,45	24.185,94	51.128,28	75.314,21
2017	48,20	2.149,77	2.197,97	25.140,25	57.261,69	82.401,94
2018	80,49	2.610,78	2.691,28	33.451,26	78.688,03	112.139,29
2019	46,42	2.817,53	2.863,95	48.698,73	71.089,68	119.788,41
2020	4.584,85	2.420,48	7.005,33	51.964,27	69.528,33	121.492,60

Tablo 7.6’da “Bankaların faaliyette kalabilmesi için en önemli kalemlerden biri de mevduattır. Mevduat banka müşterilerinin belirli bir vade için ya da vadesiz olarak TL, döviz ve kıymetli maden cinsinden yatırmış oldukları birikimleridir. Müşteriler mevduatlarını bankalara yatırarak hem güvenli bir şekilde saklamış olur hem de mevduatlarının âtil kalmamasını sağlamış olur. Âtil kalmayan mevduatlar hem müşteriye hem de ekonomiye olumlu etki yaratmaktadır. Bankalar ise ilgili mevduatlarla mevduat ihtiyacı olan bireylere kredi vb. ürünleri kullanarak faiz ya da kâr payı adı altında gelir elde etmektedirler. Elde edilen gelirler sayesinde bankanın kârlılık durumu ortaya çıkmaktadır. Bankaların mevduatı ne kadar çok olur ise kazançları da o kadar çok olur. Kısacası mevduat bankaların olmazsa olmazıdır.” 2006 yılında katılım bankalarının 32,61 milyon TL bankalar mevduatı olduğu görülmektedir. 2007 yılında ise katılım bankalarının bankalar mevduatı 266,81 milyon TL’ye yükselmiştir. Katılım bankaları bankalar mevduatı kaleminde 2006 yılından 2020 yılına kadar yani 14 yılda 4 kez bir önceki yıla göre azalış yaşamıştır. Katılım bankalarının bankalar mevduatı kalemi açısından azalış yaşamış olduğu yıllar sırasıyla 2008, 2012, 2015, 2016 yıllarıdır. Katılım bankalarının en çok azalış yaşadığı yıl 2012 yılıdır. Katılım bankalarının bankalar mevduatı kaleminde en büyük sıçrama yaptığı yıl ise 2020 yılıdır. 2006 yılında 35,15 milyon TL bankalar mevduatına sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 7.005,33 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2006 yılında 7.760,87 milyon TL bankalar mevduatına sahip olan mevduat bankaları 2007 yılında 8.822,56 milyon TL’ye yükselmiştir. En yüksek artışını ise 2018 yılında yaşamıştır. 2006 yılında 7.760,87 milyon TL bankalar mevduatına sahip olan mevduat bankaları, 2020 yılında 121.492,60 milyon TL bankalar mevduatına sahip olmuşlardır.

7.2.8. Mevduat Katılım Fonu

Tablo 7.7. Mevduat Katılım Fonu (BDDK, 2020)

Bilanço – Mevduat (Katılım Fonu) (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	3.442,80	3.626,18	7.068,99	126.420,80	82.128,89	208.549,68
2006	5.397,57	4.280,87	9.678,43	172.418,38	100.294,56	272.712,95
2007	6.383,87	7.022,00	13.405,86	207.276,37	117.531,78	324.808,15
2008	8.819,45	8.561,92	17.381,37	254.123,23	135.380,98	389.504,21
2009	13.980,19	9.264,70	23.244,90	295.698,94	156.068,67	451.767,61
2010	18.601,76	10.107,73	28.709,50	375.639,66	163.929,92	539.569,58
2011	23.956,71	11.646,09	35.602,80	435.600,04	194.800,66	630.400,70
2012	24.786,38	18.305,83	43.092,20	460.574,49	225.627,66	686.202,15
2013	33.874,72	21.564,79	55.439,51	545.698,54	269.635,20	815.333,73
2014	36.396,79	25.801,10	62.197,89	591.066,29	347.322,94	938.389,23
2015	39.300,69	33.249,24	72.549,94	653.772,12	492.912,56	1.146.684,68
2016	42.626,24	30.289,18	72.915,42	749.505,78	502.107,58	1.251.613,36
2017	52.838,69	41.625,72	94.464,42	851.124,14	649.715,38	1.500.839,52
2018	64.714,75	63.253,88	127.968,62	959.094,03	882.503,66	1.841.597,69
2019	65.092,83	107.362,59	172.455,42	1.008.103,59	1.079.813,80	2.087.917,39
2020	112.332,16	175.767,02	288.099,17	1.449.515,17	1.471.865,41	2.921.380,58

Tablo 7.7’de katılım ve mevduat bankalarının mevduat katılım fonu kalemi incelenmiştir. 2005 yılında katılım bankalarının 3.442,80 milyon TL mevduat katılım fonuna sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılında 9.678,43 milyon TL’ye yükselmiştir. 2005 yılından 2020 yılına kadar sürekli olarak artış yaşayan katılım bankaları 2020 yılında en büyük artışını yaşamıştır. 2005 yılında 7.068,99 milyon TL bankalar mevduatına sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 288.099,17 milyon bankalar mevduatına sahip olmuşlardır. Mevduat bankalarının mevduat katılım fonu kalemi incelendiğinde ise 2005 yılında 208.549,68 milyon TL iken 2006 yılında ise 272.712,95 milyon TL’ye yükselmiştir. Mevduat bankaları 2005 yılından 2020 yılına kadar sürekli bir şekilde artış göstermiştir. En yüksek artışı ise 2020 yılında göstermiştir. Mevduat bankalarının 2005 yılında 208.549,68 milyon TL olan mevduat katılım fonu 2020 yılında 2.921.380,58 milyon TL’ye yükselmiştir.

7.2.9. Dönem Net Kâr

Tablo 7.8. Dönem Net Kâr (BDDK, 2020)

Dönem Net Kâr (milyon TL)-Toplam						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	119,88	0,00	119,88	4.642,77	0,00	4.642,77
2006	201,40	0,00	201,40	5.638,71	0,00	5.638,71
2007	284,12	0,00	284,12	8.578,14	0,00	8.578,14
2008	325,61	0,00	325,61	8.536,57	0,00	8.536,57
2009	418,17	0,00	418,17	11.580,60	0,00	11.580,60
2010	437,45	0,00	437,45	12.600,40	0,00	12.600,40
2011	431,42	0,00	431,42	10.985,00	0,00	10.985,00
2012	567,50	0,00	567,50	12.139,35	0,00	12.139,35
2013	576,47	0,00	576,47	15.313,43	0,00	15.313,43
2014	603,62	0,00	603,62	12.844,93	0,00	12.844,93
2015	473,09	0,00	473,09	13.799,70	0,00	13.799,70
2016	677,80	0,00	677,80	20.678,81	0,00	20.678,81
2017	870,71	0,00	870,71	26.600,01	0,00	26.600,01
2018	1.430,09	0,00	1.430,09	30.077,18	0,00	30.077,18
2019	1.490,28	0,00	1.490,28	23.435,79	0,00	23.435,79
2020	2.256,61	0,00	2.256,61	33.255,10	0,00	33.255,10

“Dönem net kâr kalemi tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de büyük önem arz etmektedir. Dönem net kârı hesaplanırken bir yıl boyunca elde edilen gelir ve masraflar dikkate alınır. Masraflar gelirden az olduğu durumlarda kâr elde edilir aksi şekilde olursa zarar elde edilmiş olur. Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerinin sürekli olabilmesi için dönem net kârının olması gerekmektedir. Katılım bankalarının 2005 yılında dönem net kâr kalemi 119,88 milyon TL olarak görülmektedir.” 2006 yılında ise dönem net kâr kalemi 201,40 milyon TL'ye yükselmiştir. 2005 yılından 2014 yılına kadar sürekli bir şekilde dönem net kâr kaleminde artış yaşayan katılım bankaları 2015 yılında ise gerileme kaydettiği görülmektedir. 2016 yılında ise 2015 yılına göre yüksek bir artışı sağlamıştır. 2005 yılında 119,88 milyon TL dönem net kâr kalemine sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 2.256,61 milyon TL'ye yükselmiştir. Mevduat bankalarının dönem net kâr kalemi incelendiğinde ise 2005 yılında milyon TL iken, 2006 yılında 5.638,71 milyon TL olmuştur. Mevduat bankaları 2005 ile 2020 yılları arasında bir önceki yıla göre 2008, 2011, 2014 ve 2019 yıllarında düşüş yaşamıştır. En büyük düşüşü yaşadığı yıl ise 2019 yılındadır. Mevduat bankalarının dönem net kâr bilgilerine göre 2005 yılında 4.642,77 milyon TL iken 2020 yılında 33.255,10 milyon TL'ye yükselmiştir.

7.2.10. Faiz (Kâr Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları

Tablo 7.9. Faiz (Kâr Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları (BDDK, 2020)

Bilanço- Faiz (Kâr Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	123,69	13,64	137,33	8.120,20	1.650,33	9.770,52
2006	375,68	10,66	386,34	7.989,17	2.029,87	10.019,04
2007	207,51	7,09	214,60	11.020,08	2.330,89	13.350,97
2008	347,80	34,34	382,14	15.018,37	2.200,83	17.219,20
2009	1.010,03	47,03	1.057,06	21.299,13	3.121,66	24.420,79
2010	858,94	38,97	897,90	19.134,13	3.791,70	22.925,83
2011	1.804,44	121,08	1.925,53	22.081,05	5.658,87	27.739,91
2012	1.287,68	135,78	1.423,46	25.658,81	6.684,68	32.343,48
2013	2.019,12	147,31	2.166,43	24.098,37	8.295,54	32.393,91
2014	2.075,35	215,22	2.290,56	30.803,07	9.240,63	40.043,70
2015	3.762,97	328,53	4.091,50	44.857,55	13.196,73	58.054,28
2016	3.075,02	344,56	3.419,59	48.060,94	16.212,19	64.273,14
2017	4.137,93	410,36	4.548,29	67.342,48	19.291,75	86.634,23
2018	8.730,07	628,24	9.358,31	138.730,02	37.102,45	175.832,47
2019	6.637,36	1.444,18	8.081,53	148.372,33	38.461,11	186.833,44
2020	8.275,01	2.521,11	10.796,12	191.811,68	61.715,57	253.527,25

“Bankalarının önemli kalemlerinden biri de faiz ve kâr payı kalemidir. İlgili kalemler ne kadar yüksek olursa banka için o kadar avantajlı olur. Tablo 7.9’da gösterilmekte olan tabloda katılım ve mevduat bankalarının yıllar itibariyle elde etmiş oldukları faiz ve kâr payı bilgileri bulunmaktadır. Katılım bankaları çalışma prensipleri nedeniyle kâr elde ederken, mevduat bankaları ise faiz getirisi elde etmektedirler. İsim ve işleyiş olarak farklı olan kâr ve faiz bankalar için getiri anlamını taşımaktadır. Katılım bankaları 2005 yılından 2020 yılına kadar bir önceki yıla göre 2007, 2010, 2012, 2016 ve 2019 yılında toplamda 5 yıl gerileme kaydetmiştir.” En büyük gerilemeyi 2016 yılında yaşamıştır. 2016 yılında bir önceki yıla göre tam 671,91 milyon TL gerileme kaydetmiştir. Diğer yıllarda ise katılım bankaları kâr payı kaleminde bir önceki yıla göre artış yaşamıştır. Katılım bankalarının en büyük artışı 2018 yılında olmuştur. 2018 yılında bir önceki yıla göre tam 4.810.02 milyon TL olmuştur. Mevduat bankalarının faiz geliri kontrol edildiğinde ise 2005 yılında 9.770,52 milyon TL olan faiz geliri 2006 yılında 10.019,04 milyon TL’ye yükselmiştir. Mevduat bankaları 2005 yılından 2020 yılına kadar faiz gelirlerinde sürekli bir artış yaşamıştır. En yüksek artışını ise 2018 yılında yaşamıştır. 2018 yılında bir önceki yıla göre toplamda 891,982 milyon TL artış yaşamıştır. 2005 yılında 9.770,52 milyon TL olan faiz geliri 2020 yılında 253.527,25 milyon TL’ye ulaşmıştır.

7.2.11. Sabit Kıymetler

Tablo 7.10. Sabit Kıymetler (BDDK, 2020)

Bilanço- Sabit Kıymetler (Net Milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	211,37	0,31	211,67	7.956,46	16,52	7.972,99
2006	203,79	0,13	203,92	6.793,25	8,66	6.801,91
2007	238,30	0,06	238,36	7.075,27	7,25	7.082,51
2008	466,79	0,01	466,80	8.521,04	6,98	8.528,02
2009	699,59	0,01	699,60	8.786,38	11,64	8.798,03
2010	528,24	0,09	528,34	8.907,63	10,96	8.918,59
2011	599,17	0,11	599,28	8.728,57	17,84	8.746,41
2012	850,38	3,49	853,87	8.738,95	18,28	8.757,22
2013	1.192,81	2,19	1.195,00	9.569,29	18,71	9.588,00
2014	1.537,82	2,61	1.540,43	14.232,29	20,11	14.252,39
2015	1.548,86	1,70	1.550,56	17.661,18	25,62	17.686,80
2016	1.628,03	1,27	1.629,30	22.774,07	30,08	22.804,14
2017	2.036,11	1,01	2.037,12	27.231,30	30,86	27.262,16
2018	2.732,34	1,13	2.733,48	29.171,50	35,22	29.206,72
2019	4.568,49	22,20	4.590,69	43.483,35	75,27	43.558,62
2020	4.475,17	21,63	4.496,80	43.251,25	87,91	43.339,16

Bankalar için büyük öneme sahip olan kalemlerden biri de sabit kıymetlerdir. Sabit kıymetler bankanın gelirlerini olumlu etkileyen bir kalemdir. Sabit kıymetler borçlanma senedi olarak da bilinmektedir. Sabit kıymetler alacak hakkı sağlayan ve belirli bir meblağı temsil eden yatırım aracıdır. Katılım bankalarında en önemli yatırım aracı Sukuk'tur. Tablo 7.10'da 2005 yılı 2020 yılı arasında katılım ve mevduat bankalarının sabit kıymetlerine yer verilmiştir. 2005 yılında 211,67 milyon TL ile yıla başlayan katılım bankaları 2006 yılında 203,92 milyon TL'ye gerilemiştir. 2006, 2010 ve 2020 yıllarında katılım bankalar bir önceki yıla göre gerileme kaydetmiştir. En yüksek gerilemeyi 2010 yılında yaşayan katılım bankaları diğer yıllar ilerleme kaydetmiştir. En yüksek artışı 2018 yılında yaşamıştır. 2018 yılında bir önceki yıla göre 840,83 milyon TL artış yaşadığı görülmektedir. 2005 yılında 210,39 milyon TL sabit kıymete sahip olan katılım bankaları 2018 yılında 2.792,68 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2005 yılından 2018 yılına kadar katılım bankaları sabit kıymetler kaleminde %75 artış yaşamıştır. Mevduat bankalarının sabit kıymetler kalemine bakıldığında ise 2005 yılında 7.972,99 milyon TL olan sabit kıymetler 2006 yılında 6.801,91 milyon TL'ye düşmüştür. 2006 yılında bir önceki yıla göre %5,96 gerileme kaydetmiştir. 2011 ve 2020 yıllarında tekrar sabit kıymetler açısından düşüş yaşayan mevduat bankaları diğer yıllar bir önceki yıla göre artış yaşamıştır. 2005 yılında 7.972,99 milyon TL sabit kıymetlere sahip olan mevduat bankaları 2020 yılında 43.339,16milyon TL'ye yükselmiştir.

7.2.12. Ödenmiş Sermaye

Tablo 7.11. Ödenmiş Sermaye (BDDK, 2020)

Bilanço- Ödenmiş Sermaye (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	666,26	0,00	666,26	14.735,31	0,00	14.735,31
2006	924,25	0,00	924,25	19.419,64	0,00	19.419,64
2007	1.108,36	0,00	1.108,36	23.830,06	0,00	23.830,06
2008	1.961,55	0,00	1.961,55	28.588,37	0,00	28.588,37
2009	2.739,00	0,00	2.739,00	31.372,97	0,00	31.372,97
2010	2.789,00	0,00	2.789,00	34.509,85	0,00	34.509,85
2011	3.189,00	0,00	3.189,00	35.980,90	0,00	35.980,90
2012	3.700,00	0,00	3.700,00	37.160,54	0,00	37.160,54
2013	5.275,00	0,00	5.275,00	39.100,52	0,00	39.100,52
2014	5.862,01	0,00	5.862,01	41.305,63	0,00	41.305,63
2015	7.602,01	0,00	7.602,01	45.256,34	0,00	45.256,34
2016	7.839,32	0,00	7.839,32	50.066,61	0,00	50.066,61
2017	8.149,32	0,00	8.149,32	51.961,42	0,00	51.961,42
2018	9.202,32	0,00	9.202,32	58.432,60	0,00	58.432,60
2019	11.015,77	0,00	11.015,77	60.698,31	0,00	60.698,31
2020	14.265,13	0,00	14.265,13	73.365,44	0,00	73.365,44

Tablo 7.11’de katılım ve mevduat bankalarının ödenmiş sermaye bilgilerine yer verilmiştir. 2005 yılına 666,26 milyon TL ödenmiş sermaye ile başlayan katılım bankaları, 2006 yılında 924,25 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2005 yılından 2020 yılına kadar diğer yıllar bir önceki yıla göre sürekli olarak artış yaşamıştır. 2005 yılında 666,26 milyon TL ödenmiş sermaye kalemi bulunan katılım bankalarının 2020 yılında 14.265,13 milyon TL’ye ulaşmıştır. Mevduat bankalarının ödenmiş sermaye kalemi incelendiğinde ise 2005 yılına 14.735,31 milyon TL ile başlayan mevduat bankaları 2006 yılında 19.419,64 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2005 yılından 2006 yılına kadar %21,22 oranında artış yaşamışlardır. 2005 yılından 2020 yılına kadar ödenmiş sermaye kaleminde mevduat bankaları toplamda sürekli artış yaşandığı görülmektedir. Mevduat bankalarının 2005 yılında ödenmiş sermaye kalemi 14.735,31 milyon TL iken 2020 yılında 73.365,44 milyon TL’ye ulaşmıştır.

7.2.13. Nakit Değer

Tablo 7.12. Nakit Değer (BDDK, 2020)

Nakit Değerler (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	47,41	74,24	121,65	1.361,92	979,90	2.341,82
2006	102,13	103,11	205,24	2.075,66	1.293,40	3.369,07
2007	93,49	94,26	187,75	1.961,61	1.564,68	3.526,29
2008	113,64	126,40	240,04	2.471,51	1.485,73	3.957,24
2009	128,94	271,81	400,75	3.290,39	1.915,29	5.205,67
2010	163,31	489,89	653,19	4.034,57	2.218,96	6.253,53
2011	207,63	1.059,65	1.267,28	5.518,87	3.413,43	8.932,30
2012	281,05	1.854,85	2.135,89	5.948,61	3.530,01	9.478,62
2013	395,23	2.026,74	2.421,97	7.559,98	4.564,40	12.124,39
2014	816,90	1.729,87	2.546,77	12.195,32	6.513,65	18.708,98
2015	754,63	3.623,27	4.377,90	10.910,24	6.706,73	17.616,97
2016	813,01	4.494,89	5.307,90	11.679,47	8.949,50	20.628,97
2017	812,98	4.204,52	5.017,50	13.064,25	13.206,02	26.270,27
2018	859,27	5.587,23	6.446,51	13.428,75	18.431,44	31.860,19
2019	860,90	7.109,60	7.970,49	12.709,73	27.203,10	39.912,82
2020	1.570,34	7.317,57	8.887,91	19.574,91	36.496,61	56.071,52

Nakit değerler tablosu incelendiğinde katılım bankalarının 2005 yılında 121,65 milyon TL ile yıla başladığı görülmektedir. 2006 yılında ise 205,24 milyon TL'ye ulaşan katılım bankaları 2005 yılından 2020 yılına kadar yalnızca 2007 ve 2017 yılında bir önceki yıla göre azalış yaşamıştır. 2005 yılında 121,65 milyon TL nakit değere sahip olan katılım bankaları 2020 yılında 8.887,91 milyon TL'ye ulaşmıştır. Mevduat bankalarının nakit değer verileri incelendiğinde ise 2005 yılına 2.341,82 milyon TL ile yıla başlamıştır. 2006 yılında ise bu rakam 3.369,07 milyon TL olmuştur. Mevduat bankaları 2005 yılından 2020 yılına kadar sürekli olarak artış yaşamıştır. En yüksek artışını ise 2020 yılında yaşamıştır. 2020 yılında bir önceki yıla göre 16.158,70 milyon TL olmuştur.

7.2.14. Krediler

Tablo 7.13. Krediler (BDDK, 2020)

Krediler (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	4.847,59	616,41	5.464,00	81.088,89	36.984,26	118.073,15
2006	8.040,09	238,14	8.278,22	133.033,60	54.904,21	187.937,81
2007	12.459,13	993,92	13.453,05	174.273,28	57.978,76	232.252,04
2008	15.718,35	1.589,14	17.307,49	236.047,92	77.908,99	313.956,92
2009	19.089,86	1.716,34	20.806,19	240.923,13	90.818,70	331.741,82
2010	25.441,15	1.446,38	26.887,54	303.004,21	113.085,67	416.089,88
2011	32.119,83	2.939,81	35.059,64	405.797,33	167.694,92	573.492,25
2012	40.038,01	4.199,94	44.237,95	495.219,05	174.855,17	670.074,22
2013	52.568,95	5.507,38	58.076,34	625.546,94	225.981,00	851.527,93
2014	56.768,19	5.440,38	62.208,57	744.954,56	276.919,96	1.021.874,51
2015	60.903,59	8.170,32	69.073,91	902.924,90	386.680,98	1.289.605,87
2016	62.613,48	10.400,09	73.013,57	980.924,94	445.029,98	1.425.954,92
2017	72.288,21	13.608,07	85.896,28	1.212.533,86	528.893,45	1.741.427,31
2018	86.986,30	27.346,89	114.333,19	1.389.497,44	746.595,82	2.136.093,26
2019	76.437,35	45.142,30	121.579,66	1.398.906,86	768.693,97	2.167.600,83
2020	136.281,29	69.093,52	205.374,82	2.027.412,11	898.895,50	2.926.307,61

Tablo 7.13’de katılım ve mevduat bankalarının krediler kalemine yer verilmiştir. Katılım bankaları 2005 yılına 5.464,00 milyon TL ile başlamıştır. 2006 yılında 8.278,22 milyon TL olmuştur. 2005 yılından 2020 yılına kadar bir önceki yıla sürekli artış göstermiştir. En yüksek artışını 2020 yılında yaşamıştır. 2020 yılında bir önceki yıla göre tam 83.795,16 milyon TL ile olmuştur. 2005 yılında 5.464,00 milyon TL olan katılım bankaları 2020 yılında ise 205.374,82 milyon TL olmuştur. Mevduat bankalarının kredi değerleri incelendiğinde ise 2005 yılına 118.073,15 milyon TL ile başlayan mevduat bankaları 2006 yılında 187.937,81 milyon TL olmuştur. 2005 yılından 2020 yılına kadar bir önceki yıla göre devamlı artış göstermiştir. 2005 yılında 118.073,15 milyon TL krediye sahip olan mevduat bankaları 2020 yılında 2.926.307,61 milyon TL olmuştur.

7.2.15. Bankalardan Alacaklar

Tablo 7.14. Bankalardan Alacaklar (BDDK, 2020)

Bilanço- Bankalardan Alacaklar (milyon TL)						
Yıllar	KATILIM BANKASI			KONVANSİYONEL BANKACILIK		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
2005	507,68	376,44	884,13	2.631,65	12.907,62	15.539,27
2006	718,62	627,09	1.345,72	1.966,99	18.812,19	20.779,18
2007	669,62	544,18	1.213,79	5.006,59	22.473,28	27.479,87
2008	1.481,89	850,42	2.332,31	3.515,72	28.897,26	32.412,98
2009	2.167,76	1.678,38	3.846,14	4.975,80	37.275,62	42.251,41
2010	882,07	1.869,26	2.751,33	4.892,58	35.269,79	40.162,37
2011	731,71	992,98	1.724,68	5.642,00	31.330,96	36.972,96
2012	707,03	3.231,24	3.938,27	6.976,38	21.444,02	28.420,40
2013	648,62	3.629,26	4.277,88	7.638,96	27.337,10	34.976,07
2014	588,59	4.922,66	5.511,26	8.950,18	31.385,21	40.335,39
2015	1.185,73	6.394,81	7.580,54	9.515,06	45.059,06	54.574,12
2016	960,37	3.689,53	4.649,90	8.063,39	48.769,04	56.832,43
2017	1.258,60	8.040,51	9.299,11	10.026,92	48.597,25	58.624,18
2018	2.267,35	13.258,62	15.525,97	12.552,56	88.924,69	101.477,25
2019	5.860,96	20.732,61	26.593,58	24.450,30	103.253,22	127.703,52
2020	5.790,70	21.345,49	27.136,18	13.364,04	93.354,05	106.718,09

Tablo 7.14’de katılım ve mevduat bankalarının bankalardan alacaklar kalemi incelenmiştir. 2005 yılında katılım bankalarının bankalardan alacak kalemi 884,13 milyon TL iken 2006 yılında 1.345,72 milyon TL’ye ulaşmıştır. Katılım bankaları bankalardan alacaklar kaleminde 2005 yılı 2020 yıllarında bir önceki yıla göre dört kez düşüş yaşamıştır. Düşüş yaşadığı yıllar 2007, 2010, 2011 ve 2016 yıllarıdır. Diğer yıllar ise bir önceki yıla göre artış yaşamıştır. Katılım bankaları 2005 yılında 884,13 milyon TL bankalardan alacaklar kalemine sahipken 2020 yılında değer 27.136,18 milyon TL’ye ulaşmıştır. Mevduat bankalarının bankalardan alacak kalemi incelendiğinde ise 2005 yılına 15.539,27 milyon TL olduğu görülmektedir. Bu değer 2006 yılında 20.779,18 milyon TL’ye ulaşarak %25,61 oranında artış olduğu hesaplanmaktadır. 2005 yılından 2020 yılına kadar mevduat bankaları bankalardan alacaklar kaleminde 2010, 2011 ve 2012 olmak üzere toplamda üç defa bir önceki yıla göre gerileme yaşamıştır. Diğer yıllar ise bir önceki yıla göre artış yaşadığı görülmektedir. En büyük artış yaşadığı yıl 2018 yılıdır. 2018 yılında bir önceki yıla 42.853,07 milyon TL artış yaşayarak en büyük sıçramayı yapmıştır.

7.2.16. Toplam Varlıklar

Tablo 7.15. Toplam Varlıklar (BDDK, 2020)

Likidite Durumu- Toplam Varlıklar (milyon TL)		
Yıllar	KATILIM BANKASI	KONVANSİYONEL BANKACILIK
2007	15.729,07	477.879,89
2008	22.324,02	589.791,52
2009	30.569,04	717.838,94
2010	37.712,60	871.899,04
2011	52.748,66	1.128.783,62
2012	64.820,35	1.253.869,44
2013	89.135,47	1.587.708,31
2014	103.457,96	1.846.445,48
2015	125.419,06	2.346.982,29
2016	133.584,74	2.440.026,81
2017	155.213,50	3.165.727,54
2018	198.755,35	4.276.268,26
2019	257.570,78	4.398.855,53
2020	414.580,22	5.321.364,15

Tablo 7.15’de katılım ve mevduat bankalarının likidite durumuna yer verilmiştir. Likidite finansal ürünlerin ya da gayrimenkullerin nakde çevrilebilme kolaylığına denir. Katılım bankalarının 2007 yılında likidite durumu değeri 15.729,07 milyon TL olarak gözükmektedir. 2008 yılında bu değer 22.324,02 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2009 yılından 2010 yılına kadar katılım bankaları likidite durumunda %25,19 oranında bir artış yaşamıştır. 2007 yılından 2020 yılına kadar likidite durumunda bir önceki yıla göre artış yaşayan katılım bankaları en yüksek artışını 2019 ve 2020 yıllarında yaşamıştır. Katılım bankaları 2007 yılında 15.729,07 milyon TL likidite durum değerine sahipken 2020 yılında 414.580,22 milyon TL’lik bir artış yaşamıştır. Mevduat bankalarının likidite durumu değerine bakıldığında ise 2007 yılında 477.879,89 milyon TL iken 2008 yılında 589.791,52 milyon TL’ye ulaştığı görülmektedir. Mevduat bankaları 2007 yılından 2008 yılına kadar %26,90 artış yaşadığı görülmektedir. 2007 yılından 2020 yılına kadar likidite durum değerinde sürekli artış yaşayan mevduat bankaları en yüksek artışını 2018 ve 2020 yılında yaşamıştır.

7.2.17. Ana Sermaye Toplamı

Tablo 7.16. Ana Sermaye Toplamı (BDKK, 2020)

Sermaye Yeterliliği - Ana Sermaye Toplamı (milyon TL)		
Yıllar	KATILIM BANKASI	KONVANSİYONEL BANKACILIK
2005	731,31	38.526,04
2006	1.349,56	44.866,36
2007	2.109,90	56.291,15
2008	3.147,54	69.004,43
2009	3.946,77	80.342,51
2010	4.581,67	96.439,18
2011	5.626,53	113.342,56
2012	6.507,39	131.734,72
2013	8.002,75	154.716,02
2014	9.515,83	187.220,68
2015	10.280,89	210.190,63
2016	10.660,81	243.702,84
2017	12.034,31	287.686,08
2018	14.837,89	340.180,80
2019	22.254,49	421.013,08
2020	29.325,10	532.386,54

Tablo 7.16’de katılım ve mevduat bankalarının likidite durumuna yer verilmiştir. Likidite finansal ürünlerin ya da gayrimenkullerin nakde çevrilebilme kolaylığına denir. Katılım bankalarının 2005 yılında likidite durumu değeri 731,31 milyon TL olarak görülmektedir. 2006 yılında bu değer 1.349,56 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2007 yılından 2008 yılına kadar katılım bankaları likidite durumunda %25,19 oranında bir artış yaşamıştır. 2005 yılından 2020 yılına kadar likidite durumunda bir önceki yıla göre artış yaşayan katılım bankaları en yüksek artışını 2019 ve 2020 yıllarında yaşamıştır. Katılım bankaları 2005 yılında 731,31 milyon TL likidite durum değerine sahipken 2020 yılında 29.325,10 milyon TL'ye ulaşmıştır. Mevduat bankalarının likidite durumu değerine bakıldığında ise 2007 yılında 17.347,24 milyon TL iken 2008 yılında 22.015,25 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Mevduat bankaları 2005 yılında ana sermaye toplamı 38.526,04 milyon TL görünmektedir. 2005 yılından 2020 yılına kadar likidite durum değerinde sürekli artış yaşayan mevduat bankaları en yüksek artışını 2019 yılında yaşamıştır. 2005 yılında 38.526,04 milyon TL likidite durum değerine sahip olan mevduat bankaları 2020 yılında 532.386,54 milyon TL likidite durum değerine sahip olmuşlardır.

7.3. Bankacılıkta Basel Kriterleri

7.3.1. Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS), 1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde kurulan dünyanın ilk uluslararası mali kuruluşudur. Ulusal merkez bankalarının bankası (Bank for Central Banks) olarak hizmet veren BIS'in temel hedeflerinden birisi de parasal ve finansal istikrarın sağlanarak, sürdürülebilmesidir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 55 ülkenin Merkez Bankası BIS üyesidir (Karakuş, 2010:19-20).

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının terk edilmesi ve uluslararası ticaretin gelişmeye başlaması ve 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat artırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara yol açmıştır (Candan ve Özün, 2006: 8).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere 1974 yılında, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde oluşturulmuştur (Katar, 2009:28). Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Japonya, Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç ve İsviçre'den oluşan 12 üyesi bulunan komite, üye ülkeler arasında denetim konularının işbirliğini, daha geniş bir bakış açısıyla dünya çapında denetimin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır (Tansöker,2008:19).

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslarüstü bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır (Filiz, 2007: 202).

Basel komitesinin Eylül 1997'de yayımlanmış olduğu "Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler" (Core Principles for Effective Banking Supervision) isimli dokümanı günümüzde ülkelerin bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme çerçevelerinin uluslararası standartlara uygunluğunun ölçümünde esas alınan temel kaynak haline dönüşmüştür. Basel Komitesi etkin bankacılık denetimi için 25 temel ilke belirlemiştir. Bu ilkeler konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Altıntaş, 2016:60):

- Etkin bankacılık gözetim ve denetimi için ön koşullar (1),
- Bankacılık lisansı verilmesine ilişkin ilkeler (2-5),
- Bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesini temine yönelik ilkeler (6-15),
- Bankacılık denetim ve gözetiminde kullanılacak yöntemlere ilişkin ilkeler (16-20),
- Bilgi gereksiniminin karşılanmasına ve kamunun aydınlatılmasına yönelik ilkeler (21),
- Denetim ve gözetim otoritesinin yasal yetkilerine dair ilkeler (22),
- Sınır ötesi bankacılık faaliyetlerine yönelik ilkeler (23-25).

Basel Komitesi'nin en önemli çalışmaları 1988 yılında ve 2004 yılında ortaya koymuş olduğu sırasıyla Basel-I ve Basel-II çalışmalarıdır. Basel-I bankaların bankacılık faaliyetlerini üstlenirken karşılaştıkları kredi riskleri ve piyasa riskleri için %8 oranında asgari sermaye bulundurmaları gereğini belirtmektedir. Basel-II kriterleri ise zaman içerisinde Basel-I kriterlerinin etkinliğini kaybetmesiyle 2004 yılında yayımlanmıştır. Risk yönetim anlayışına yeni bir bakış açısı getiren Basel-II, Basel-I de ele alınan kredi riski ve piyasa riskine ek olarak operasyonel riski de göz önüne almıştır. Basel-II kriterleri de 2007 yılında Amerika'da baş gösteren ve tüm dünyaya yayılan küresel kriz nedeniyle yoğun eleştirilere uğramıştır (Bilge,2011:38). Bu eleştirilerin sonucunda Basel komitesi, Basel III kriterleri adı altında yeni güncellemeler yapmak suretiyle bazı yeni kriterler getirmiştir.

7.3.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

1970 ve 1974 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizler ve ardından bir çok ülkede benimsenen liberal ekonomi politikaları nedeniyle, öncelikle sermaye piyasasının en önemli aktörü durumundaki bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek amacıyla 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından Basel I uzlaşısı yayınlanmıştır. Bu uzlaşısı ile, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır (Şen: 2010:58).

1980'li yıllardan itibaren finansal piyasalarda döviz kuru ve faiz oranı dalgalanmalarından kaynaklanan büyük zararlara maruz kalınmasıyla birlikte bankalar için riske göre ayarlanmış sermaye tanımının yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Basel komitesi, yayımlanmış olduğu düzenlemelerde ilk olarak uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların maruz kaldığı kredi riskini tanımlayarak bankalara maruz kaldıkları risk miktarı için sermaye ayırmalarını öngörmüştür. Bu uzlaşısıya göre bankaların sermaye yeterlilik rasyosu %8 olarak belirlenmiştir (Tekel,2006:16-17). %8 olarak belirlenen sermaye yeterlilik rasyosuna 1988-1992 tarihleri arasında aşamalı bir şekilde geçilmiştir. Her yıl bir baz puan artırılmış 1989 yılı için bu oran %5 olarak belirlenmiş ve 1992 yılında %8 seviyesine ulaşılmıştır (Bilge,2011: 39).

Türkiye'de Basel I standartlarını kabul etmiş ve kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye'de sermaye yeterlilik rasyosu; 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanmıştır. Günümüzde bu oran %8 resmi oranıyla devam etmekle birlikte BDDK uygulamada ve açıklamalarında %12 olarak bir hedef oran belirlemiştir (Külahi,Tiryaki ve Yılmaz,2013:189). Ayrıca 10.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile bankaların 2002 tarihinden itibaren, piyasa riskine maruz tutarın da sermaye yeterliliği oranına dâhil edilmesi esası getirilmiştir (Karabıyık ve Anbar, 2006:3).

Basel I uygulaması kapsamında kabul edilen teminatlar şu şekilde sıralanabilir; nakit, hazine kefaleti, hazine tarafından ya da onun kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca yada onların kefaleti ile ihraç ettikleri menkul kıymetler, OECD ülkeleri bankalarının kefaletleri, OECD ülkeleri bankalarınca yada onların kefaletleri ile ihraç edilen menkul kıymetler, OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya onların kefaleti ya da garantisi, ikamet amaçlı kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği, belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği, ikinci yada üçüncü dereceden tesis edilmiş ipotekler (Akyüz,2012:76).

Basel I, basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel I'in özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Basel I, bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel I'e yönelik olumsuz eleştirilerin yanında kabul gören olumlu hususlar ise piyasadaki oyuncular için kuralları olan bir "adil rekabet ortamı" (level playing field) yaratması ve Basel I'i benimsemiş kimi gelişmekte olan ülkelerin % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle

finansal istikrarın güçlenmesidir (Yayla ve Kaya,2005:4). Sermaye yeterliliği Cook Rasyosu (Cook Oranı) olarak da bilinmekte olup, bankaların konsolide olarak sahip oldukları sermaye ile kredi risklerini ilişkilendirmeye çalışmaktadır (İmişiker, 2005:8).

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Krediler}} = \%8$$

1988 yılında yayınlanan Basel-I kriterleri sermaye yeterliliğinde sadece kredi risklerini dikkate alıyordu. Bunun ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin de sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren dokümanın son hali 1996 yılında yayınlanmıştır (Çelik ve Kızıl,2008:20).

Basel I kriterlerininin 1980'lerde uluslararası borçların üçte birinden fazlasını kontrol eden Japon bankaların maliyet avantajını azaltarak, oyun alanlarını daraltmak gibi gizli bir amacınının olduğunu iddia eden çalışmalar varsa da, genel kabul gören görüş; uluslararası bankacılık sisteminin risklerini azaltmak ve ulusal banka sermaye düzenlemelerinin farklılığından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini minimize ederek finansal istikrarın sağlanmasıdır (Filiz,2007: 203).

Basel I kriterleri, ilk amaçlandığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmış olmasına rağmen zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir.

7.3.3. Basel II Kriterleri

Basel II kriterleri, Basel Komitesi tarafından 2004 yılında yayımlanmış, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak BIS bünyesinde oluşturulmuş standartlar bütünüdür (ATO,2007:9). AB Komisyonu 14 Temmuz 2004 tarihinde Basel II'yi üye ülkeleri için zorunlu kılmış ve uygulama 2007 yılının başından itibaren fiilen başlamıştır. Türkiye'de de 2008 yılında yürürlüğe girmesi beklenirken, sektörlerin yetersiz olması nedeniyle uygulama ertelenmiştir (Erdem, 2008:224).

Basel II kriterleri, Basel I kriterlerinin devamı niteliğinde olup eksikliklerini tamamlamaya yöneliktir. Basel I'de sermaye yeterliliği hesaplanırken sadece kredi riski hesaplamaya katılmış piyasa riski ve operasyonel riskler gibi diğer riskler ise göz ardı edilmiştir. Bankalardan kredi kullanan işletmelerin sahip oldukları operasyonel riskler kredinin geri dönüşünde önemli bir etkidir. Bankacılık sektörü açısından bu riskin değerlendirilmesi ve sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılması gerekir. Basel II ilkelerinde bu risk sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınmıştır (Yüksel, 2005: 5).

Basel II kriterlerine göre sermaye yeterliliği şu şekilde formüle edilebilir;

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Toplam Sermaye (Öz Kayn. (Tier 1 + Tier2 + Tier3 = İndirimler))}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} > \%8$$

Bu kavramlar şöylece açıklanabilir (Mermod ve Ceran,2011:35);

- **Tier 1:** Ana Sermaye (Sermaye, Dağıtılmamış kâr ve yedek akçeler)
- **Tier 2:** Katkı Sermaye (gizli yedekler, yeniden değerlendirme, genel kredi karşılıkları, hibrit borç sermaye enstrümanları ve en az 5 yıl vadeli sermaye benzeri borçlar.
- **Tier 3:** En az 2 yıl vadeli, teminatsız, tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar.
- **İndirimler:** Şerefiyeler ve bankanın aynı ülkedeki mali kurumlara ve diğer bankalara yaptığı katılımlardan konsolide edilmeyen kısımlar.

Basel II ilkeleri temelde denetim otoritesi, piyasa disiplini ve asgari sermaye yeterliliği olmak üzere üç nokta üzerine oturtulmuştur (Ferguson, 2003:397). Basel I kriterlerinin eksik kalan yönlerini tamamlamaya yönelik olarak dikkate alınan bu noktalarla etkin bir risk yönetimi sağlanması amaçlanmaktadır.

Basel II düzenlemesinin temel amacı, kurumların dış kaynak ve sermaye yapılarının güçlendirilerek, kurumları bölgesel yapıdan uzaklaştırılıp, kurumlara ulusal ya da uluslararası bir yapı kazandırılması olmuştur. Tabii ki kurumlara ulusal veya uluslararası boyutların kazandırılabilmesi için ülkedeki kurumsal kültürün gelişmesi, gerekli alt yapının sağlanması ve şirketleşme düzeyinin gelişmiş olması gerekmektedir(Aksel, 2002:1-4). Basel II kriterleri ayrıca bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini gerçekleştirerek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturarak finansal istikrara katkıda bulunmayı amaçlar (BDDK,2005:1).

Basel II ile getirilen yenilikler şu şekilde sıralanabilir (Aras, 2007:20);

- Etkin bir risk yönetimi sistemi kurulmasına yönelik uygulama ve teşviklerle, risk kültürü bir kurum kültürü haline getirilmeye çalışılmaktadır.
- Farklı bankalara farklı hesaplama yöntemlerine ilişkin alternatifler getirilmesidir.
- Alınmış olan pozisyonların risklilik düzeyini yansıtan yeni hesaplamalarla, kaynakların bilinçli dağılmasını sağlamaya çalışılmasıdır.
- Riske dayalı fiyatlandırma sistemi ile kaynakların etkin kullanımı sağlanmış olacaktır.
- Rating sistemi sayesinde firmaların gerçek anlamda risklilik düzeyleri belirlenecek düşük riskli firmalar avantaj sağlayacak, diğer firmalar da iyileştirme sürecine gireceklerdir.
- Denetim otoritesinin daha etkin denetimi sağlanacaktır.
- Şeffaflığın artırılmasıyla kamu kesimi, banka faaliyetlerine ilişkin daha fazla bilgi sahibi olacaktır.

Basel II'de üzerinde durulan risk kategorileri; kredi, piyasa ve operasyonel olmak üzere üç grupta incelenebilir (Şendoğdu,2010; 6-7);

I. Kredi Riski;

- a. Kredi Riski Modelleri (Credimetrics, Moody's KMV, Creditrisk + Credit Portfolio View vb.)
- b. Standart Yaklaşım (Standard Approach),
- c. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Internal Ratings Approach)

II. Piyasa Riski;

- a. Standart Metod (Standard Method),
- b. Dahili (İçsel) Model (Internal Model),
- c. Riske Maruz Değer (Value at Risk),
- d. Stres Testleri (Stress Tests).

III. Operasyonel Risk;

- a. Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach),

- b. Standart Yaklaşım (Standart Approach),
- c. İleri Ölçüm Yaklaşımı (Advanced Measurement Approach).

Basel II'nin kredilendirme ile ilgili getirdiği temel yenilik, kredinin Basel I kriterleriyle uygulanan subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden çıkılıp, kredinin pek çok faktör dikkate alınarak ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve bu çerçevede fiyatlama yapılmasına geçilmesidir. Yeni yaklaşımda riskli veya az riskli kredi vardır. Bir kredinin riskli olması onun "kötü" olduğu anlamına gelmemekte, riskinin iyi analiz edilip o risk alınacaksa bilinçli alınması ve doğru fiyatlanması yani riske dayalı fiyatlama sağlamaya çalışılmaktadır. Riske dayalı fiyatlama, bankanın kredi fiyatı yani faiz oranını o kredi için üstlendiği riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya, daha düşük risk aldığı ürünleri ise daha ucuza yani düşük faiz oranı ile kullandırması olarak tanımlanabilir (Cangürel, 2012:55).

Basel II kapsamında geçerli olan teminatlar; nakit değerler, altın, kabul edilen risk derecelendirme şirketleri tarafından iyi olarak derecelendirilmiş borçlanma senetleri, herhangi bir kabul edilen derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş borçlanma senetlerinden belirli şartları taşıyanlar, bir ana endekse dahil hisse senetleri, belirli şartları taşıyan yatırım fonları, bir ana endekse dahil olmamakla birlikte borsaya kote olan hisse senetleridir (Akyüz,2012: 77).

7.3.4. Basel I ile Basel II Kriterleri'nin Karşılaştırılması

Bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetim sistemi oluşturmak amacıyla çalışmalar yapmakta olan Basel komitesinin belirlediği Basel I kriterleri sistemde yetersiz kalmaya başlayınca Basel II kriterleri belirlenmiştir. Her iki kriter arasındaki farkları aşağıdaki Tablo 7.17'de gösterilmiştir;

Tablo 7.17. Basel I kriterleri ile Basel II kriterlerinin karşılaştırılması (Aykut, 2008: 4)

Basel I Standartları	Basel II Standartları
SYR hesaplamasında sadece piyasa ve kredi riskinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması, SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde OECD üyesi ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı	Kredi riskinin standart yöntem ile ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği risk derecelerinin kullanılması
Sadece SYR'ye önem verilmesi	Uçlü Yapısal Blok ile SYR yanında denetim ve gözetimin önemi ile piyasa disiplini gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.
Tüm bankalar için tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bankanın faaliyet gereği, her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeni ile bankaların içsel risk ölçüm metodlarını kullanmalarının özendirilmesi
Denetim otoritesince tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşımın sergilenmesi	Risk yönetiminin önemine ve risk kültürünün banka genelinde yaygınlaşmasına yapılan vurgu

Basel II kriterlerinin Basel I kriterlerinden farkları şu şekilde açıklanabilir (BDDK,2005:2);

- Basel I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)” Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.
- Basel II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (Örn: Standard&Poors, Fitch, Moodys vb.) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.
- Basel I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk ve sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel II'de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (Örneğin; zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- Basel II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- Basel II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin Basel II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I'de yer almamaktadır.

7.3.5. Basel III Kriterleri

Basel I düzenlemelerinin uygulanması sürecinde çok sayıda bankacılık krizinin yaşanması, gerekse Basel II sürecinde tüm dünyayı etkileyen bir bankacılık krizinin yaşanması, ekonomistleri yeni çözüm arayışlarına itmiştir. Bunun yanı sıra bazı Avrupa Birliği ülkelerinin (Yunanistan, Macaristan, İspanya gibi) yaşadığı mali bunalımlar nedeniyle borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesi ve bunun gelişmiş ekonomileri büyük ölçüde etkilemesi, finans çevrelerini yeni önlemler almaya yöneltmektedir. Bunun üzerine BIS 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları (GHOS-Governors and Heads of Supervision) Grubu toplantısının ardından, mevcut sermaye gereksinimi düzenlemelerini güçlendiren ve 26 Temmuz 2010'da varılan uzlaşmayı onaylayan bir açıklamada bulunmuştur (BDDK, 2010: 8).

Basel III, Basel II sermaye hesaplama yöntemini baştan aşağıya değiştiren bir reform olarak değil, daha çok Basel II'ye yöneltilen eleştirileri ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanmış bir ek düzenleme olarak öne sürülmüştür (Akyüz, 2012: 99).

Basel III uzlaşısını ortaya çıkaran nedenlerden bazıları şu şekilde ifade edilebilir (BDDK, 2010: 2)

- Olumsuz piyasa koşullarında ani düşüş gösterebilen sermaye tamponlarının güçlendirilmesi,
- Banka sermayelerinin kalitesinin artırılması,

- Basel II'ye destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi,
- Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellığı azaltma ve karşılık ayrılması,
- Bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi amacıyla ortaya koyduğu sermaye ve likidite düzenleme önerileri sunması,
- Risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak, bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması vb.

Basel III kriterleri ile daha önceki çalışmalarda yer almayan "Sermaye Tamponu" kavramıyla daha yüksek sermaye yeterliliği oranına ulaşılacak hedeflenmiştir. Sermaye tamponu %2,5 olarak belirlenmiş olup daha önceki Basel çalışmalarında yakalanması zorunlu olarak gösterilen %8'lik sermaye yeterlilik oranının aynı seviyede kalması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte yakalanması zorunlu olmayan ama hedef gösterilen asgari sermaye yeterlilik oranının, tamponun hesaplamalara ilave edilmesiyle (% 8+% 2,5) % 10,5'e çıktığı ifade edilmektedir. Ayrıca sermaye yeterlilik oranının % 10,5'in altında olan bankaların kâr dağıtımını yapabilmeleri yeni düzenlemelerle kısıtlanmaktadır. Böylelikle bankaların kâr dağıtımını yapabilmek için en az %10,5 sermaye yeterliliği oranına sahip olmaları gerekmektedir (Mermod ve Ceran, 2011: 35).

Basel III kriterlerinin bir diğer yeniliği ise Tier 1 sermaye için istenen asgari oranın Basel II'de % 4 iken Basel III ile % 6'ya çıkarılmış olmasıdır. Bu oran günümüzde ortalama bir uluslararası bir bankada % 2 düzeyindedir. Bu veriler bankaların Basel III uygulamalarına geçerken ciddi düzeyde sermaye takviyesi yapmalarının gerekli olduğunu göstermektedir (Caruana,2010:1-7).

Tablo 7.18. Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Uzlaşısı (Caruana, 2010: 7)

Risk Ağırlıklı Aktiflerin Yüzdeleri	Sermaye Gereksinimleri						
	Çekirdek Sermaye (Common Equity)			Tier 1 Sermaye		Toplam Sermaye	
	Asgari	Sermaye Tamponu	Gerekli	Asgari	Gerekli	Asgari	Gerekli
Basel II	%2			%4		%8	
	Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için %1 düzeyinde			Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için %2 düzeyinde			
Basel III	%4,5	%2,5	%7	%6	%8,5	%8	%10,5

Basel III kriterlerinin, daha nitelikli sermaye ve niceliği artırılmış sermaye olmak üzere iki ana amacı bulunmaktadır. Bankaların ülke ekonomilerindeki önemli işlevlerinden dolayı güçlü finansal yapılara sahip olmaları ülkedeki istikrar açısından oldukça önemlidir. Banka sermayesi, banka tarafından sürekli olarak kullanılan fonların özünü veya temelini yansıtan ve organizasyona finansal açıdan güçlülük hissini veren, karşılaşılan güçlüklerin yenilmesine yardımcı bir araçtır. Sahip olunan sermayenin büyüklüğü, genellikle finansal gücün bir ölçüsü olarak görülmektedir.

7.3.5.1. Basel III Kriterlerinin Amacı

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılacak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir (Cangürel vd., 2010:1);

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,

- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomik büyüme için gerekli olan finansmanın sağlanmasında bankacılık sektörü etkin role sahiptir. Bankacılık sektöründe ki artan rekabet finans sektöründe bankaların tutunmasını zorlaştırmaktadır. Piyasada kalıcı olmak için bankalar kaynaklarını en etkin şekilde kullanmak zorundadır. Türkiye’de bankacılık toplam finansal sistem içerisinde yüzde 90 paya sahiptir. Bu nedenle Türkiye’de bankacılık ekonomik kalkınma ve büyümede etkin rol oynamaktadır. Finansal sistem içerisinde bankacılık sisteminin güçlü olması demek ekonominin de güçlü olması anlamına gelmektedir.

Günümüzde faaliyet gösteren katılım bankalarının ortaya çıkmasına neden olan durumlar arasında en ağırlığa sahip nedenlerden biri; 1970’li yıllarda İslam ülkelerinde elde edilen petrol gelirlerinin bankacılık sektörüne dahil edilmesidir. 1983 yılında Türkiye’nin katılım bankaları faaliyete geçmiştir. 1983-1985 yılları arasında bugünkü adı katılım bankaları olan finans kurumları, ilgili yıllarda Özel Finans Kurumu adını almıştır.

Kişiler özel kelimesinden dolayı genellikle katılım bankalarını banka olarak görmemişlerdir. 2005 yılında 5411 sayılı bankacılık kanununda Özel Finans Kuruluşlarının adı katılım bankaları olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik katılım bankalarını tercih etmek isteyen bireylerin güvenini artırmıştır. Eylül 2019 itibarıyla 6 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Aktif katılım bankalarından 3’ü özel katılım bankası iken, 3’ü devlete aittir. Devlet içindeki katılım bankaları, bireylerin faizsiz finans kuruluşlarına olan güvenini artırmıştır.

1980 sonrası Türk bankacılık sisteminde katılım bankaları ile mevduat bankalarını karşılaştırdığımız bu çalışmada, katılım ve mevduat bankalarının bazı mali tabloları incelenmiştir. 2005 yılından bu yana incelenen bu tablolardaki verilere ulaşılabilirdiği için 2005 yılından itibaren karşılaştırma yapılmıştır. İncelenmiş olan tablolardan çıkarılan sonuçlar şu şekildedir:

Toplam öz kaynaklar kaleminde, katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı %4,36 iken, mevduat bankalarının bankacılık sektöründeki yeri %95,64’tür. Mevduat bankaları, özsermaye açısından neredeyse tüm bankacılık sektörünü kapsamaktadır. Bir banka için büyük önem arz eden toplam özkaynakları artırmak için katılım bankalarının kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Toplam öz sermayenin gelişmesi içinde, katılım bankalarının hissedarları daha fazla sermayeye sahip vb. kaynak eklenmektedir.

Toplam aktif kalemi içinde katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki yeri % 5,72’dir. Mevduat bankalarının bankacılık sektörü içindeki yeri % 94,30’dur. Mevduat bankalarının bankacılık sektöründeki yeri, bankacılık sektörünün neredeyse tamamını oluşturmaktadır. Katılım bankalarının toplam aktifler içindeki payı çok düşüktür. Toplam varlık kalemi bankalar için çok önemlidir. Çünkü toplam varlık kalemi bankanın mali büyüklüğünü gösterir. Katılım bankaları, toplam aktif kalemlerini artırmak için mevcut müşterilerinin mevduatlarını en iyi şekilde kullanarak yeni müşteriler aramalı ve mevduat toplamalıdır.

Banka mevduatı kaleminde, katılım bankalarının banka mevduatı kalemi % 2,29 iken, bankalarca mevduat bankaları kalemi %97,71’dir. Bankaların en önemli kalemlerinden biri olan mevduat kalemi ne kadar yüksekse banka için o kadar iyi olacaktır. Genellikle banka, bankaya yapılan mevduat sayesinde büyümektedir. İhtiyaç duyduğu gayrimenkulü ilgili depozito kullanmadan kredi şeklinde satın almasını

müşterisine teklif etmelidir. Mevcut ve yeni müşteriler için mevduatı artırmak için bazı bankacılık hizmetlerini ücretsiz olarak sunmalıdır.

Mevduat katılma fonu kalemi incelendiğinde, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı % 6,70 iken, mevduat bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı % 93,30'dur. Katılım bankalarının mevduat katılma fonunun artırılması için faizsiz finansman yatırım araçlarının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Yatırım araçlarının çeşitlendirilmesi sonucunda katılım bankaları, müşterilerinin kendilerine uygun yatırım araçlarıyla ilgili bilgilerinden yararlanabilmektedir.

Dönem net kar kalemi incelendiğinde, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı %4,27, mevduat bankalarının ise dönem net karı açısından bankacılık sektörü içindeki yeri %95,73'tür. Katılım bankaları, dönem net karı kaleminde bankacılık sektöründe küçük bir yere sahiptir. Katılım bankalarının dönem net karını artırmak için mevcut müşterilerine belirli dönemlerde bile düşük kar payı verirken temettü vermeleri ve kredi kullanacak müşterilerinden daha yüksek kar payı almaları gerekmektedir.

Faiz (kar payı) gelir kalemi incelendiğinde, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı %4,59 iken, mevduat bankalarının ilgili kalem için bankacılık sektöründeki yeri %95,41'dir. Katılım bankaları, temettü gelirlerini artırmak için verdikleri kredilerde yılda bir kez piyasadan daha yüksek kar elde etmelidir.

Duran varlıklar kalemi incelendiğinde, Katılım bankaları, bankacılık sektöründe sabit kıymetler açısından %10,32 paya sahiptir. Mevduat bankalarının sabit varlıklar içindeki yeri %89,68'dir. Katılım bankalarının en önemli sabit kıymet kalemi sukuttur. Katılım bankalarının, sabit kıymetler kalemlerini artırmak için ürünlerini çeşitlendirmeleri gerekmektedir.

Ödenmiş sermaye kalemi incelendiğinde, katılım bankalarının payı %14,21 iken, bankacılık sektöründe mevduat bankalarının ödenmiş sermaye kalemindeki yeri %85,79'dur. Ödenmiş sermaye kaleminin artması için katılım bankaları hissedarlarının belirli dönemlerde daha yüksek ödeme yapması gerekmektedir.

Nakit değer kalemi incelendiğinde, katılım bankaları %16,27 pay alırken, bankacılık sektöründe mevduat bankaları nakit değerinde % 83,73 paya sahiptir. Bankalar için nakit değeri büyük önem taşımaktadır. Varlıkların gerekli koşullarda elden çıkarılması istendiğinde, bu varlıkların elden çıkarma dönemindeki miktarı önemlidir. Bu nedenle katılım bankaları, ilgili varlıkları her zaman yüksek değerli satın almalıdır.

Krediler kalemi incelendiğinde, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı % 5,10 iken, krediler açısından mevduat bankalarının bankacılık sektöründeki yeri % 94,90'dır. Banka kredilerden kar payı geliri elde ettiği için krediler bankalar için büyük önem taşımaktadır. Bankacılık sektöründe krediler kaleminde katılım bankaları çok düşük bir paya sahiptir. Bu oranı yükseltmek için katılım bankalarının acilen kredilerini artırmaları gerekmektedir. Diğer bankalarla rekabet edebilmek için müşterilerine kar oranları ve ödeme planları konusunda farkındalık sağlamaları gerekir.

Bankalardan alacaklar kalemi incelendiğinde katılım bankalarının 2018 yılı verisi 19.059,68 milyon TL, mevduat bankalarının verisi ise 86.530,91 milyon TL'dir. Katılım bankalarının bankalardan alacakları kaleminin bankacılık sektörü içindeki payı %18,05'tir. Mevduat bankalarının bankalardan alacakları kaleminin bankacılık sektörü içindeki yeri % 81,95'tir. Katılım bankalarının, bankalardan alacaklarını artırmak için mevduatlarını artırmaları gerekmektedir.

Toplam aktifler kalemi incelendiğinde, bankacılık sektöründe katılım bankalarının toplam aktifler içindeki payı %5,11 iken, mevduat bankalarının toplam

aktifler içindeki payı %94,89'dir. Mevduat bankaları toplam aktifler açısından katılım bankalarından önemli ölçüde üstündür.

Katılım bankaları toplam sermaye açısından incelendiğinde, bankacılık sektöründe katılım bankalarının toplam Tier 1 sermaye içindeki payı %4,25, mevduat bankalarının Tier 1 sermaye içindeki yeri ise %95,75'tir. Bankacılık sektöründe katılım bankaları bu kalemde çok düşük bir paya sahiptir.

İncelenmiş olan tablolarda katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yeri genel olarak %10'un altında kalmıştır. Mevduat bankalarının bankacılık sektöründeki yeri %90'a karşılık gelmektedir.

Basel III kriterlerinin finansal sistemin en önemli kuruluşları olan geleneksel bankalar ile son yıllarda önemli bir büyüme trendi yakalayan katılım bankalarının finansal yapılarına bazı etkileri tespit edilmiştir. Basel III kriterlerinin sermaye yeterlilik rasyolarında belirli oranda yükseliş beklentisinden dolayı, bankalar aktiflerini daha iyi yönetebilmek adına ve daha güçlü bir finansal yapıya sahip olabilmek için çeşitli adımlar atmışlardır. Bu durum da her iki banka türü için kârlılık ve büyüme rasyolarını olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Nitekim her iki banka türü için Basel III sonrası dönemde hemen hemen bir çok büyüme ve kârlılık rasyolarında düşüş yaşanmıştır (Aktif Büyüme Oranı ve Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme rasyoları hariç).

Genel olarak, Basel III sonrası dönemde her iki banka türü için de aktiflerde bir büyümeden söz edilebilir. Ancak aktiflerdeki büyümeye paralel olarak aktiflerin etkin kullanımında bir düşüş yaşanmıştır. Bu da aktif kârlılığını ve aktiflerden elde edilen faiz gelirlerini etkilemiştir.

Sonuç olarak Basel III kriterlerinin finansal sistemin en önemli kuruluşları olan geleneksel bankalar ile son yıllarda önemli bir büyüme gösteren katılım bankalarının finansal yapılarına büyük oranda etkileri tespit edilmiştir. Bu yeni dönemde bankalar kârlılık ve büyüme ile ilgili oranlar açısından önemli bir düşüş göstermiş, aktiflerini daha iyi yönetmeye başlamış ve daha güçlü finansal yapıya sahip olmaya yönelik çeşitli adımlar atmaya başlamışlardır.

Katılım bankalarının mevduat bankaları ile rekabet edebilmeleri için kendi kaynaklarını ve varlık kalemlerini en iyi şekilde yönetmeleri gerekmektedir. Katılım bankalarının hedeflenen pazar payına ulaşabilmesi için risk/getiri paylaşımı çerçevesinde farklı bir model önerisi ortaya konulmalıdır. Katılım bankaları pazar payının yeterli seviyede olmamasının en önemli nedeni katılma hesabı sahibinin yüklendiği riske nazaran elde ettiği kar payı getirisi ile sermaye sahibinin yüklendiği risk ile elde ettiği getiri arasında katılma hesabı sahipleri aleyhine oluşan farktır. Bu bağlamda yapılması gereken, özkaynak kârlılığı rakamı ile kar payı getirisinin yakınlaştırılması, hatta bu değerlerin birbirine eşit düzeyde olmasının sağlanmasıdır. Katılım bankacılığında sermaye sahiplerinin elde ettiği özkaynak kârlılığı, mevduat bankalarına göre makul ölçülerde iken, katılma hesabı sahipleri ise mevduat bankası mudilerine kıyasla, çok daha yüksek risk almakla beraber daha az getiri elde etmektedir. Hatta katılım bankalarında sermaye sahiplerinin elde ettiği kar payı enflasyondan arındırıldığında reel getirisinin negatif değerde olduğu görülmektedir. Bu durumun düzeltilmesi için Türkiye'de, hatta Dünya'da katılım bankalarının yasal ve kurgusal yapısının değiştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapılacak öneri, katılma hesaplarının açık uçlu fon olarak yeniden yapılandırılması ve bu yeni yapının farklı risk-getiri seçenekleri ve sektör seçenekleri ile yatırımcılara önerilmesidir (Eken ve Öztürk, 2018: 58). Katılım bankalarına sağlanacak en büyük faydalardan biride banka sayılarının, şube sayılarının ve ATM numaralarının artırılması olacaktır. Banka, şube ve ATM sayısının artmasıyla daha çok kişiye ulaşılabilecek. Bu durumda katılım bankalarının

bankacılık sektöründeki payının artmasına neden olacaktır. Kamu katılım bankalarının faaliyet göstermesi ile bireylerin katılım bankalarına olan güveni daha da artmış, bu da bankacılık sektöründeki katılım bankalarının payının artmasına neden olmuştur.

Özetle katılım bankalarının bankacılık sektöründeki paylarını artırabilmeleri ve mevduat bankaları ile rekabet edebilmeleri için; banka, şube ve ATM sayılarını artırmaları, ürün çeşitliliğini arttırmaları, müşteri memnuniyetine özen göstermeleri ve özkaynak karlılığı rakamı ile kar payı getirisinin yakınlaştırılması gerekmektedir.

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki paylarını artırmaları için bazı öneriler aşağıda belirtilecektir. Bunlar:

- Katılım bankaları ürünlerini artırmak için gerekli çalışmaları yapmalı,
- Yeni müşteri kazanmak için genel olarak anket tarzı uygulama yapmaları ve müşterilerin bankacılık hizmet anlayışına göre (faizsiz prensipler dahilinde) çalışmaları,
- Bankacılık hizmetlerinden alınan ücret ve komisyonları diğer bankalara göre azaltmak,
- Reklam harcamalarını artırarak daha çok kişiye hitap etmelidir,
- Mevcut müşteriyi memnun etmek için belirli periyotlarda memnuniyet anketi yapılmalıdır,
- Mevcut müşterilere belirli dönemlerde küçük hediyeler göndermek,
- Şube ve ATM sayısını mutlaka artırmalıdır. Şube sayısının artırılması, ATM sayısını artırmaktan daha fazla bütçe gerektiren bir durumdur. Bankamatik sayısı bütçeye kadar artırılabilir. Çünkü günümüzde birçok işlem ATM'den yapılabilmektedir. Bu nedenle bireyler şubelerde vakit kaybetmeden ATM'den işlem yapabilirler.
- Sektör stratejileri doğrultusunda paydaşların görev ve sorumluluklarının belirlenmesi
- Halihazırda kullanılmakta olan ürünlerin etkinliğinin artırılması Katılım bankacılığı sisteminin ürün yapısının çeşitlendirilmesi
- Faizsiz bankacılık uygulamasının bulunduğu ülkelerde kullanılmakta olan ve geçmişte Türkiye'de kullanılmış ama katılım bankalarında kullanılmayan ürünlerin uygulamaya alınması
- Katılım bankalarının kaynak çeşitliliğinin geliştirilmesi
- Kamu kurumları nezdinde katılım bankacılığı sistemine yönelik politikaların geliştirilmesi ve bu politikaların uygulanmasını takip edecek organizasyonel yapıların tesis edilmesi
- Katılım bankalarına yönelik Danışma Genel Kurulu'nun oluşturulması
- Katılım bankaları nezdinde banka danışma kurullarının standart hale getirilmesi
- Katılım bankacılığına ilişkin açık öğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi ve öğretim üyesi eksikliğinin giderilmesi
- Katılım bankacılığı ile ilgili kişi ve esere ilişkin veri tabanının oluşturulması ve ders kitabı eksikliğinin giderilmesi
- Katılım bankacılığı konusunda uzmanlaşmış personel sayısının artırılması ve personel yetkinliklerinin geliştirilmesi
- Katılım bankacılığına yönelik enstitü veya araştırma merkezi kurulması Katılım bankacılığı terminolojisinin bilinirliğinin yaygınlaştırılması
- Doğru pazarlama stratejilerinin oluşturulması
- Sistemin felsefesine yönelik bilgi düzeyinin artırılması / konvansiyonel bankacılık ile farklılığın ortaya konması

- Katılım bankacılığı uygulamalarında tüm prensiplere uygun şekilde yeknesaklık sağlanması
- Sistemin itibarını artıracak girişimlerde bulunulması

Sonuç olarak; bankaların yaptığı çoğu bankacılık faaliyetlerini yürüten ve dolayısıyla da aynı ekonomik koşullarda onlarla rekabet eden katılım bankaları, mevcut mali sistem içinde hedefledikleri sonuçlara daha kolay ulaşabilmeleri için, farklı bankacılık yönlerini ve uygulamalarını açıklıkla ve sürekli olarak çeşitli medya araçlarını kullanarak ortaya koymaları gerekir. Böyle bir uygulama, hem katılım bankaları hedefledikleri yerlere ulaşmalarını kolaylaştıracak hem de bütün dünyada uygulanan bu yöntem aracılığı ile yoğun bir sermaye ihtiyacı içinde olan ülkemizde, atıl kalan fonların reel ekonomiye kazandırılması hızlandırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABDULLAHİ, N.A., 2016. Islamic Banking In Nigeria: Issues And Prospects, Journal of Emerging Economies and Islamic Research 2016, Vol. 4, N.o 2
- ABEDİFAR, P., HASAN, I. ve TARAZİ, A., 2016. "Finance-growth nexus and dual-banking systems: Relative importance of Islamic banks". Journal of Economic Behavior & Organization. 132 (Supplement): 198-215
- AKBULAK, Y., KAVAKLI, E. ve TOKMAK, A., 2004. Kayıp Yıllar. Türkiye 'de 1980'li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- AKGÜÇ, Ö., 1975. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Tisa Matbaacılık, Ankara
- AKIN, C.,1986. Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma. Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- AKTEPE, İ.E., 2011. Hadis Kaynaklarında Faiz ve Finansman, Hayat Yayınları, İstanbul.
- AKTEPE, İ.E., 2013. İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. Hayat Yayınları, İstanbul.
- AKYÜZ, S., 2012. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Kapsamında Basel 3 Kriterleri Ve Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı.
- ALADA, V., 2018. 2008 Küresel Finansal Krizinin Konvansiyonel Ve Faizsiz Bankacılık Kârlılıklarına Etkisi: Körfez Ülkeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2018, 4(2), ss.71-96.
- ALTINTAŞ, K.M., 2016. "Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (16) : 115-142.
- APAK, S., 2006. "2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 31 : 25-32
- ARABACI, N., 2007. Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi Ve Performans Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı, Eskişehir.
- ARAS, O.N. ve ÖZTÜRK, M., 2011. "Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3 (2) : 167-179.
- AVCI, M., SOLMAZ, E., 2012. Para, Ekonomi ve Finansal Sistem, Para Teorisi ve Politikası İçinde, Melisa Yayınevi, İstanbul.
- AVCIBAŞI, F.T., 2008. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.
- AYANOĞLU, Y., 2013. Bankaların Kuruluşu ve Organizasyon Yapısı, Bankaların Yönetimi ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir.
- AYKENT, İ., 1970. Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı, Ege Matbaası, Ankara.
- AYRIÇAY, Y., ADA, Ş. ve KAYA, A., 2013. Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması, Kahramanmaraş Sütçü İmam

- Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl: 2013, 3(1) ss. 119 – 137.
- BABUŞÇU, Ş., Hazar, A., 2016. Genel Bankacılık Bilgileri, Akademi Yayınları, Ankara
- BABUŞÇU, Ş. ve HAZAR, A., 2017. Genel Bankacılık Bilgileri, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara.
- BAĞCI, H., 2013. Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi İle Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Programı, İzmir.
- BAKKAL, A., 2016. "Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21 (36) : 7-29.
- BAYINDIR, A., 2007. Ticaret ve Faiz, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- _____, 2016. Ticaret ve Faiz, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BÜYÜKAKIN, F. ve ÖNYILMAZ, O., 2012. "Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları", Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 3 (7) : 99 - 114
- CANBAZ, M., 2015. Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Gelişimi, Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- CANBAZ, M., 2016. Katılım Bankacılığı, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- CANGÜREL, O., GÜNGÖR, S., SEVİNÇ, V.U. KAYCI, İ. ve ATALAY, S. 2010. Sorularla BASEL III. Risk Yönetim Dairesi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- CEYLAN, A., 2003. İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Yayınları, 8. Baskı, Bursa.
- COŞKUN, M., 2005. Sermaye Piyasaları, Birlik Ofset Yayıncılık, Anadolu Üniversitesi, 1.Baskı, Eskişehir.
- DAĞ, S., 2011. Türkiye'deki Katılım ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi ile Karşılaştırılması, Kütahya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- DÖNDÜREN, H., 2011. Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri, İslami İlimlerde Metodoloji / Usül-III İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- _____, 2014. Delilleriyle İslam İlmihali: İnanç - İbadet - Günlük Hayat, Erkam Yayınları, İstanbul.
- ERDEM, E., 2010. Para Banka ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık, Ankara.
- EREN, A., 2017. Türkiye Ekonomisi, Ekin Yayınevi, 8. Baskı, Bursa.
- GÜNGÖREN, M., 2013. Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- HİSTORİA TİMELİNES. (2015). A history of british banknotes. <https://www.historiatimelines.com/a-history-of-british-banknotes/>(03.05.2020)
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014 (03.05.2020)
- <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (03.05.2020)
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm>, Bankacılık Kanunu, 01 Kasım 2005 (06.05.2020)
- <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> (17.06.2020)
- <https://www.vakifbank.com.tr/dovize-endeikli-krediler.aspx?pageID=445> (17.06.2020)

- <https://www.ziraatkatilim.com.tr/kurumsal/gayri-nakdi-kredi-urunleri/Sayfalar/referans-mektuplari.aspx>
- IDB, Thirty seven years In the Service of Development (Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası, 2011),
- IŞIK, S., 2010. Para, Finans Ve Kriz Post Keynesyen Yaklaşım, Palme Yayıncılık, Ankara.
- İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, "Akreditif", <http://www.igeme.org.tr/TURpratik/Akrdtf.pdf> (17.06.2020)
- KALAYCI, İ., 2013. "Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9 (19) : 51-74.
- KARAMAN, H., ve BARDAKOĞLU, A., 2000. İlmihal-II İslam Ve Toplum, Divantaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- KARBHARİ, Y., NASER K., SHAHİN, Z., 2004. Problems and Challenges Facing the Islamic Banking System in the West: The Case of the UK, Thunderbird International Business Review 46(5):521 - 543 · September 2004, DOI: 10.1002/tie.20023
- KASSİM, S., 2016. "Islamic finance and economic growth: The Malaysian experience". Global Finance Journal, 30: 66-76.
- KATILIM BANKACILIĞI, 2020, [https://www.kuveytturk.com.tr/hakimizda/katilim-bankaciligi- nedir#:~:text=Kat%C4%B1m%C4%B1m%20bankalar%C4%B1nda%2C%20kat%C4%B1ma%20hesaplar%C4%B1na%20para,kat%C4%B1lma%20hesab%C4%B1na%20para%20yat%C4%B1mlarla%20payla%C5%9Fmaktad%C4%B1r. \(02.08.2020\)](https://www.kuveytturk.com.tr/hakimizda/katilim-bankaciligi- nedir#:~:text=Kat%C4%B1m%C4%B1m%20bankalar%C4%B1nda%2C%20kat%C4%B1ma%20hesaplar%C4%B1na%20para,kat%C4%B1lma%20hesab%C4%B1na%20para%20yat%C4%B1mlarla%20payla%C5%9Fmaktad%C4%B1r. (02.08.2020)
- KAYA, F., 2001. Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayınevi, İstanbul.
- _____, 2012. Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- KAYA, Ö., 2010. Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı, İstanbul.
- KAYA, S., 2003. Uluslararası Bankacılık Uygulamaları, 2. Baskı, Ankara.
- KELLEROĞLU, F., 2017. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Küresel Gelişmeler, Yıl: 2017, 7(2), ss. 157 – 172.
- KHAN M.M.S., ve IJAZ F., 2014. Islamic Banking in Pakistan: Challenges and Opportunities, A Performance-Based Analysis, Islamic Banking, and Finance Review Volume 1 Number 1, 49-70, 1435H/2014.
- KHAN, A. ve SHAH, A.Q., 2015. A Comparative Analysis of Regulatory and Supervisory Islamic Banking: Evidence from Pakistan, Malaysia, Bahrain, and the UK, Lahore Journal of Business 4 (1) : 37 - 60, September 2015, DOI: 10.35536/ljb.2015.v4.il.a3
- KUMAŞ, M.,S., 2007. "Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı ile Mukayesesi", Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16 (1) : 279-298.
- KUMCU, Y., ve AKINCI, S., 2017. "Finans Piyasalarında İslami Bankacılık ve Faizsiz Sigortacılık; Türkiye Örneği", 6. Uluslararası Ekonomi Konferansı, EconWorld Paris, 1-24.
- MALLUM A., 2016. The Operational Implication of the Challenges of Islamic Banking in Nigeria, University of Maiduguri Annals of Borno Volume XXVI, June 2016.

- MBAWUNİ, J. ve Nimako, S.G., Introduction of Islamic Banking and Finance in Ghana: Opportunities and Challenges, Journal of Islamic Banking and Finance June 2016, Vol. 4, No. 1, pp. 60-70 ISSN 2374-2666 (Print) 2374-2658
- MEUNIER, D., 1969. Bankacılık Tarihi, Çev: Aykut Akıncılar, Akmen Yayınları, İstanbul.
- MOHD, Y., ve BAHLOUS, M., 2013. "Islamic banking and economic growth in GCC & East Asia countries: A panel cointegration analysis". Journal of Islamic Accounting and Business Research, 4(2), 151-172.
- NRB Commercial Bank. Bank: Definition, Evolution and Development. Functions and roles of Central bank and Commercial bank and their relationship. https://www.nrbcommercialbank.com/downloads/Bank_Its%20origins%20Meaning,%20Objectives%20&%20Function.pdf (03.05.2020)
- ORMAN, S., GÖZÜBENLİ, B., TABAKOĞLU, A., ZEYTİNOĞLU, E., BAYINDIR, A., ERKAL, M., DÖNDÜREN, H. ve ŞENCAN, H., 1987. Para, Faiz ve İslam, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN, M.E., ve HAZIROĞLU, T., 2000. Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul.
- ÖZEK, A., 2011. Faiz ve Kredileşme, İslami İlimlerde Metodoloji / Usül-III İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- ÖZGÜR E., 2007. Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği Ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- ÖZKAN, H., 2012. Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Niğde.
- ÖZSOY, Ş., 2012. Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., İsbahar İnsan Kaynakları Danışmanlık Eğitim İletişim Hiz. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- ÖZTÜRK, N., 2011. Para Banka Kredi, Ekin Yayınevi, Bursa.
- ÖZULUCAN, A.ve DERAN, A., 2009. "Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması", Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (11) : 85- 108.
- PARASIZ, İ., 2001. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- _____, 2003. Para Politikası, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- _____, 2009. Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- _____, 2011. Türkiye Ve Dünyada Bankacılık, Ezgi Kitabevi, Bursa
- PARLAKKAYA, R. ve Çürük, S.A., 2011. Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği, Ege Akademik Bakış Dergisi, 11(3), ss. 397-405
- PEHLİVAN, P., 2016. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi", Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (31) : 296-324.
- PRABHAVATHI, K., Dr. Dinesh, G.P., Banking: Definition and Evolution, International Journal of Scientific & Engineering Research Volume 9, Issue 8, Augsut-2018, ISSN 2229-5518

- REİSOĞLU, S., 2020. "Teminat Mektupları," <http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konuid=3> (17.06.2020)
- SARISIR, S., 2009. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri: Niğde Örneği", Türklük Araştırmaları, Sayı:26 : 199 - 216
- SARWER, S., RAMZAN, M., ve AHMAD, W., 2013. "Does islamic banking system contributes to economy development". Global Journal of Management and Business Research, 13(2): 60-68.
- SELÇUK, B. ve KOZANOĞLU, H., 2007. "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(28), ss.225 - 243
- SEVİL, G., 2013. Orta ve Uzun Vadeli Finansman. Finansal Yönetim-II. Nurhan Aydın (Edit.) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2770: 9
- SUCU, Ö., 2019. Katılım Bankaları İle Mevduat Bankalarının Finansal Performansı Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları Ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, İstanbul.
- SÜMER, G. ve ONAN, F., 2015. "Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları", Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (3): 296-308.
- ŞAHİN, D. ve DURMUŞ, S., 2019. "Yapısal Kırılmalı Testlerle Türkiye'de Bankacılık Sektörü Kredileri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi". Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat 2019: 33-54
- ŞAKAR, H., 2000. Genel Bankacılık Bilgileri, Strata Yayıncılık, Yayın No.4, İstanbul.
- TABASH, M. ve DHANKAR, R.S., 2014. "Islamic Finance and Economic Growth: An Empirical Evidence from United Arab Emirates (UAE)". Journal of Emerging Issues in Economics, Finance and Banking, 3(2), 1069-1085.
- _____, 2014. "Islamic Banking and Economic Growth: An Empirical Evidence from Qatar". Journal Of Applied Economics And Business, 2(1), 51-67.
- TABASH, M.ve DHANKAR, R.S., 2014. "The flow of Islamic finance and economic growth: An empirical evidence of Middle East". Journal of Finance and Accounting, 2(1), 11-19.
- TAKAN, M., 2000. Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayınları, 1.B., Ankara.
- _____, 2001. Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- TAKAN, M., ve BOYACIOĞLU, M.A., 2018. Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- TAYMAZ, E.,1993. "Kriz ve Teknoloji", Toplum ve Bilim Dergisi, Bahar: 5-41
- TENEKECİ, M., 2017. Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- TERZİ, A., 2013. "Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?", Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (9): 55-68.
- TİMSİNA, N., 2014. "Impact of Bank Credit on Economic Growth in Nepal". NRB Working Paper, 22: 1-23.
- TKBB. 2010. "Katılım Bankaları 2009" TKBB Yayınları, İstanbul.

- _____, 2015. "Katılım Bankaları 2014" TKBB Yayınları, İstanbul.
- _____, 2019. <https://www.tkbb.org.tr/> (07.07.2020)
- _____, 2020. <https://www.tkbb.org.tr/> (07.08.2020)
- TUNAY, K. Batu. 2016. "İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkileri". Yönetim ve Ekonomi, 23(2), 485.
- TUNCAY, M., 2018. Katılım Bankaları İle Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması, Injosos Al-Farabi International Journal On Social Sciences/ Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN - 2564-7946 2018 Vol. 2/1 160
- TUNÇ, H., 2016. "Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması", Nesil Yayınevi, 11. Baskı, İstanbul.
- UÇURUM, Y., 2019. Finansal Sistem Kapsamında Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.
- USLU, S., 2005. "İslamda Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans", Zafer Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- VAN GREUNING, H., ve IQBAL, Z., 2008. Risk Analysis for Islamic Banks, The International Bank for Reconstruction and Development, World Bank Publications Washington.
- VETROVA, T.N., 2017. Effectiveness of banking: Evaluation and Measuring. Social-Economic Phenomena and Process.
- WALTER, I., 2003. "Universal Banking And Shareholder Value: A Contradiction", Ss. 207-236 içinde Handbook of International Banking. Edward Elgar Publishing Limited, Northampton, MA, USA.
- YAKAR, S., KANDIR, S.Y. ve ÖNAL, Y.B., 2013. "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi", Bankacılar Dergisi, 24 (84): 72-92.
- YAZICI, M., 2015. Bankacılığa Giriş, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- YILMAZ, E., 2017. İslam İktisadı ve Finansı, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, Zonguldak.
- YOZGAT, F., 2010. Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım, Araştırma Yayınları, Ankara.
- YURTTADUR, M., ve Demirtaş, H., 2017. Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması, Özgün Araştırma Makalesi, 4 (2), 2017, ss. 89-117, DOI: <http://dx.doi.org/10.17336/igusbd.326621>
- YÜKSEL, A. 2004. Yeni BASEL Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (BASEL-II). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
- ZAIM, S., 2013. İslam Ekonomisinin Temelleri, Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- ZAINORDİN, N.A., Selvaraja, M., Man, N.Y., ve Hoong, L.S., 2016. Challenges And Opportunities Of Islamic Banking And Financial Institutions In Malaysia, South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law, Vol. 10, Issue 1 (Aug.) ISSN 2289-1560
- ZEYDAN ORAL, Z., 2011. Avrupa Birliği Bağlamında Türk Bankacılık Sistemi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Yunus Emre KÖK
Doğum Yeri ve Tarihi : Kahramanmaraş / 08.06.1995

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim DALI
Doktora Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : KÖK, Y.E., EROL, O., AYDIN, Ö.F., 2019.
Uluslararası Lojistik Faaliyetlerin Türkiye Dış
Ticareti Üzerine Etkileri, KAYES II.
Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi
ve Siyaset Kongresi 11-12 Nisan 2019.

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Ziraat Katılım Bankası 2019-2020
Sosyal Güvenlik Kurumu – Denetmen
Yardımcısı 2020 – Devam Ediyor

İletişim

E-Posta Adresi : emrekok4646@gmail.com
Tel. : 0505 090 08 69
Tarih : 10.09.2020